תלמוד ירושלמי · מפרשים · מראה הפנים על תלמוד ירושלמי · סדר נשים

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי סוטה

רבי משה מרגלית

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי סוטה

רבי משה מרגלית

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מראה-הפנים-על-תלמוד-ירושלמי-סוטה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה 38-202611162349v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 6
הלכה ה 9
הלכה ז 9
הלכה ח 9
פרק ב 10
הלכה א 10
הלכה ב 12
הלכה ג 12
הלכה ד 12
הלכה ה 13
הלכה ו 15
פרק ג 16
הלכה א 16
הלכה ב 16
הלכה ג 16
הלכה ד 18
הלכה ה 20
הלכה ו 21
הלכה ז 22
הלכה ח 23
פרק ד 24
הלכה א 24
הלכה ב 25
הלכה ג 25
הלכה ד 26
הלכה ה 27
פרק ה 27
הלכה א 27
הלכה ב 29
הלכה ג 47
הלכה ו 48
פרק ו 48
הלכה א 48
הלכה ב 49
הלכה ג 50
הלכה ד 51
פרק ז 52
הלכה א 52
הלכה ב 52
הלכה ג 53
הלכה ד 53
הלכה ה 54
הלכה ו 54
הלכה ח 55
פרק ח 55
הלכה א 55
הלכה ג 55
הלכה ד 59
הלכה ה 59
הלכה ו 60
הלכה ט 60
הלכה י 61
פרק ט 62
הלכה א 62
הלכה ב 63
הלכה ד 65
הלכה ה 65
הלכה ו 71
הלכה ז 72
הלכה ט 74

הלכה יג 74
הלכה טו 75

פרק א

הלכה א

המקנא שלא יקנא לה כו'. הרמב"ם ז"ל הביא לזה בפ"ד מהל' סוטה הל' י"ח וכתב שם לא מתוך שחוק כו' ולא מתוך מריבה ולא להטיל עליה אימה. וכתב שם הכ"מ דרבינו גריס בירושלמי ולא מתוך דבר של אימה וסיים שם והא דקתני ולא מתוך מתון צריך לי גמרא מה הוא עכ"ל והבאר הגולה באה"ע סוף סי' קע"ח כתב דנראה דרבינו היה גורס ולא מתוך מדון וזהו שכתב ולא מתוך מריבה. והתו' בדף ב' גרסי במקום לא מתוך מתון ולא מתוך גאות:

אתיא כהדא כל מקום שנאמר חוקה תורה מעכב. מה דפרישית בפנים הוא כפי' הכ"מ שם שכתב על מה דסיים הרמב"ם שם ואם עבר וקינא לה מתוך אחד מכל הדברים האלו ה"ז קינוי וכתב עליו ויש לתמוה דהתם בירושלמי איבעיא לן עבר וקינא כו' כל מקום שנאמר חוקה תורה מעכב ומשמע דה"ק דכתיב בפ' סוטה זאת תורת הקנאות מעכב ויש לומר דמשמע לרבינו דכי כתיב זאת תורת הקנאות אמאי דכתיב בסיפא דקרא ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת קאי ולא אקינוי כו' עכ"ל וצ"ע דמהיכי תיתי לומר דהרמב"ם פסק נגד הירושלמי ולא נזכר מזה בבבלי כלום והבאר הגולה דחק שם עצמו בענין אחר ע"ש. ולענ"ד נראה דהרמב"ם ז"ל לא פי' כן אלא דה"פ למאי דמסיק בפ"ג דמנחות די"ט אהא דאמר רב שם כל מקום שנא' תורה וחוקה אינה אלא לעכב דה"ק אע"ג דכתיב תורה אי כתיב חוקה אין אי לא לא דתורה בעי חוקה וחוקה לא בעי תורה וה"נ כל מקום שנא' חוקה בהדי תורה קאמר דמעכב אבל הכא דכתיב תורה לחוד לא מעכב ופסק הרמב"ם ז"ל כהאי דהכא וכמסקנת הבבלי ועי' לקמן פ"ב ה"ג ובמראה שם:

לפום כן הוא אומר רשות. התו' בד"ג ד"ה ר' ישמעאל הקשו והא ר"ע מיקל התם טפי מבית הלל דאמר אפי' מצא אחרת נאה הימנה מגרשה ואפ"ה אמר חובה ועיין בסוף גיטין מ"ש שם לתרץ קושית הרשב"א ז"ל שם בהאי ענינא וקושית התוס' דהכא יע"ש:

עידי קינוי שנמצאו זוממין לוקין. כן פסק הרמב"ם ז"ל בפ' כ"א מהל' עדות הל"ח ובכ"מ שם לא מצויין מקומו וז"ל הרמב"ם שם עידי קינוי וסתירה שהוזמו לוקין בא עד אחד והעיד שזנתה אחר קינוי וסתירה ונמצאו זוממין משלמין כנגד הכתובה ואין לוקין עכ"ל ונראה דטעמא דמחלק בין רישא לסיפא דבעדי סתירה בעיא דלא אפשיטא היא הכא ולפיכך כתב דלוקין ואין משלמין ובעד טומאה משלם שרצה להפסיד כתובה ואע"ג דמהכא משמע דאפי' עדי סתירה הן הגורמין להפסיד כתובתה ואפ"ה לא איפשיט' דיש לומר דרבינו מפרש להבעיא דהכא אליבא מאי דקי"ל משלם ואינו לוקה והכי קאמר

מהו שישלמו ואין לוקין מי נימא דלא מכחן מפסדת כתובתה וא"כ משלמין אבל לא לוקין או דנימא דאין למדין דבר בעדי' זוממין דשאני היכא שהעידו שתיי' לחבירו ממון דמשלמין אבל הכא שלא העידו אלא על הסתירה ויכולין לומר לא להפסידה מכתובתה באנו דאפשר שתשתה ותמצא טהורה אבל בעדי טומאה לא קא מיבעיא ליה דמשלמין דהוי כשאר עדים שרצו לחייבו ממון וזה הפירוש עולה כהוגן ולפי מאי דפסק הרמב"ם ז"ל:

אחד אומר ב' שערות כו'. ד"ה פסול. וכן משמע בבבלי פ' זה בורר שם ולפי גירסת הכ"מ בדברי הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ד מהל' עדות משמע דפסק כמ"ד הכא דכשר אלא שחילק שם בין דיני ממונות לדיני נפשות וע"ש:

יליף לה משני חזקה. משמע דפשיטא לי' דבשני חזקה כה"ג אין מצטרפין והא דקאמר לעיל מודים חכמים בעדי חזקה צ"ל דאתי' הא דהכא כדעולא בבבלי שם דלא ס"ל דמודים חכמים בזה:

הלכה ב

חולצת ולא מתייבמת. והיינו בספק סוטה אבל בסוטה ודאית שיש עדים שזינתה פטורה בלא חליצה ואפילו צרתה פטורה מן החליצה כדדריש כבבלי דיש יבמות דטומאה כתיב בה כעריות וכן נמי מסיק האי תלמודא ריש פ' האשה רבה וכן דעת הרמב"ם ז"ל פ"ו מה' יבום ועיין בהרא"ש ז"ל ריש יבמות:

דיברה אתא מימר לך. כדפרישית דדיבור ממש לאו כלום הוא אפי' אמר לה אל תתייחדי כן פירשו התו' דף ה' ד"ה הא גופא קשיא. ובבבלי מפרש דהאי אל תדברי נמי דיבור ממש הוא כו' ע"ש ונראה דהאי תלמודא לא בעי לפרושי הכין דא"כ צריכה לן למימר דמותרת דפשיטא הוא:

רבי יוסי בעי מקנא לה ממאה. הכ"מ בפ"א מהל' סוטה הל"ג כתב על דפסק הרמב"ם ז"ל שם כההיא דהכא דקינא לה על שנים כאחד הוי קינוי וז"ל ואע"ג דאמר ר' יודן שהוא מחלוקת פסק רבינו כמ"ד דמקנא לה משני בני אדם משום דמקמי הכי מיתניא בסתם דמקנא לה מאביה ומאחיה (האי ומאחיה ט"ס הוא וצ"ל ומבנה דהא קי"ל אסור להתייחד עם אחותו) ועוד דר' יוסי סבר הכי דבעי דקאמר לשון רצון הוא ואבעל קאי וה"ק אם רצה מקנא לה ממאה בני אדם כאחד עכ"ל ותמיהני מי הכניסו לדוחק הזה לפרש בעי דר' יוסי לשון רצון ואבעל ושפיר טפי היה לו לומר דטעמיה דהרמב"ם ז"ל הואיל דר' יוסי מספקא ליה במאה אי הוי קינוי ש"מ דבשנים פשיטא ליה דהוי קינוי וכן מה דסיים שם עוד ראיה לפסק הרמב"ם וז"ל ובפרק שני דכריתות תנן חמשה מביאין

קרבן א' על עבירות הרבה וחד מינייהו המקנא לאשתו ע"י אנשים הרבה עכ"ל ואחרי מחילת כבודו הטהור במקומו מונח אומר אני דנפלאתי מאד מזה דמה ראיה היא זו דהתם מיירי ע"י קינויין הרבה ונסתרה עם כל א' וא' מהם דכשמשקה אותה מביא קרבן א' ע"י כולן כדדרשו שם בגמ' זאת תורת הקנאות תורה אחת לקינויין הרבה וכן כתב בהדיא הרמב"ם ז"ל לקמן פ"ד הל' ע"ז והוא עצמו ז"ל ציין שם ע"ז ממשנה דכריתות הנז' שם:

מיליהון דרבנן פליגין. וס"ל דהא דמחלקינן בספק טומאה ברה"י בין שיש בו דעת לשאול לאין בו לאו מסוטה ילפי' לה אלא כדרב גידל אמר רב בבבלי מכילתין דף כ"ט דכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל ודאי טמא הוא דלא יאכל הא ספק יאכל אימא סיפא והבשר כל טהור יאכל בשר ודאי טהור הוא דיאכל בשר הא ספק טמא וספק טהור לא יאכל בשר אלא ש"מ כאן שיש בו דעת לשאול כאן שאין בו דעת לשאול ואע"ג דעביד התם צריכותא דאיצטריך דרב גידל ואיצטריך למילף מסוטה דאי מסוטה הוי אמינא עד דאיכא דעת נוגע ומגיע ואי מדרב גידל ה"א בין ברה"י בין ברה"ר להכי איצטריך למיגמר מסוטה רבנן דהכא סבירא להו כהאי דאמר לקמן דספק רה"ר טהור מפני שמצינו ציבור עושין פסח בטומאה ולא איצטריך למילף מסוטה ואינן חלוקין על בן זומא אלא על תחילת דבריו אבל לא על סוף דבריו מפני מה ספק רה"ר טהור כו' דהוא סיום דברי ב"ז כדאיתא שם והיינו דמפסיק הכא במיליהון דרבנן בין תחילת דברי בן זומא לסוף דבריו א"נ דסבירא להו כרשב"ג דסיים שם בתוספתא רשב"ג אומר מפני מה ספק רה"י טמא וספק רה"ר טהור מפני שאפשר לשאול ליחיד ואי אפשר לשאול לרבים ועיין בדיבור דלקמן:

קטנה שזינתה אין לה רצון להאסר על בעלה. כלומר דמשום הכי נמי אין מקנין לה כדאמר לקמן ריש פ"ב דסוטה קטנה אין אתה יכול לומר דאין לה רצון וא"כ להני רבנן הא כל שיש בו דעת לשאול ספיקו טמא ברה"י אי ס"ד דס"ל כטעמא דבן זומא דיליף טומאה מסוטה הא לא דמיא הך כללא לסוטה דהרי אשכחן בקטנה אפי' יש בה דעת לשאול ספיקה טהור ואע"ג דלא שייך ספק בקטנה דאפי' ודאי זינתה אינה נאסרה די"ל דה"ק דהא סתם קטן כאין בו דעת לשאול מחשבינן ליה כדפרישית בדיבור דלקמן ממתני' דמס' טהרות אא"כ אנו יודעין דיש בו דעת לשאול ששואלין אותו אם נגעת בטומאה או לא ויודע להשיב כמה שהבאתי לקמן בשם הרמב"ם ז"ל ומדחזינן להני רבנן דקאמרי סתמא אין לה רצון דמשמע אפי' הגדולה כ"כ שיודעת להבחין אם שואלין אותה אפ"ה אין לה רצון להאסר א"כ ע"כ לומר דהנהו רבנן פליגי על בן זומא

בהא ולא ילפי כלל טומאה מסוטה אלא דילפי לחלק ברה"י בין יש בו דעת לשאול או לא מדרב גידל וספק טומאה ברשות הרבים דטהור כבן זומא לקמן ועיין לקמן ריש פ"ב מ"ש עוד מזה:

ברם הכא יש בו דעת לשאול וספיקו טהור. ואע"ג דתנן בפ"ג דטהרות חרש שוטה וקטן שנמצאו במבוי שיש בו טומאה הרי אלו בחזקת טהרה וכדמפרש התם טעמא מפני שאי בהם דעת לשאול והכא מחשבינן לקטנה כיש בה דעת לשאול התם בקטן שלא הגדיל עדיין עד שיהא בו דעת לשאול דיש הרבה חילוקים בדין קטן שאין בו דעת לשאול כדכתב הרמב"ם ז"ל פרק ט"ז מהל' אבות הטומאות הל"י וארבעה ספיקות אמרו חכמים בתינוק תינוק שאינו יכול להלך כו' הגדיל עד שיהא בו דעת לשאול ספיקו טמא ברה"י והוא מהתוספתא וכן מבואר בס"פ לולב הגזול:

מפני מה אמרו ספק רה"ר טהור שכן מצינו כו'. וכן כתב הרמב"ם ז"ל שם בראש הפרק ואיכא למידק הא לבן זומא מסוטה ילפינן וא"כ כי סוטה שהיא ברה"י במקום סתירה וממילא ידעינן דספק ברה"ר טהור וכבר העיר התוי"ט בזה בפ' ד' דטהרות משנה י"א וכתב שם לתרץ בסגנון התוס' המכילתין דף כ"ח דשם הביאו התוספתא והירושלמי הזה ושם הקשו ממה דאמרי' ספק ברה"ר טהור הלכתא גמירי לה מסוטה ותיפוק ליה דהעמד דבר על חזקתו ותירצו דמשום העמד דבר על חזקתו לא מצינו לטהר ברה"ר דה"א דסתירה דנקט קרא לא דיבר הכתוב אלא בהווה והה"ד לכל ספק טומאה ובכל מקום שנולדה דמסברא אין לטהר זו יותר מזו וסד"א דגזירת המלך כך הוא בכל ספק טומאה והילכך איצטריך הילכתא מסוטה להעמיד ספק טומאה ברה"ר בחזקתה דלא מחתינן לה טומאה מספק ע"כ והשתא איכא לפרושי ג"כ בזה הדרך דאע"ג דבסוטה ונסתרה כתיב ה"א דלאו דוקא הילכך לטהר ספק טומאה ברה"ר צריכין אנו למילף ממקום אחר עכ"ל התוי"ט ועדיין יש לפקפק בדבר דהלא זה כבר שמענו מהלכתא גמירי לה דמעמידין ספק טומאה ברה"ר בחזקתה ראיתי למהרי"ט בחידושי כתובות שלו שהוסיף בזה דה"פ בגמרא הלכתא מסוטה גמירי לה. כלומר דספק טומאה לטמא גמירי לה מסוטה אבל אכתי לא ידעינן לחלק בין רה"י לרה"ר אלא דהואיל ומצינו חילוק בין יחיד לרבים בטומאה דציבור עושין בטומאה כן נמי לענין ספק טומאה והא דקאמר בחולין ד"ט ובע"ז הילכתא כו' מה סוטה ברה"י כו' היינו אחר שמצינו החילוק בין יחיד לרבים ואין כאן מקום להאריך וע"ש:

לשיעורין. וקשה דהיאך ילפינן משכבת זרע לשיעור סתירה והא לקמן קאמר דהוא שיעור כדי הראה וי"ל למאי דאמר בבבלי דכל הני שיעורי דקאמר למעוטי שיעור

ארצותה דלא צריך וכן דעת האי תלמודא ג"כ מהאי ברייתא ומנא לן לומר כן לכך קאמר שכבת זרע כתיב לשיעורין לומר דלא משערינן אלא בביאה המביאה לידי ש"ז ולמעוטי שיעור פיוס הקודם ולעולם לא בעינן שיעור גמר ביאה אלא כדי הראה מביאה המביאה כו' דילפינן מונסתרה כיון שנסתרה כו':

הלכה ה

קרייא אמר מקרין כו'. והכ"מ בפ"ג מהל' סוטה הל' י"א הביא לזו הסוגיא להביא ראיה לדברי הרמב"ם ז"ל ששינה שם הסדר דכתב הכהן אוחז בבגדי' כו' אחר שעשה מחיקת המגילה וע"ש דאכתי לא הונח לנו בשארי הדברים ששינה שם הרמב"ם שהקדים משביע וכותב להבאת כלי חרש ונתינת מים כו' וזה לא כסדר הפרשה ולא כסדר המשנה וכבר העיר התוי"ט בזה בריש פ"ב והתוס' בדף י"ז העלו דסדר הפרשה עיקר. גם מתוך פירוש הכ"מ שפי' שם להההיא דהכא נראה דהיה לו גירסא אחרת ולא גריס להאי דר' שמלאי ולפיכך פירש דמשמע ליה להרמב"ם מתוך הקושיא דמבזין על הספק דלא היה פורע מתחילה כדר' אילי וע"ש:

הלכה ז

אשת איש שזינתה הוולדות לבעל. משמע מהכא אפילו היא פרוצה ביותר תולין הוולדות בבעל ובבבלי מכילתין דכ"ז בעיא דלא איפשיטא היא ומשמע מהתם דאליבא דמ"ד אין אשה מתעברת אלא סמוך לווסתה ודאי חוששין בפרוצה ביותר דכיון דלא ידע בעלה ווסתה לא מצי למינטר לה אותו היום מלזנות שלא תתעבר בזנות וכן פסק הרמב"ם ז"ל פט"ו מהלא"ב הל"כ דאם היא פרוצה יותר מדאי חוששין לבניה לכתחילה כן משמע שם מלשונו וע"ש:

הלכה ח

כתוב אחד אומר וישפוט את ישראל ארבעים שנה.לא מצינו זה במקרא והתוס' פ' במה בהמה דנ"ה כתבו דהגמרא חולקת על הספרים שלנו וע"ש ובת"א תירץ בזה בשם המפרשים לפי שכפל הענין במקרא לכתוב ב' פעמים ששפט כ' שנה ולכן אמר כתוב א' אומר כ' שנה והיינו קרא קמא וכתוב א' דהיינו קרא שני הוסיף עוד עשרים שנה דה"ל ארבעים עם י עשרים הראשונים:

למחות בנוב עיר הכהנים. וכן פירש"י ז"ל בסנהדרין ד"כ ובח"א הקשה עליו שם מההיא דפ' נגמר הדין דקאמר התם בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג דמשמע דע"י זה נענש שלא מיחה כדלעיל ולק"מ דדיעות חלוקות הן כדאמר הכא:

הדרן עלך המקנא

פרק ב

הלכה א

היה מביא. בכפיפה מצרית. למאי דמפרש בפרקין דלעיל גבי חבל המצרי מצרי ממש לפי שעשתה כמעשה מצרים יש לפרש כפיפה מצרית נמי הכי וכן פי' התוי"ט וכן נראה דהא כללינהו לעיל בחד בעיא אם מעכבין הן ש"מ דחד טעמא אית להו:

להטיל אימה עליה. וכן קאמר בבבלי ריש פירקין דטעמא משום דחסה התורה והיינו אם תאמר טמאה אני ובזה מתורץ נמי קושיית התוס' שהקשו דהרי אם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה אמרינן לקמן דמערערין ומשקין אותה בע"כ דהכא מיירי שתאמר טמאה אני דבזה אין משקין אותה בע"כ כ"כ התוי"ט ועיין בפרקין דלקמן הל"ג מה שכתבתי שם:

מפני שותפותה של אשה. לאו דיש לה נמי חלק בה אלא דלכפרתה היא כדפרישית וכן פי' רש"י ז"ל בדכ"ג וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ג הל' י"ב דמשל בעל היתה קריבה ומדברי התוס' שם משמע דשותפות ממש מיתפרשא וע"ש:

קטנה שזינתה אין לה רצון להאסר על בעלה. ראיתי לכתוב כאן מה ששמעתי מפה קדוש אדמ"ו הרב הגאון המפורסם אב"ד ור"מ דכאן ה"ה כבוד מוהר"ר אריה ליב נר"ו דבר חריף ונא' לתרץ בהאי ענינה על מה דפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' סוטה הל"ד וז"ל קטנה שהשיאה אביה אם זינתה ברצונה נאסרת על בעלה לפיכך מקנין לה לא להשקותה אלא לפוסלה מכתובתה כמו שבארנו אבל הקטנה בת מיאון אין מקנין לה שאין לה רצון להאסר על בעלה ואפי' היה כהן לא נאסרה עליו עכ"ל והקשה עליו הראב"ד ז"ל והלא אמרו פתוי קטנה אונם הוא וכבר טרח הה"מ בפ"ג מהל' א"ב ליישב זה ובסוף דבריו כתב וז"ל ואין לי בדין זה הכרע אלא שמצאתי בירושלמי בסוטה פ' היה נוטל סוטה קטנה אי אתה יכול דאר"ז ר' ייסא בשם ר' יוחנן קטנה שזנתה אין לה רצון להאסר על בעלה ע"כ שם ומעתה צריכין אנו ראיה גמורה לדברי רבינו ובקשתיה ולא מצאתיה עכ"ל. ואמר הגאון הנ"ל לתרץ בטוב טעם והוא למאי דכתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהל' גירושין הל"ד וז"ל עד מתי הבת ממאנת כל זמן שהיא קטנה עד שתהיה נערה במה דברים אמורים בשלא בא עליה הבעל אחר שנעשית בת י"ב שנה ויום אחד אבל אם הגיעה לזמן הזה ונבעלה הואיל והבעילה קונה מן התורה כמו שבארנו הרי זו אינה ממאנת ואינה צריכה בדיקה למיאון שחזקתה שהביאה סימנין ע"כ ופירש שם הה"מ וז"ל במה דברים אמורים שממאנת עד שתגדיל כלומר עד שיהיו לה סימנים ושנים בשלא בא עליה אחר הגעת השנים דליכא חששא דאורייתא וכיון שכן

אם נבדקה ואין לה סימנים אע"פ שיש לה שנים ממאנת אבל אם בא עליה אחר הגעת השנים אע"פ שלא נודע אם הביאה סימנים אינה ממאנת דכיון אם הביאה כשנבעלה הויא לה מקודשת דאורייתא דאמרינן דבעל לשם קידושין באיסורא דאורייתא אמרינן חזקה הביאה כדי להחמיר בשל תורה אבל כשלא נבעלה אחר הגעת השנים דדין תורה ממאנת אפילו אם הביאה סימנין אין אומרים החזקה הבאתן עד שיודע בבירור ובודקין אותה עכ"ל זכינו מזה דהיכי דיש כאן איסור תורה כגון שנבעלה לאחר שבאה לכלל גדלות אף על פי שלא הוחזקה בסימנין אמרינן חזקה הביאה למיחשבה כגדולה ממש לענין מיאון ואינה צריכה בדיקה ויותר מזה מצינו דאפי' נבדקה ולא נמצאו לה סימנין הואיל ונבעלה אחר זמן גדלות הראוי לסימנין חוששין לה מספק שמא הביאה ונשרו וצריכה גט מספק כדכתב שם הרמב"ם לקמן הל"ה וטעמא הואיל ויש כאן חשש קידושין דאורייתא ומזה יצא לנו דין חדש בדבר הלמד מענינו לענין רצון להאסר על בעלה דהרי מסתמא דהאי תלמודא דקאמר קטנה שזינתה כו' משמע אפי' הגיעה לכלל גדלות אבל לא הוחזקה בסימנין נמי בכלל דעדיין קטנה מיקרית אמנם היכי דיש חשש איסור תורה כגון שהשיאה אביה דנישואי תורה הן בזה אמרינן הואיל והגיעה לזמן הראוי לסימנין חזקה הביאה סימנין וגדולה ממש היא ויש לה רצון להאסר על בעלה כדי להחמיר בשל תורה כמו דאמרינן בנבעלה לאחר גדלות לענין מיאון ומיחשבא כאשת איש גמורה הה"ד נמי הכא וזה מבואר. ויש לנו עוד הכרח לזה ממה שכתב הרמב"ם ז"ל לעיל באותו הפרק הל"ג דקחשיב שם קטנה מהנשים שאינן ראויות לשתות דדרשינן מדכתיב אשה פרט לקטנה דקשה ל"ל קרא תיפוק ליה דאין לה רצון להאסר כו' אלא ע"כ קרא אתא למעוטי לקטנה שאמרנו דיש לה רצון להחמיר הואיל ונישואי תורה הן כדאמרן ולמעט מלהשקותה אלא מקנין לה כדי לפוסלה מכתובת'. ועכשיו מה מאד צדקו דברי הרמב"ם ז"ל בהדק היטיב דבריו שיכתב קטנה שהשיאה אביה כו' דאותם יש לה רצון אם הגיעה לכלל שנים ואע"פ שלא הוחזקה בסימנין דמחמרינן בשל תורה. והיינו דקאמר לפיכך מקנין לה כו' דלכאורה האי לפיכך אינו מדוקדק אלא אדרש' דלעיל קאי הואיל וקטנה כה"ג יש לה רצון שפיר דרשינן אשה ולא קטנה דאין מקנין לה להשוקות' אלא לפוסלה מכתובת'. וזהו נמי מדויק במ"ש הוא ז"ל בפ"ג מהל' א"ב הל"ב מדין זה הבא על הקטנ' אשת הגדול אם קידשה אביה כו' ונאסר' על בעל' כמו שבארנו בהלכות סוטה. כוונתו לקטנה שאמרנן שם והיא בהגיעה לכלל שנים ולא הוחזק' בסימנין כדאמרן וזהו שסיים כאן אבל הקטנה בת מיאון כו' הקטנ' בה"א הידועה ר"ל הקטנ' שאמרנו אפי' הגיע לכלל גדלות ולא הביאה סימנין ולא השיא' אביה דאז בת מיאון היא כשלא נבעלה

כמבואר לעיל אין מקנין לה דאין לה רצון כו' דפיתוי קטנה אונס היא ופסק כסתמא דהאי תלמודא דאפי' בהאי קטנה מיירי כדאמרן ע"כ דברי הגאון הנ"ל נר"ו ודפח"ח ומדבריו למדנו לפרש במה שהקשיתי לעיל בפ"ק הל"ב במרא' ד"ה קטנ' דמה ספק שייך בקטנ' דהרי אפילו ודאי זינת' כו' ע"ש ולדברי הגאון הנ"ל שפיר אשכחן ספק בכה"ג שאמרנו דאם הגיע' לשנים ולא הוחזק' בסימנין הרי יש כאן ספק דשמא כבר גדול' היא ויש לה רצון ורבנן סתמא קאמרי קטנ' אין לה רצון דמשמע כל היכי דיש לה דין קטנ' בעלמא וא"כ פליגי על בן זומא דהרי יש כאן ספק בדבר שיש בו דעת לשאול וקאמרי ספיקו טהור:

הלכה ב

והא דר"א כר' ישמעאל במים. משמע מהכא דלמאן דבעי הכא כלי חרס חדשה ע"כ דסבר נמי דמי כיור מים חיים הן משום דילפינן ממצורע וכן משמע לכאורה מסוגית הבבלי דף ט"ו אלא דלמסקנא דהתם קאמר איכא למיפרך הג"ש מה למצורע שכן טעון עץ ארז ואזוב ושני תולעת אמר רבא אמר קרא בכלי חרס כלי שאמרתי לך כבר והיינו דמצורע ולפ"ז אפי' לרבנן דמכשרי בכיור כל המימות אפ"ה נאמר דבכלי חרס חדשה מודו הכא אע"ג דלא ילפי הג"ש וכדרבא. והיינו טעמא דפסק הרמב"ם ז"ל הכא בפ"ג דצריך כלי שלא נעשה בו מלאכה מעולם ובפ"ה מהל' ביאת המקדש פסק דכל המימות כשרים לקידוש כרבנן והכ"מ הניח זה בצ"ע ולק"מ וכן תירץ התוי"ט. ויש להביא עוד ראיה דאפי' רבנן דרשי בכלי מהא דקאמר הכא לקמן כולה דרבנן וע"ש:

כולה דרבנן ומ"ד אפי' במפוחם דרבנן. כדפרישית ויש לפרש נמי דלמ"ד לרבנן אפי' במפוחם היינו בהחזירו לכבשן ונתלבן עד שנתחדש ולפ"ז אפילו לרבנן דרשינן בכלי אלא דלר"א לא מהני יחזירו לכבשן וה"ט דהרמב"ם פסק שם דמהני החזירו לכבשן ואע"ג דבבבלי בעי' דלא איפשיטא היא:

הלכה ג

חוקה תורה מעכב. מהכא משמע דלא בעי תרווייהו אלא או חוק' או תורה ומה שפירשתי לעיל בריש פ"ק הוא למסקנת הבבלי דמנחות כאשר ציינתי שם וניחא פסק הרמב"ם ז"ל וע"ש:

הלכה ד

מהו שתטמא את הידים. והרמב"ם ז"ל בסוף פ"ט מהל' אבות הטומאות פסק דאינה מטמא' אח הידים הואיל ולמחיק' עומדת וטעמא משום דלרבי יוסי פשיטא לי' דאינ'

מטמא' ואפי' ללוי בר סיסי דמהאי טעמא גופיה מספקא לי' הואיל ולמחיק' כו' מ"מ בעיא דלא איפשיטא היא ומד"ס היא ולקולא:

ומחק בעפר. וקשה דהא לעיל מסיק דכ"ע ס"ל דחוקה או תורה מעכב ובקרא ומחה אל המים כתיב וי"ל דס"ל כמסקנת הבבלי דמנחות דתורה לחוד אינו מעכב כמ"ש לעיל בריש מכילתין וע"ש:

ראשון ראשון. ובבבלי דף י"ח פשיט לה לפסול דכתיב את כל התורה הזאת עד שתהא. כולה כתובה כאחת:

הלכה ה

רבי מאיר אומר אמן כו'. והרמב"ם ז"ל בפירושו פסק דאין הלכה כר"מ וכן הביא הר"ב אלא שבחבורו חזר בו דפסק פ"ד מהל' סוטה הל' י"ז אמן משעבר אמן להבא כדנתן שם הראב"ד וכ"מ ז"ל טעם דרב אשי בעי אליביה בגמ' ש"מ דסוגיא כוותיה אתייא והתוי"ט לא כתב בזה כלום:

אמן לשבועה כו'. תימא דלא יליף אמן לשבועה נמי מסוטה וכדיליף בבבלי שבועות דף ל"ו דגרסי' שם אמן בו שבועה דהעונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו בו קבלת דברי' בו האמנת דברים בו שבועה דכתיב ואמר' האשה אמן אמן בו קבל' דברי' דכתיב ארור אשר לא יקים וגו' ואמר כל העם אמן בו האמנת דברים דכתיב ויאמר ירמיהו אל חנניהו אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דברך ועל הבבלי לא קשה דלא יליף לקבלה מסוטה דלא מפרש בדהכא אלא כדפירש"י ז"ל שם בו קבלת דברים האומר לחבירו על מנת שתקיים לי תנאי כך וכך ואמר אמן קיבל דבריו וחייב לקיים תנאו ע"כ וזה לא שמענו מסוטה אלא דאכתי קשה גם על הבבלי מ"ט לא יליף האמנת דברים מהאי קרא דהבא דקדים ושמא משום דהתם מפורש יותר כן יעשה ה' יקם ה' וגו':

מנין למדו לגילגול שבועה כו' דברים שאינו ראוי להשביע מנין. וא"ת וכי לא ראה המתני' דמסיים בה ארוסה כו' ובדר' יוסי בר' בון וי"ל ע"פ מה דכתבו התו' בבבלי קידושין דף כ"ז דלמד שם עולא גילגול שבועה מארוסה בר' יוסי בר בון דהכא וכדפי' רש"י ז"ל שם דאין לך להשביעה על זנות של אירוסין בשום ענין אלא ע"י גילגול דזנות אירוסין קדמה שכיבת בועל הוא כו' ע"ש והקשו בתוספות ד"ה ה"ג הוי לי' לאוקמי בדקנא לה כשהיא ארוסה ואיסתתר ומשקה לה כשנכנסה לחופה דקרינא בי' תחת אישך וכגון שלא נבעלה דהוה ליה מנוקה מעון. ומיירי נמי שבא עליה ארוס בבית אביה דקדמה שכיבת בעל ע"ש שהכריחו דס"ל לסוגיא דשמעתין דהתם הכי ותירצו דה"ט דלא רצה לאוקמי בנכנסה לחופה ולא נבעלה דסבר לה כשמואל דאמר אין חופה

לפסולות וכיון שנבעלה אין חופה תופס' בה ולא קרינא ביה תחת אישך ולרב דאמר יש חופה לפסולות ס"ל דלמדנו גילגול שבועה אפי' לדברים שאינו ראוי להשביע עליהן מאמן מאיש זה אמן מאיש אחר והיינו דסבר רב מאיש אחר דקאמר אפי' מקטן שאין מקנין על ידו דלא שייך בו שבועה ואפ"ה מגלגלין ועולא לית ליה האי סברא עכ"ל ולפ"ז נוכל לומר דהכא פליגי נמי בהא דת"ק סבר לה כרב דיש חופה לפסולות ולפיכך לא למד מארוסה ור' יוסי בר' בון סבר לה כשמואל דאין חופה לפסולות ומזה יצא לנו לידון בדברי הרמב"ם ז"ל דפסק בפ"ז מהל' תרומות כרב דיש חופה לפסולות וא"כ קשה מנין למדנו גילגול שבועה מן התורה בדברים שאין ראוי להשביע דהרי מדסתם וכתב בפ"ד מהל' סוטה יש לבעל לגלגל כו' ולא עם איש אחר. ולא כתב אפילו מקטן ש"מ דלא ניחא ליה לפרש כפירוש התוספות אליבא דרב ומשומרת יבם דקאמר במתניתין לא נוכל ללמוד דלא אתיא אלא אליבא דר' עקיבא וכמסקנת הבבלי וכ"כ שם הוא ז"ל דאין מגלגל עליה שלא זינתה כשהיתה שומרת יבם מה"ט וצ"ל דסמך על מה דמסיק בבלי דמתנה עמה שלא זינתה תחת אחיו דאז נאסרה עליו כדכתב שם בעצמו דגם כן דבר שאין ראוי להשביע עליו הוא דאין שייך לקנא לה ע"ז אלא דאכתי איכא למידק דמנא לן לומר כן דהרי מייתורא דקרא קדרשינן כדכתבו התוספות בקידושין שם ד"ה אמן מאיש זה כו' דאידך אמן קאי אארוסה ושומרת יבם דלא כתיב בפרשה ולרב דאמר יש חופה לפסולות הא איכא לאוקמי קרא בשקינא לה כשהיא ארוסה כו' כקושיות התוספות ודבר שהוא ראוי להשביע היא. ועיין לעיל ביבמות דט"ו ע"א במראה ד"ה לא סוף דבר מה שהקשיתי עוד בהאי ענינא דיש חופה לפסולות לדעת הרמב"ם ז"ל:

אף כל הנשבעין באלה ובשבועה. ואנן קי"ל דשבועת הדיינין או בשם או בארור כדכתב הרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' שבועות ובבבלי לא נחית להאי דיוקא ובהא דמקשי לקמן אף כל הנשבעין באמן אמן אפשר לומר דגילגול שבועה גופה למדנו מיתורא דאמן כמ"ש לעיל בשם התוס' וא"כ מה"ט גופי' אין את למד לאמן אמן דלגילגול אתיא:

מה איכפת ליה ממזר גבי קינוי. וא"ת נהי דממזר לא שייך כדמפרש טעמא הא לרבנן אינה אסורה עליו ואמרינן לקמן בזה הכלל דכל שלא נאסרה עליו לא היה מתנה עמה וי"ל דס"ל כמו שפירשו התוספות בבבלי דף י"ח ד"ה שומרת יבם דאפי' לרבנן דאמרי קידושין תופסין בח"ל מודו הכא דאסירא דכתיב בה לא תהיה אשת וגו' לאיש זר ודריש בהאשה רבה לא תהא בה הוויה לזר אלמא דקרא משוי לה כערוה דלא תפסי בה קידושין משום דאגידא בי' והויא כארוסתו שזינתה ע"כ והיינו נמי דפריך הכא לקמן ויתיביניה מה איכפת לה ממזר גבי קידושין דאפי' לרבנן אין קידושין תופסין ביבמה אבל אין

דעת הרמב"ם ז"ל כן אלא דלרבנן אין ממזר כלל ביבמה ואם זינתה מותרת ליבמה וכבר כתבתי מזה בריש יבמות וע"ש במראה ד"ה מה דאמר ר"ע מ"ש שם:

התורה אמרה וקנא כו'. עיין לקמן בד"ה ולא מעיני:

בגין דתנינן זה הכלל כו'. כדפרישית בפנים והשתא מיתרצא שפיר נמי קושיא קמייתא דרמי ליה לרבי לעזר מדידיה אדידיה דהכא אליבא דרבנן קאמר והתם אליבא דר"ע הוא כלומר אפי' לר"ע דסבר אלימא זיקא מחיים למשוי לה כערוה מודה הוא דאין זיקה לאחר מיחה:

ולא מעיני יבמה. וקשה דהיאך נפקא לן מהכא הא אפי' למ"ד דנאסרה עליו לא מקנא לה בעודה שומרת יבם דקדמה שכיבת הבועל הוא כדפרישית לעיל ובמחניתין דמתנה עמה ע"י גילגול הוא וצ"ל דס"ל דאי משום הא לא איריא דמשכחת לה בבא עליה יבם בבית חמיה וכדבעי לאוקמי בבבלי יבמות דף נ"ח וכשמואל דאמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה ושפיר קרי לה שומרת יבם דלאו אשתו מעליא היא אלא דגזירת הכתוב הוא ולא מעיני יבמה ומשום דלא נאסרה עליו:

מתניתא דר' יודן פוטרו כו'. ברייתא דר"י בבבלי החובל דף פ"ז וכן קאמר שם דלר' יודא סומא פטור אפי' ממצות לא תעשה וגרע מאשה דאמרי' שם ובן היה ר"י פוטרו מכל דינים שבתורה אלא דמדרבנן החמירו טפי בסומא לר"י מבאשה והתו' שם ובר"ה דף ל"ג נתנו טעם לדבר משום דהוי מינא דבר חיובא ועוד שלא יראה דאינו נוהג בתורת ישראל אי פטרת לי' בכל המצות אבל אשה אי פטרת לה בכל מצות עשה שהזמן גרמא יש עדיין מצות עשה שלא הזמן גרמא ומצות ל"ת וכ"כ הרא"ש ז"ל בקידושין:

הלכה ו

נירש כמי שמחל. בבבלי לא הוזכר דין זה והרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' סוטה הל"ז פסק בפשיטות דגירש במי שמחל והכ"מ הראה מקום להההיא דהכא. נראה דהוא ז"ל מפרש לה בניחותא גירש נמי הוי כמחל היך עבידא כו' כלומר למאי נ"מ קינא לה כו' דאי הוי אמרינן דכמי שלא מחל לא היה צריך לקנות לה פעם שניה וקמ"ל דהוי כמחל וצריך לקנות לה פעם שניה וזה הכל מפשיטות דר' ינאי היא אבל כו' דזה קא מיבעיא ליה כדפרישית:

הדרן עלך היה מביא

פרק ג

הלכה א

היה נוטל. פירש"י ז"ל הבעל ומגמרא דהכא לא משמע כו דקאמר שהיא נוטלה מתוך כלי חול כו' והתו' בריש פרקין כתבו ומצינו למימר דקידוש מנחה בכלי כשירה בזר ומיהו מצוה בכהן ליטול מידה ומאחר שהיה נוטלה היה נותנה כמו כן לתוך כלי שרת: **סוטה גידמת כו'**. ובבבלי סוף פ' ארוסה קאמר דגידמת לא היתה שותה דכתיב ונתן על כפיה והתו' כתבו הכא דף י"ט דפליגי אי בעינן קרא כדכתיב ע"כ. אבל קשה דא"כ אמאי פוסל סומא בסו' פירקין דלעיל ודריש מעיני אישה וי"ל דשאני התם דקרא יתירא הוא דהמ"ל ונעלם מאישה וכה"ג כחבו התוספות בסוף פ' ארוסה וע"ש:

סוטה לחידושה יצאת. ורש"י ז"ל שם במתני' אלו טעונות תנופה פירש ומנין שהתנופה קודם דכתיב במנחת סוטה והניף וגומר והדר והקריב אוחה אל המזבח. ולא חש להאי פירכא דהיכא ואע"ג דאשכחן כה"ג שם לעיל בגמרא מה למנחת סוטה שכן באה לברר עון ואפשר דשאני התם דרצה ללמד על הגשה גופה דאיחא בעומר מדינא דסוטה אבל לענין תנופה קודמת לא הוי פירכא כ"כ דמאי חשיבות איכא בזה:

(**רף י"ד ע"א**) **ולצורך איתאמרת**. וכן פריך לה במנחות ריש פ"ז. ולכל בני אהרן נמי איצטריך ללמד שיהו חולקין בכל מנחות ולא שיחלקו זה כנגד זה אלא דהתם מפרק לה ההיא מכל נפקא והאי תלמודא לשיטתי' אזיל דלא דריש כל ועיין בפ' הערל הל"א ובמראה שם ד"ה ערל:

אזכרה אזכרה. ואע"ג דיליף לקמיה מקרא דוהבאת לרבות מנחת העומר ס"ל אי לאו ג"ש דאזכרה לא הוי דרשינן מנחת העומר מהאי קרא:

הלכה ב

מה מקיימין רבנן טעמא דר"ש ואחר ישקה ע"כ שלא בטובת'. ובבבלי דף י"ט קאמר לרבנן ואחר ישקה מיבעי לי' לשרישומו ניכר שצריך לחזור ולמחוק ומהשקה בתרא נפקא להו דמערערין אותה ועיין לקמן בד"ה ולית לר"ע:

הלכה ג

תני אין בהן משום קדושה. וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ד הל"ו:

בית שמאי אומרים אחת כו'. ולטעמייהו אזלי דפליגי כה"ג בפרקין דלעיל הל"ד כמה יכתוב שלא לצורך להתחייב על המחיקה דבכי האי שיעורא חשיבא מחיקה להני כדאית להו ולהני כדאית להו:

ולית לר"ע מערערין איתּ ליה כשהתחילה לשתות. בבבלי רמי דר"ע אדר"ע דקאמר התם בברייתא קמייתא שאם נמחקה המגילה מערערין אוחה והתני' א"ר עקיבא כלום אנו צריכין אלא לבודק' והלא בדוקה ועומדת היא אלא עד שלא קרב הקומץ יכולה לחזור בה משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה ופריך וליטעמיך תיקשי לך היא גופה משקרב הקומץ אינה יכולה כו' והלא בדוקה ועומדת היא לא קשיא הא דקהדרא בה מחמת רתיתא והא דקהדרא בה מחמת בריותא וה"ק כל מחמת בריותא כלל וכלל לא שתיא מחמת רתיתא עד שלא קרב הקומץ דאכתי לא אימחוק מגילה אי נמי אימחוק מגילה דשלא כדין עבוד כהנים דמחקוה מצי הדרא בה משקרב הקומץ דכדין עבוד כהנים דמחקי לא מצי הדרא בה ותו מקשי דר"ע אדר"ע דהתם אמר מחיקה מעכבא והכא אמר קומץ מעכב תרי תנאי ואליבא דר"ע. ועיין שם דלשיטת רש"י ז"ל מיתפרשא דתרווייהו תנאי אליבא דר"ע כר"ש ס"ל דמקריב ואח"כ משקה כמו שפי' שם בד"ה ה"ג וקאמר ר"ע והשקה את האשה דכתיב קודם הקערה מה ת"ל והלא כבר נאמר אחר הקטרה והשקה וההוא דוקא כו' אלא דאיכא בינייהו בדיעבד כדפירש הוא ז"ל לקמן בד"ה והשקה בתרא שאם נמחקה המגילה ודוקא אחר הקטרה דבדין אימחוק משקין אוחה בעל כרחה והיינו דאיכא בין ר"ע לר"ש דר"ע לית ליה אם השקה ואח"כ הקריב מנחתה כשירה הלכך והשקה קמא דריש לבע"כ ואע"ג דשלא כדין אימחוק קודם הקטרה כו'. והיינו לומר דלא תשתה מיד אלא עד לאחר הקטרה כדפי' לעיל בדר"ע וכן הוא לפי המסקנא דקאמר תרי תנאי ואליבא דר"ע דתרווייהו כר"ש ס"ל אלא דלמר המחיקה גורמת להאונס דמערערין אוחה ברותתת ואפי' היא שלא כדין ולמר הקרבה מעכבא כדמוכח שם מדבריו ז"ל בד"ה קשיא דר"ע אדר"ע כו' מערערין אותה ואפי' לא קרב הקומץ כו'. אבל לכ"ע השקאה אחר הקטרה דוקא לר"ע כמבואר אבל התוס' כחבו בד"ה בפי' ר"ח כו' ותו מקשה ר"ע בהא מתניתא דפליג עלי' ר"ש תני מחיקה מעכבא אלמא ס"ל שמחיקה והשקאה קודם הקרבת המנחה כרבנן וכל זמן שלא נמחקה המגילה מצי הדרא והכא דפליג בהדי דר"י תני קומץ מעכב דאלמא הקרבה קודם השקאה כרבנן ושנינן תרי תנאי ואליבא דר"ע ומסיימי שם ירושלמי ולית ליה לר"ע מערערין איח ליה בשהתחילה לשתות וצריך לפרש דאם נמחקה המגילה קודם שקרב הקומץ דשלא כדין עבוד כהנים כיון שהתחילה לשתות מערערין אותה עכ"ל פי' לפירושם כי היכי דלא תקשי דהרי קאמר ר"ע התם בברייתא בתרייחא בהדיא משקרב הקומץ מערערין לכך מפרשי דברייתא קמייתא דקאמר במחיקה לחוד תליא מילתא מיירי בשהתחילה לשתות ואע"ג דשלא כדין עבוד כהנים והיינו כשיטת רש"י ז"ל דתרווייהו תנאי אליבא דר"ע כר"ש ס"ל וכ"כ

המהרש"א ז"ל וע"ש וקשיא לי טובא בגווה דהיאך אנו מפרשים שיטתא דהכא כשיטת רש"י ז"ל והרי הכא מסיק לעיל דכ"ע מודים דמחיקה סמוך להשקייה בעינן ובשלמא לשיטת רש"י ז"ל בלא שיטתא דהכא שפיר מיתפרשא דתרווייהו תנאי ס"ל כר"ש אלא דלמר המחיקה לבדה גורמת דאינה יכולה לחזור ואפי' נמחקה קודם הקרבה דשלא כדין הוא ולמר יכולה היא לחזור בין מחיקה להקרבה אבל לתרווייהו השתייה היא לאחר הקרבה וכדפרישית לעיל לשיטת רש"י ז"ל אלא דלשיטתא דהכא דמחלק בין התחילה לשתות ללא התחילה קשה דשותה אימת אי לאחר הקרבה מאי איריא התחילה אפי' לא התחילה נמי דהא כבר קרב הקומץ ולכ"ע מערערין ועוד דמחיקה סמוך להשקייה בעינן ואי דמיירי קודם הקרבה קשה הא אמרינן לעיל דלכ"ע ר"ע פליג בהא אר"ש וס"ל דאפי' בדיעבד מעכבא השקייה אחר הקרבה ואפי' אם נאמר דה"ק תרווייהו כר"ש ובהא אנו מפרשין כשיטת רש"י אבל ר"ע מודה נמי לר"ש דבדיעבד משקה ואח"כ מקריב כשירה אכתי איכא למידק מאי איריא התחילה כו' אם כשירה היא ואם נאמר דהאי ש"ס מוסיף בזה לר"ע. אליבא דר"ש דבעינן התחילה דוקא א"כ טפי שפיר נוקמה לר"ע כרבנן להאי שיטתא דהכא וס"ל דדוקא התחילה ולולי דבריהם ז"ל אומר אני דבאמת כך מיתפרשא שיטתא. דהכא דר"ע בברייתא קמייתא סבר לה כרבנן דמחיקה והשקאה קודם הקרבה אלא דבמערערין ס"ל דבעינן התחילה לשתות דוקא וטעמא דכיון דהתחילה לשתות ושוב חזרה ודאי מחמת רתיתא הוא דקמהדרה ובריית בתרייתא דמשקרב הקומץ אתייא אליבא דר"ש ושפיר אתייא שיטתא דהכא כשיטת הבבלי וכפי שיטת ר"ח ז"ל:

הלכה ד

ויידא אמרה דא. כפל בהזכרת המקרא משום דוישבו דייק כדפרישית בפנים וביפ"ע נדחק בזה ללא צורך:

מנחת זכרון כלל. כדפרישית וכן פי' התוס' דף כ' ונראה דקאמר כלל למאי דקאמר לעיל הל"ב שכל עונות שיש לה נזכרין ואפי' מקודם והיינו דקרי לה כלל ואפי' נאמר דעל עון לבד קאי:

שאם היתה עקרה נפקדת כו'. ובבבלי דף כ"ו פלוגתא דר"ע ורבי ישמעאל היא דר"ע דריש ונקת' וגו' שאם היתה עקרה נפקדת אמר לו ר' ישמעאל אם כן יסתרו כל העקרות ויפקדו וזו' הואיל ולא נסתרה הפסידה א"כ מה ח"ל ונקחה וגומר שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח כו' וכתבו התוס' תימא ור' ישמעאל לימא ליה לנפשיה יסתרו כל יולדות בצער וילדו בריוח וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה עכ"ל כוונתם דציינו כל יולדות בצער כו' לחוד ולא הא דקאמר לקמן קצרים נקבות כו' משום דבשביל זה לא תחוש כ"כ

להסתר אבל לילד בריוח ודאי חסתר ונראה ליישב קושייתם דהרי עיקר קושיית הבבלי הוא דצנועה תפסיד דלא תרצה לעבור על יחוד והלכך מסיים וזו כו' כדפי' רש"י ז"ל וכן מוכח מדסיימו התוס' בקושייתם לר"י וזו כו'. ולמאי דמסיק הכא לעיל בפ"ק דמקנא לה אפי' מאביה ובנה וכדפרישית שם דאפי' אין כאן יחוד דמותרת להתייחד עמהם כדתנן בעשרה יוחסין מתייחד אדם עם אמו ועם בתו אפ"ה מקנא לה מהן דבקפידא דבעל תלה רחמנא וכן פסק הרמב"ם ז"ל כמו שציינתי שם וא"כ מצינו נמי תקנה לצנועה דלא תעבור על איסור יחוד ותסתתר אלא דלר"ע דדריש אם היתה עקרה נפקדת שפיר מקשי ליה ר"י וזו כו' כלומר צנועה ודאי חפסיד שהרי עקרה היא וכן אין לה להתייחד עמו וכגון שאין לה אב אבל לדידי הנשים הרוצות להסתתר כדי לילד בריוח לעולם יש להן תקנה להסתתר עם בניהם. אבל לשיטת האי תלמודא דקאמר א"כ ילכו כל הנשים ויתקלקלו זו הקושיא שייכא שפיר אכל הני דחשיב והא דקאמר בשביל שיפקדו רישא דמילתא נקט והה"ד לכולהו:

אית ליה זרע כשר כו'. והיפ"מ נדחק בזה מאד ונעלם ממנו דרשה דלקמן דמפורש בהדיא כדפרישית בפנים:

כל מי שהיה לו עדים והתראה היה מת בב"ד עדים ולא התרייה כו'. ובבבלי יומא דף ס"ו גריס להאי מ"ד עדים והתראה בסייף עדים בלא התריי' במיתה והיינו במגפה דקאמר הכא על לא עדים ולא התרע' והתם קאמר עלה בהדרוקן והיינו נבדק בסוטה דקאמר הכא וכן למ"ד דלקמן זיבח כו' מפיך לה נמי הכי דקאמר זבח וקיטר בסייף גפף ונשק במית' שמת בלבבו בהדרוקן ונרא' דטעמא דמפיך בהני שני חלוקות דהרי. משה רצה לבדקן כסוטות לברר הספק ואם יש עדים אפי' בלא התריי' אין כאן ספק אלא שאינם במיתת ב"ד ולפיכך קאמר לה התם על הני דלא היה להן עדים ולא התריי' והאי תלמודא ס"ל דלאותן שאין עדים והתריי' לא היה משה חש כלל לבדקן ונידונו במגפה. ועל מה דקאמר התם זבח וקיטר בסייף פי' רש"י ז"ל הן עבודות שחייבות עליהן לע"ז מיתה כדתנן בארבע מיתות שהן בסקילה וכאן בסייף שעדיין לא נתפרשו להן ד' מיתות ב"ד ונידונו במית' בני נח שכל מיתתן בסייף כדאמרי' בסנהדרין עכ"ל וקשיא לי דהרי אמרי' בסנהדרין דף נ"ו דדינין נצטוו במר' ומשמע שם דכל דינין קאמר כדפי' רש"י ז"ל בעצמו שם וכן נצטוו במרה להיות דנין בסנהדרין של עשרים ושלשה וכדקאמר שם להושיב ב"ד בכל פלך כו' ואם נצטוו על דיני נפשות בסנהדרין של כ"ג מנא לן לומר דלא נתפרשו להן כל חלוקי דינין של ד"נ ואפי' למ"ד התם דאדינין בני נח איפקוד משמע נמי דנצטוו להושיב ב"ד בכל פלך כו' ולדון ד"נ ומה גם דהש"ס תפס לעיקר בהאי תנא

דנצטוו במרה כדאשכחן בהוריות דף ח' דפריך שם והאמר מר עשר מצות נצטוו במרה כו' ומש"ה דיח התם למאי דקאמר מעיקרא ע"ש. ועוד דלדבריו ז"ל דלא נתפרשו להן עדיין כל חלוקי דינים ולפיכך נהגו עמהן כבני נח א"כ קשה להאי מ"ד דקאמר עדים בלא התראה במגפה ומ"ט לא נהגו עמהן גם בזה כב"נ דהא קי"ל דבן נח נהרג בלא התראה ואפי' בעד אחד כדאמר בסנהדרין דף נ"ז ומהיכי תיתי לחלק ולומר דלהא נתפרשו להן ולהא לא נתפרשו וצריך לי עיון לדעתו ז"ל ולעד"נ דה"ט דצוה משה לדונם בסייף דלא רצה לשהו כ"כ ולדונם בסקילה הראויה להם וכהוראת שעה היתה כדי למהר בנקמת השם ולשכך חרון אף ודמיא להא דאמרינן בסנהדרין דף מ"ה מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת מכל מקום וזהו בכל חייבי מיתות האמורים בתורה כדפסק הרמב"ם ז"ל בפרק י"ד מהל' סנהדרי הל"ח. אחר כותבי. זאת מצאתי להרמב"ן ז"ל בנימוקי חומש שכתב כן ונהניתי כי כוונתי ב"ה לדעת הגדולה ועוד נתן שם טעם לפי שהיה להם דין עיר הנדחת במרובין דהלן בסייף וכ"כ רש"י ז' בעצמו שם:

הלכה ה

המתנונה מותרת לביתה. בבבלי פ"ד דף כ"ו קאמר אהא דתנן אשת כהן שותה ומותרת לבעלה פשיטא אמר ר' הונא במתנוונ' מתנוונה הא בדקוה מיא במתנוונ' דרך איברים שלא כדרך סוטה במיעים ובירכים תחלה אלא ראשה ושאר איבריה כבדים עליה דמהו דתימא הא זנויי זנאי והא דלא בדקוה מיא כי אורחיה משום דבאונס זנאי דלגבי כהן אסירא קמ"ל. וצריך לאוקמי הכא נמי במתנוונה בדרך איברים מיירי ומותרת לביתה דקאמר אפי' לבעלה כהן דאלת"ה קשה ממה דאמר לקמן והאיש מנוקה מעון אינו חושש כו' ואי במתנוונה ממש קאמר אפי' כמ"ד הזכות תולה וניכרת אתייא דאינו חושש אלא טהורה היא וקמ"ל כרשב"א ולא משמע מסתמא דש"ס דהאי ברייתא דלקמן פליגא אדר' שמעון בן אלעזר אלא דבפירקין דלקמן הל"ה אאשת כהן כו' קאמר דקמ"ל דלא חיישינן דזינתה באונס ומשמע אפי' לא מתנוונה כלל מיירי ועיין לקמן שם מה שכתבתי מזה:

כן אנן קיימין כו'. ובבבלי פ"ק דף ו' פליגי רב ששת ורב יוסף אם המים בודקין ביש לה עדים במד"ה והתם קאמר תניא כוותיה דרב ששת מהאי ברייתא דהכא זו ולא שבאו לה עדים כו' והכא אי אפשר לפרש דפליגי ר' יצחק ור"י בפלוגתא דרב ששת ורב יוסף דהרי אהאי ברייתא קאי פלוגתייהו ובהדיא קאמר דאין המים בודקין אלא באוקימתא בעלמא פליגי וכ"ע מודים דאין המים בודקין כרב ששת וכמסקנת הבבלי ופליגי אם איצטריך לאשמועינן דלא חיישינן לעדי שקר כדפרישית בפנים:

ונקה האיש מעון אינו חושש כו'. ובבבלי ריש פ' ה' דריש לה בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין כו' וכן דריש הכא לקמן פ' עגלה ערופה הל"ט אימתי האשה נושא את עונה בזמן שהאיש נקי מעון אלא דשם קאי אמנוקה מעון איסור ביאה מעולם ואפי' מאשה אחרת כדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב הל"ח וכן פי' רש"י ז"ל בבבלי שם דף מ"ז ולא כמו שפירש בכל מקום שהוזכר זה דאאשה זו אם בא עליה לאחר שנסתרה לחוד קאי. וצ"ל דס"ל להאי תלמודא דתרתי ש"מ מהאי קרא ועיין לקמן פ' עגלה ערופה שם במראה מ"ש עוד מזה:

הלכה ו

דמיא לאשם שנשחט. לפי המסקנא דוקא לאחר שקדשה בכלי הוא דנשרפת באמרה טמאה אני דאז דמיא לאשם שנשחט ולא מקודם וכעין דאמרינן בריש פ' י"ב דמנחות לענין פדיון אם נטמאה המנחה דדוקא משקדשה בכלי משום דדומה לבהמה שנשחטה דקדשה בסכין ושוב אין לה פדיון וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' סוטה הל' י"ד שכתב שם נטמאת המנחה אחר שקדשה בכלי ה"ז תשרף וכן אם אמרה טמאה אני קודם שתקמץ המנחה והתוי"ט אחר שהעתיק ל' התוס' שהביאו לזה הירושלמי דדמיא לאשם תלוי כתב וז"ל וצריך לומר דקדושת כלי מדמי ליה לנשחטה ואף כשלא קמץ איירי וכן כתב הרמב"ם בפ"ד מהל' סוטה ע"כ. ומבואר הוא הכא בהדיא דקדושת כלי לנשחטה דמיא וכן מבואר הוא מי"ב דמנחות שציינתי דגרסי' שם דף ק"א דמכלי שרת לא אשכחן דמפריק וכדפי' רש"י ז"ל שם לאחר שקדשה בכ"ש ואפי' בהמה כו' כגון ששחט לא אשכחן בה פדיון ומה דסיים התוי"ט שם ומכל מקום לא דמי ממש לאשם תלוי דהתם תנן משנזרק הדם הבשר יאכל ואלו הכא נשרפת אפי' קרב הקומץ נמי כמ"ש הרמב"ם וצ"ע טעמא מאי דמדמינן לה במקצת ולא לכולה עכ"ל ותלמוד ערוך הוא הכא לקמן בבאו עדים שהיא טמאה דאפי' קרב הקומץ השיריים אסורין וכת"ק וכן באומרת טמאה אני דשוין הן במ"ש הכ"מ ז"ל שם ועיין בדיבור דלקמן:

באו לה עדים שהיא טמאה. אפי' לאחר שקרב הקומץ מנחתה אסורה אבל בכל הני דחשיב לעיל דוקא עד שלא קרב הקומץ הוא אבל אם קרב הקומץ ואירע אחד מאלו השיריים מותרין וכן הוא בהדיא בתוספתא פ"ב דסוטה דגרסינן שם קרבה מנחתה (ר"ל שקדשה) ולא הספיק לקרב הקומץ עד שמת הבעל או שמתה היא שיריים אסורין שעל הספק באה מתחלתה כפרה ספקה והלכה לה קרב הקומץ ואח"כ מתה היא או שמת הבעל שיריים מותרין שעל הספק באת מתחילתה כפרה ספקה והלכה לה באו לה עדים שהיא טמאה בין כך ובין כך מנחתה אסורה ע"כ. וכן גריס בבבלי דף ו' בברייתא דמותיב

התם מינה אלא דרש"י ז"ל פי' שם על הא דקתני באו לה עדים שהיא טמאה מנחתה נשרפת דבאו מעיקרא קודם הקטרה. דהוא ז"ל משווה באו עדים להני דחשיב התם לעיל קדש הקומץ ולא הספיק להקריבו עד שמת הוא כו' ותשרף ומבואר הוא בתוספתא בהדיא וכן הכא דיש חילוק בין הני לבאו עדים שהיא טמאה וטעמא דכיון דבאו עדים שהיתה טמאה לא שייך לומר בהכשר קריבה דאיגלאי מילתא למפרע אבל מ"מ נשרפת היא כיון דקדשה בכלי ולא גרע מאומרת טמאה אני. והרמב"ם ז"ל תפס לו דרך אחרת בזה שכתב שם וז"ל וכן אם אמרה טמאה אני קודם שתקמץ המנחה או שאמרה איני שותה או שלא רצה בעלה להשקותה או שבאו עידי טומאה או שמת היא או שמתה היא הרי המנחה כולה נשרפת ואם אירע אחד מאלו אחר שקרב הקומץ אין השיריים נאכלין עכ"ל וצ"ע במה שהשווה כל הני דחשיב לבאו עדי טומאה ואמרה טמאה אני אחר הקרבת הקומץ והוא נגד ש"ס הבבלי והתוספתא והש"ס דהכא והכ"מ ז"ל כתב שם דפסק כת"ק דהכא ודעת קדושים לא אבין דמבואר הוא דת"ק דהכא סובר כשיטת הבבלי וכדפרישית ואם דלא נעתקה כאן המציעתא כמו שהוא בתוספתא עם כל זה א"א לפרש כוונת הש"ס אלא כמ"ש ולפירש"י אם אירע כו' אחר הקרבה מיהת נאכלין וצריך תלמוד ונגר בר נגר דיפרקינה ואי לא דמסתפינא אמינא דטעות נפל בהעתקה וכן בדפוס בכל ספרי הרמב"ם ז"ל וכן צ"ל ואם אירע א' מאלו אחר שקרב הקומץ השיריים נאכלין ופסק כשיטת הבבלי וכפי פי' רש"י ז"ל דמשוה אותן לגמרי בין עד שלא קרב בין לאחר שקרב וכו' וכר' אילא דהכא:

הלכה ז

בת ישראל שנשאת לכהן מנחתה נשרפת. מסתמא דלישנא דמתני' משמע דבכל מנחות איירי וכן פירש"י ז"ל שהביאו התוס' בשמו דף כ"ג בד"ה כל הנשואות כו' דאפי' מנחת נדבה כדכתבו שם הטעם משום דקי"ל כל מה שקנתה אשה קנה בעלה והילכך יש לו חלק בה מיקרי וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב ממעשה קרבנות דבכל המנחות הנשואות לכהנים דינא הכי דהקומץ קרב לעצמו והשיריים מתפזרין על בית הדשן. ומ"ש התוס' שם דבירושלמי משמע דבמנחת סוטה איירי ומביאין ראיה מריש פ"ב ע"ש והרי הכא מבואר בהדיא דאפי' בכל המנחות קאמר כדנתן טעם בגמרא מוכל מנחת כהן כו' ומה שהביא הכא בריש פ' ב' ההיא דתני ר' חייא לעיל כו' משום דרצה להקשות על דקאמר בסוטה מנחתה כו' כדאיתא שם ובאמת כל המנחות שוין לדינא בזה:

כהנת מטמאה למתים כו' אל הכהנים לא אל הכהנות. ובבבלי סוף פירקין יליף מבני אהרן ולא בנות אהרן וכן הוא בת"כ. וקשה דהכא יליף מהכהנים ולעיל דחי לה דרשא

דכהן ולא כהנת מכח קושיא וכהן כי יקנה נפש כו' ועוד איכא למידק בהא דלקמן דלכן מה אנן אמרין כו' דמעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר לכך נראה דחדא מיתרצה בחבירתה וה"ק ותהא בכלל גזירה ואין אתה דוחה משום זה פ' טמאות דדרשא דהכהנים כו' לאו דוקא הוא כדמוכח מדלעיל ומשני אם אומר את כן נמצאת מדחה כו' דהא בני אהרן כתיב ולא בנות אהרן וסמיך אהאי גוונא דדריש לעיל והכהן המשיח תחתיו מבניו ולא מבנותיו:

הלכה ח

עשרים וארבעה דברים כו'. ובעדיות לא קחשיב לה ותוספתא היא:

איש ע"י שאין ניוולו מרובה כו'. ובבבלי סוף פירקין קאמר בפשיטות דמקרא אתיי' דקאמר שם האיש נסקל ערום כו' מ"ט ורגמו אותו מאי אותו אילימא אותו ולא אותה והכתיב והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אלא אותו בלא כסותו ולא אותה בלא כסותה. וצ"ל דלא סמיך אדרשא דקרא דהא איצטריך אותו למידרש בלא כסותו אלא כדכתבו התוס' בסנהדרין דף מ"ה ד"ה הא אותה. לאו מקרא דריש דהא ליכא מיעוטא להכי דאותו איצטריך למידרש בלא כסותו אלא היינו טעמא כדמפרש משום הירהורא או משום בזיונה עכ"ל. וזהו נמי כמסקנא דהכא דאשה ניוולה מרובה אלא דמהכא משמע דאיש נמי מסברא נפקא לן דנסקל ערום. ורש"י ז"ל פי' הכא וז"ל אילימא אותו ולא אותה והכתיב גבי נערה המאורסה והוצאתם את שניהם וסקלתם אותם אלא הא דממעט אשה לענין ערום דנפיק מהאי קר' מיעוטא דאותו משמע ולא כסותו ולהכי נקט ליה להאי משמעותה דערום בל' זכר גבי איש למימרא הא אותה בכסותה עכ"ל ולא ידעתי למה הביא מקרא אחר שלא הוזכר בגמרא ואפי' נאמר דגי' אחרת היה לרש"י ז"ל אכתי קשה אדרבה דמקרא דנערה המאורסה מוכח דלא דרשינן למעט כסות כדדייק הכא:

ואין לו עליו דמים כו'. מה דפרישית בפנים הוא לפי גי' הספר וקשה דא"כ מה מתרץ מעתה בגניבה אחת דהא אכתי יש עליו דמים מחצי הגניבה לכך נראה דגרסינן ואין לו עליו אלא דמיה כלו' בגניבה אחת ואינו שוה כל דמים אינו נמכר בשביל חצייה ולכשיוצא להמכר בשביל חצייה השניה דגזירת הכתוב הוא אם אינו שוה נגד דמי הגניבה אינו נמכר כלל והאי מעתה כמו פירושא דרישא היא אבל בשתי גניבות ואינו שוה אלא דמי האחד נמכר ונשנה דכל חדא וחדא קרינן ביה ונמכר בגניבתו וזהו כדמתרץ רבא בבבלי קידושין דף י"ח ולפי פירש"י ז"ל שם והתם פריך עלה ומסיק דאין לחלק אלא בין אדם אחד שגנב ממנו אפי' הרבה גניבות אינו נמכר ונשנה ומב' בני אדם נמכר ונשנה בשביל כל א' וא' ואפ"ה ליכא למיפשט מינה האי בעיא דהכא דגנב משל

שותפות דאכתי מספקא לן אם כאדם א' דמו או לא וכן הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' גניבה לא זכר מזה כלום ומ"ש שם הל' י"ז שותפין שנגבו כא' משלשים ביניהם כו' והה"מ ז"ל ציין שם מקום דין זה בקידושי שם ואני בעניי לא מצאתי לזה ואפשר ללמוד דין דגנב משל שותפות ממה דסיים שם משלשים ביניה וכל אחד מהן נמכר בחלקו מן הקרן וכל מי שדמיו יתר על חלק הקרן שנתחייב בו אינו נמכר עכ"ל הרי דלא מחשבינן לשותפין כאדם אחד בהא דא"כ לא היה נמכר שום א' מהן שהרי דמי כולו יתירין על דמי הגניבה ובכה"ג אינו נמכר כדכתב שם לעיל והה"ד נמי לגנב משל שותפין דכב' בני אדם הן: הדרן עלך היה נוטל

פרק ד

הלכה א

ארוסה ולא ניטלת כתובתה. מפני שאסורה עליו וסיים רש"י ז"ל ואפי' לית לו דרב המנונא דשומרת יבם שזינתה מותרת ליבמה נהי דמותרת מיהו לא בעי למינסב אשה זונה והיא הפסידה כתובתה והתו' הקשו ע"ז דאי לית לן דרב המנונא מאי איצטריך קרא למעוטי דהא תנן סוף היה מביא כל שתיבעל ולא נאסרה עליו לא היה מתנה עמה אלא מדאיצטריך למעוטי ש"מ דמיתסרא וכתבו מיהו ליכא למיפשט מהכא למאי דמוקי בגמרא שבא עלי' יבם בבית חמיה דקנאה לפוטרה בגט בלא חליצה לכולי עלמא הילכך שייכא נמי אשתו ליאסר עליו בזנות כדברי הכל ועיין בסוף פ' היה מביא במראה שם ד"ה ולא לעיני יבמה דדריש תלמודא דהכא מקרא דלא נאסרה עליו וכדפרישית שם:

ונתינה. עיין מ"ש בריש כתובות בס"ד:

רבי יודה בעי כמה דתימר תמן כו'. ונראה דלא חש הש"ס לקשיא דר יודה משום דאדרשא תחת אישה סמיך דאין לומר נמי אפילו מקצת אשה דא"כ תרי קראי למה לי תחת אישה ותחת אישך אלא ש"מ למעט ארוסה ושומרת יבם דלא נדרוש אפי' מקצת אשה כדאמרי' גבי קינוי. ובבבלי יליף קינוי לרבות מדכתיב ואמרת אליהם דלא ס"ל האי דרשה אשתו ואפי' מקצת אשתו:

זרע כשר לא זרע פסול. כלומר דסתם זרע משמע כשר דוקא מדלא אשכחן דרבי בה קרא כדהתם גבי ממזר דכתיב אין לה כו' והתוס' בקידושין דף ס"ו בד"ה ולזרעו אחריו כתבו על הא דאמרינן שם בן גרושה ובן חליצה דעבודתו כשירה מנלן אמר רב יהודה אמר שמואל דאמר קרא והיתה לו ולזרעו אחריו בין זרע כשר ביו זרע פסול אבוה דשמואל אמר מהכא ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה אפי' חולין שבו תרצה. וז"ל ובריש מכילתין

אמר וזרע אין לה אין לי אלא זרע כשר זרע פסול מנין ת"ל וכו' משמע דל' זרע לא משתמע אלא כשר וי"ל דשאני הכא דזרעו מיותר דהוי מצי למיכתב ולבניו שהרי בבנות לא שייך ברית כהונה ולכך דרשינן מיניה אפי' זרע פסול אבל התם אינו מיותר שהרי התם יש לו בת כמו בן עכ"ל וסוגיא דהכא קשיא להו דהרי הכא נמי מיותר הוא וכדמשמע נמי בבבלי דף כ"ו דמקשי ורבנן האי ונקתה ונזרעה זרע מאי עבדי להו וכן הכא בפרקין דלעיל הל"ד לר"ל דלא דריש לה אלא להכי ואפ"ה זרע כשר דוקא קאמר וע"כ לומר דל' זרע לא משתמע אלא כשר היכא דלית לן ריבוייא אחרינא כדפרישית. ובהכי ניחא לי מה שהקשיתי זה ימים כביר בעמדי על הרמב"ם בפ"ו מהל' ביאת המקדש הל"י שכתב שם כהן שעבד ונבדק ונמצא חלל עבודתו כשירה לשעבר ואינו עובד להבא ואם עבד לא חלל שנא' ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה אף חולין שבו תרצה ע"כ ואמאי לא הביא קרא דשמואל והיתה לו וגו' דקדים ומהכא נמי משמע דוקא דיעבד כדפירש רש"י ז"ל שם והמפרשים לא כתבו מזה כלום ולמ"ש ניחא דמבואר מהכא בהדיא דליכא למידרש מזרעו כקושית התוס' ולפיכך נאדי מדרשא דשמואל וכתב כאבוה דשמואל דבהא פליגי אם ל' זרע לא משתמע כו' ושיטתא דהכא הוי סייעתיה ומ"ש בפ"ב מהל' סוטה הל"י שלא נאמר בתורה ונזרעה זרע אלא בראוי לילד שאם היתה יולדת בצער כו' וכבר נתן הכ"מ שם טעם דפסק כחכמים וכר' ישמעאל ע"ש היינו דמונקתה ונזרעה דריש אבל לשון זרע לא משתמע אלא כשר ומהכא שמעינן נמי דפסולות אינן שותות כדדריש הכא ומ"ש שם הל"ט דפסולות אינן שותות מדכתיב ונקה האיש מעון כו' כבר נתתי טעם לשבח לקמן פ' עגלה ערופה הל"ט ד"ה ונקה דתרווייהו צריכי וע"ש:

הלכה ב

ושבעלה אינו רוצה להשקותה. נמחק וכבר כתב התוי"ט דאיזה תלמיד הגיה בצדו על אמר אינו משקה ושבעלה כו' וכלומר דלאו דוקא אמר דאם אינו רוצה כו' נמי וטעו הסופרים המעתיקים והמדפיסים והכניסוהו בפנים:

הלכה ג

יכול הוא להפרישה כו'. ובבבלי דף כ"ו גריס יוציא וכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס וכן הוא בהחולץ דף ל"ו ודייק שם מדקתני יוציא ולא קתני יפריש ש"מ דבעיא גט ואפי' היה בעלה כהן דנאסרת עליו ובמתני' דהכא דקתני יכול הוא להפרישה כבר פירשו התוס' בהחולץ שם ד"ה ולא בתירוץ הב' דשאני סוטה דכיון שקינא לה ונסתרה לא חיישינן שיבא עליה דאסירא ליה מדאורייתא ולא בעי' גט וע"ש דרצו ללמוד מזה דבקידש מעוברת חבירו כו' ולא נשא דלא בעיא גט וכן דעת הרמב"ם ז"ל בסוף י"א מהל' גירושין

אבל מסקנת רוב הפוסקים דאין חילוק בין קידש לנשא ועיין באה"ע סי' י"ג סעיף י"ב בהג"ה לענין אשת כהן דרצה לדמות שם לדין קידש בשוגג תוך תשעים יום המוזכר שם לעיל מניה דיש לסמוך אדברי המקילים וזהו דלא כשאלתות דרב אחאי דמביאין התוס' שם דגם בקידש אפי' הוא כהן מפסדינן לה מיניה:

היה לו אשה ובנים. כדפרישית או אשה או בנים וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה הל"י וי"א וצ"ל הא דקאמר בסיפא ונולדו לו בין קינוי לסתירה דמיירי שנולדו לו מגרושתו וכ"כ שם הרמב"ם ז"ל דאל"כ היה לו אשה בשעת קינוי וטעמו מדלא קתני ונשא אשה כו' אלא נולדו לחודיה:

הלכה ד

על ידי כל עריות מקנין. כדאמר בבבלי דלא תימא נטמאה כו' כדפרישית בפנים. וכתבו התוס' ד"ה אבל תימא הא שמעינן לה מאלמנה לכ"ג דאסירא וקיימא לבעל ואפ"ה איצטריך קרא דכי תשטה אשתו למעוטי הא לאו הכי הוה שותה ע"כ ויש לחלק ולומר דשאני התם גבי בעל דלא למדנו אלא היכא דקיימא עליו באיסור לאו והשתא נמי איתוסף בה לגביה איסור לאו דסוטה שנטמאה וה"א לעבור עליה בשני לאוין אבל הכא גבי בועל אשמועינן דאפילו קיימא עליה באיסור כרת החמור וה"א דלא שייך הכא נטמאה לבועל להוסיף עליו איסור לאו וכדאמרי' בעלמא דאפילו למ"ד איסור חל על איסור אין איסור קל חל על איסור חמור קמ"ל:

חוץ מן הקטן. היינו פחות מבן תשע שנים ויום אחד שאין ביאתו ביאה כ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א מה"ם הלכה ו' כדפי' שם הכ"מ דכשהוא בן ט' שנים ויום אחד כיון שביאתו ביאה איש מקרי לגבי שכיבה ודעת התוס' לפרש קטן פחות מבן י"ג כן משמע שם בד"ה אבל וע"ש:

וזו אנוסה היא. בבבלי דף כ"ו קאמר להאי תירוצא אירשא אשת כהן שותה ופרין פשיטא ומשני דמהו דתימא שלא תשתה דאימא זינתה באונס והיא לא נתפשה כתיב קמ"ל ואסיפא דמותרת לבעלה מוקי לה במתנוונה דרך איברים וקמ"ל נמי דלא תלינן באונס ולפיכך לא בדקוה המים כי אורחייהו. ומשמע מהתם דאי לא מתנוונה כלל לא איצטריך לאשמועינן דמותרת והכא דמשני לה אסיפא צ"ל דמפרש הא דקתני במתני' אשת כהן שותה לאו דוקא אלא ה"ק אשת כהן ששתתה מותרת והיינו דקאמר כן אנן קיימין כששתה כו' ולכאורה משמע נמי דזינתה באונס אינה מתנוונה כלל ואפילו בדרך איברים נמי לא. אבל קשה דהא אמרינן הכא בפרקין דלעיל הל"ה דאפי' בטהורה ממש עכ"פ מתנוונה דרך איברים היא וכדהוכחתי שם ומי עדיפא זינתה באונס מטהורה

לגמרי ועוד דמשמע מהתם דאפי' למ"ד הזכות תולה וניכרת איכא למימר דס"ל נמי דטהורה לגמרי מתנוונה דרך אברים היא והילכך מוקי לה התם להא דקאמר ונקה האיש מעון ואינו חושש לזכות כמ"ד דאינה ניכרת דאלו למ"ד ניכרת פשיטא דאינו חושש דהא חזינן דלא בדקוה המים כי אורחייהו ואם כי אורחייהו ודאי חושש הוא מיהו בהא אפשר לדחות דס"ל להאי מ"ד דטהורה לא מתנוונה כלל ולא אתייא נמי אליביה ההיא דרשה דונקה וכו'. מיהו אפשר לומר דס"ל נמי דמתנוונה דרך אברים היא באונס ודקאמר ולא היה המים בודקין כו' ואין המים בודקין באנוסה בבדיקה כי אורחייהו קאמר:

מה אם שרצים הקלים כו'. קשה דא"כ בישראל נמי ליפסול אונס דהרי אין חילוק בטומאת שרץ בין כהן לישראל וצ"ל דעיקר אדרשא דלקמן סמיך:

לרבות אשת הסריס. היינו סריס חמה או סריס אדם ששתה כוס של עיקרין דמותרין לבא בקהל כדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות סוטה הל"ו וכפי' הכ"מ שם ורש"י ז"ל שפי' בגמ' ולא בסריס אדם שאסור לקיימה משום לא יבא פצוע דכא דוקא בכה"ג קאמר ואין כוונתו על שתה כוס עיקרין. ומשום דעיקר סריס אדם הוא פצוע דכא וכרות שפכה וכ"כ התוי"ט ואזדא לה קושית התוס' שהקשו שם על פירש"י ע"ש וכן צריך לפרש סריס חמה לדעת רש"י ז"ל ע"י רעמים וברד דנמי סריס חמה מיקרי כדאמרינן בהערל דאלו ממעי אמו קדמה שכיבת הבועל הוא כדפי' במתני' וע"י חולי נמי לדעת רש"י סריס אדם מיקרי ופסול הוא כמה שכתבתי בפ' הערל:

הלכה ה

כבר כתיב והביא וגו'. ובאלו דחשיב לקמיה יש מהן חייבי עשה ולא דמו לאלמנה לכ"ג אע"ג שאין ראויה לקיימ' ועוד נתין איכא למ"ד דלאו מדאוריי' הוא ועי' בריש כתובות מ"ש שם בס"ד:

הדרן עלך ארוסה

פרק ה

הלכה א

כשם. אנן חנינן באו באו. לפי האי גירסא במתני' דגריס בדברי ר"ע באו באו בלא וי"ו כדמפרש אליביה צריך לפרש נמי סיפא דמתני' כך היה דורש כו' אדבתרה קאי ולא פליג אדר"ע אלא כך היה דורש ר' זכריה בן הקצב ובשם ר' נמי הכי נטמאה נטמאה כו' דמכפל המקרא דרשינן וכן בבאו באו:

אפשר לומר מזיד בה כו'. מפשיטותא דהאי תלמודא משמע דלעולם אסורה על הבועל כשהיה מזיד ואע"פ שלא נאסרה על הבעל דהיא שוגגת. והתוס' בסוף פרק ארבעה אתין דף ל"ה ד"ה אע"פ כתבו דאע"ג דלענין איסור כהונה ותרומה לא מחלקינן בין אונס לרצון ואפי' באשת ישראל כדאשכחן באשת כהן דאפי' באונס אסורה וטעמא דנטמאה קמא דאית לן לאוקמי לבעל וביה כתיב ולא נתפסה והילכך דרשינן למשרי אונס בישראל אבל איסור תרומה וכהונה דנפקא לן מנטמאה בתרא דלא כתיב ביה ולא נתפסה אין חילוק בין אונס לרצון אפי' באשת ישראל מכל מקום לענין בועל אע"ג דלא כתיב ביה לא נתפסה יש לחלק בין אונס לרצון באשת ישראל דסברא הוא דלא נאסרה על הבועל אלא כשנאסרה על הבעל ע"כ ומסתימת דבריהם משמע דאפי' היה הוא מזיד לא נאסרה עליו כל היכא דלא נאסרה על הבעל ולא מצאתי לא' מגדולי הפוסקים הראשונים שכתבו מזה וראיתי להרב בעל משנה למלך שהאריך בזה בפ"ג מהל"ס והביא שם ראיה לסברת התוספות מהא דאמרינן בכתובות דף ט' וכ"ת מעשה שהיה מפני מה לא אסרוה התם אונס הוה והרי דוד מזיד היה ואפ"ה לא אסרוה עליו משום שהיא אנוסה היתה ולא נאסרה על בעל' והאי תלמודא איכא למימר דס"ל כתירוץ בתרא דהתם ואב"א כו' כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתו' כותב לאשתו ומה שהביא שם ראיה מדברי התוס' סוף במה בהמה דמשמע שם שתפסו לעיקר תירוצ' קמא דכתובות היינו משום דלשיטתייהו אזלי כדלעיל וע"ש שגם הוא ז"ל לא הכריע בזה ובסוף דבריו כתב וצריך להתיישב בדבר:

ומניין שהדבר תלוי בה. הקשה הרב בעל משנה למלך דאמאי לא דריש לה מוהיא לא נתפסה הא נתפסה מותרת כדדריש לה בש"ס הבבלי ומכח קושיא זו הגיה שם להאי דהכא דה"ג א"ר יוחנן מנין שהדבר תלוי בה כו' ואבועל קאי דאם היתה מזידה אסורה לבועל אע"פ שהוא שוגג ואם היא שוגגת מותרת לבועל מפני שלא נאסרה על הבעל ופליג אהא דלעיל ולדעתי ק"מ דאפשר לומר דמוהיא לא נתפסה לא שמעינן דדוקא בה הדבר תלוי אלא שצריך שגם הוא יהיה מזיד ומיעוטא דהיא וגו' דאיצטריך למדרש לאיסורא על אשת כהן והיא לא נתפסה ויש לך אחרת אע"פ שנתפסה כו' ובהא פליג אבבלי דמשמע מדאמר בכתובות דף נ"א דכולהו דריש לה מהאי קרא וכן לאיסור אונס באשת כהן כדאמר שם ואין לנו הכרח להגיה כאן ואתייא כהאי דלעיל ועיין בפ"ד דכתובות מה שאכתוב עוד מזה בס"ד:

הלכה ב

תיפתר בטבול יום בית הפרס. משמע מהכא דאפילו בטומאה דרבנן בעי הערב שמש דקרי ליה טבול יום והתו' בריש פרק חומר בקודש האריכו להוכיח מכמה משניות וסוגיות דאין טומאה דרבנן צריכה הערב שמש ע"ש וכן בזבחים ריש פ' טבול יום ושם כתבו ומיהו יש טומאה דרבנן דבעי הערב שמש כדאשכחן בפסחים סוף פרק האשה כל הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר דבעי הזאה שלישי ושביעי וכ"ש הערב שמש כו' ע"ש ומיהו הכא דאליבא דר"ע קיימינן ולדידיה בכל דוכתא ערל כטמא הוא ואפי' ערל ישראל ומדאורייתא כדדריש ביבמות פ' הערל מאיש איש ובפסחים שם מוקי להאי דלעיל בערל נכרי ומשום גזירה. כו' ולר"ע ודאי לא עדיף מערל ישראל הוא ולא מצינן לאוקמי מתני' דטבול יום בטומאת ערלה אליביה ואפשר לומר בשאר טומאות דרבנן דמצינו שהחמירו בהם להצריכן הערב שמש כגון בצינורא דע"ה ודנכרי שהחמירו בהן חכמים להיותן כזבים לכל דבריהן כדמביאין התו' שם ועכ"פ בטומאת בית הפרס משמע משם דלא בעי הערב שמש:

מתניתא מסייעא לרב כדפרישית בפנים דס"ל בחולין גרידי קאי וזהו כדאמרינן בחולין דף ל"ד דמותיב התם מהאי מתניתא על הא דאמר עולא האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה נפסל גופו מלאכול בתרומה והא תנן הכא השלישי נאכל בנזיד הדמע ואי אמרת נפסל גופו מלאכול בתרומה ספינן ליה מידי דפסיל ליה לגופיה ומשני הנח לנזיד הדמע דליכא כזית בכדי אכילת פרס ופי' שם רש"י ז"ל בפירוש בתרא דבחולין גרידי קאי רישא דמתני' הראשון והשני שבחולין כו' והשלישי נאכל אפי' הוא נזיד הדמע ונגע בשני לטומאה והוי ליה שלישי מותר לאוכלו והיינו דפריך דהא הכא כיון דנזיד הדמע הוא על כרחך כנעשית על טהרת תרומה בעי למיכליה וה"ל חולין שנעשו על טהרת תרומה ואי אמרת שלישי דידהו פסיל גופא לתרומה ספינן ליה להאי כהן מידי דפסיל לגופיה ואתי למיכל תרומה אבתרא ומשני הנח לנזיד הדמע כו' דלאו חולין שנעשו על טהרת תרומה הוא דאמאי קרית ליה בטהרת תרומה משום תבלין דפתיתי ביה הנהו לית בהו כזית בכדי אכילת פרס דמקפה הילכך לא בעי למיכלינהו בטהרת תרומה והוו להו חולין גרידי עכ"ל ודבריו ז"ל לפי מה דקי"ל דאין שלישי בחולין אלא דוקא בחולין שנעשו על טהרת תרומה ולפיכך קאמר דהוי ליה עכשיו שלישי וכו' והכא דמדייק לה סייעתא לרב משום דקאמר השלישי של חולין אסור לקרות עליו שם תרומה שכבר פסול הוא כ"א בנזיד הדמע הוא דמותר משום טעמא דאמרן ש"מ דיש שלישי בחולין וכן לפי המסקנא דהכא דדחי להאי סייעתא נוכל לפרש נמי דרישא בחולין גרידי

ואין בהן שלישי ואפי' שם תרומה מותר לקרותן וסיפא דקאמר. השלישי נאכל כו' לאו דוקא הוא כדפרישית א"נ דרבותא קמ"ל דאפי' שלישי זה שנגע בשני דחולין נזיד הדמע הוא מותר לאכלו דלאו כחולין שנעשו על טהרת תרומה הוא וכדאמרן:

ואפילו ראשון שבו אינו מחוור. אבל בבבלי יבמות דף ע"ג קאמר דאוכל מעשר שני אפי' בטומאת עצמו לוקה ויליף לה מדכתיב לא תוכל לאכול בשעריך וגו' וכן פסק הרמב"ם ז"ל ריש פ"ג ממעשר שני:

והמשקין היוצאין מהן. כדפרישית בפנים שהן כמשקין הנוגעין בו וכמתני' דטבול יום. ובפ' כיסוי הדם דף פ"ח מפרש להאי מתני' בין קלין בין חמורין קלין שרץ וחמורין זב וכבר נתן טעם הכ"מ פ' עשירי שם על הא דכולל הרמב"ם ז"ל בכלל טמאים קלין אוכל אוכלין טמאין שמאחר ששנינו כל הטמאים משמע דכללא כייל גם לזה ואע"ג דאמרינן קלין שרץ לאו דוקא שרץ אלא לדוגמא נקטי'. והתוי"ט ברפ"ב דט"י כתב וז"ל בין קלין כו' פי' הר"ב קלין שרץ חמורין זב דהכא ליכא לפרושי קלין ראשון כדפי' הר"ב בפ"ק דאין לך בעל חי טמא שמשקין יוצאין ממנו שיהא ראשון עכ"ל ובפ"ק ציין להרמב"ם בהל' טומאת אוכלין ולא הביא מה שכתב הכא בהל' אבות הטומאות ושמעינן מינה אפי' בבעל חי שני כגון אכל אוכלין טמאין כו' דמשקין היוצאין ממנו טמא ותחילה הוו:

ולא בתרומה אנן קיימין. כדפרישית בפנים וכן מתני' דט"י במשקין דתרומה הוא וכן פירשה התו' פ' כיסוי הדם שם:

תמן אמרין שתי שאילית שאלן חגי הנביא. כדי לברר וללבן שיטה עמוקה זו ולבאר דעת כל אחד ואחד מהני אמוראי דפליגי בה ולהוציא לאור תעלומיה והדינים המסתעפים ממנה אמרתי להעיר בזה והנני מעתיק שיטת הבבלי מסוגיא זו עם פירושיה לפי שיטת רש"י והתוספות עם מה שיש לדקדק בדבריהם ז"ל ושיטת הרמב"ם ז"ל בפתיחה מסדר טהרות השייך להלכה זו ולפרש כוונת דבריו ז"ל ואה יצאתי קצת מגדרי ומכוונת חיבור הלז הואיל ודבריו חביבים עלי ביותר עד לאחת ושמעתי כי רבים נתקשו בהם בשגם המה לעזר לי לפירושא דשיטתא דהאי תלמודא וזה החלי בס"ד:

גרסינן בפסחים דף י"ז בתר דמייתי להאי קרא דשאלת חגי הנביא הן ישא איש וגו' אמר רב אישתבש כהני רביעי בקודש בעא מינייהו ואמרו ליה טהור ופי' רש"י ז"ל דבשר קודש דקאמר הוא שרץ לשון קדש היה בארץ טומאה והיה חגי הנביא בודק את הכהנים לידע אם בקיאין הן בהלכות טומאה לפי שנשתכח מהן בגולה שלא נתעסקו בקדשים. ונגע בכנפו באותו כנף שהשרץ בו כנומר השרץ עצמו וע"כ הכי הוא דאי משום כנף שהוא ראשון כולי בגד נמי ראשון הוי ומאי איריא דנקט כנף אלא משום שרץ שהשרץ

עצמו נגע אל הלחם. והוי הלחם ראשון והלחם אל הנזיד והוי שני והנזיד אל היין והוי שלישי והיין אל השמן או אל כל מאכל והוי רביעי היקדש אם נטמא האחרון הזה שהוא רביעי בקדש דהיין והשמן של נסכים ואישתבש כהני דאמרי טהור ושמואל אמר לא אישתבש כהני חמישי בקודש בעא מינייהו ואמרי ליה טהור בשלמא לרב היינו דכתיב ארבעה לחם ונזיד ויין ושמן אלא לשמואל חמשה מנא ליה מי כתיב ונגע כנפו דמשמע שהשרץ נגע בלחם והוי הלחם ראשון ונגע בכנפו כתיב במה שנגע בכנפו בדבר אחר שנגע בכנף נגע אל הלחם דהוי לחם שני ונזיד שלישי ויין רביעי ושמן או כל מאכל חמישי ואמרו טהור ולא אישתבש תא שמע ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה ויאמרו יטמא וקס"ד טמא נפש הוא טמא מת שהוא אב הטומאה כשרץ ואם יגע בכל אלה כסדר שפירשנו טמא מת בלחם ולחם בנזיד ונזיד ביין ויין בשמן או אל כל מאכל דהוי רביעי בשלמא לשמואל מדהכא לא אישתבש דאמרו רביעי טמא התם נמי לא אישתבש דחמישי הוי ומש"ה אמרו ליה טהור אלא לרב דאמר גבי שרץ נמי רביעי בעא מינייהו מ"ש הכא דאישתבש ומאי שנא התם דלא אישתבש אמר ר"נ אמר רבה בר אבוה בקיאין היו בטומאת מת ויודעין שהשלישי עושה בו רביעי בקדש ולא היו בקיאין בטומאת שרץ וסבורין שאין שלישי עושה בו רביעי. רבינא אמר התם רביעי הכא שלישי כלומר דרבינא אמר דלא היו בקיאין ברביעי בקדש כלל וגבי מת שלישי בקדש בעא מינייהו דהאי טמא נפש דקרא לאו טמא מת אלא מת ממש כלומר טומאת נפש ומת אבי אבות ולחם אב ונזיד ראשון ויין שני ושמן או כל מאכל שלישי. ע"כ לשיטת רש"י ז"ל. ונקטינן מיהא לשיטתו דכבר גזרו טומאת משקין בימי חגי ובטומאה דרבנן בדיק להו והילכך שינה הוא ז"ל לפרש בסדר הכתוב ולומר דהני קמייתא דוקא לחם אל הנזיד ונזיד אל היין כו' ואל כל מאכל לאו דוקא אלא או אל כל המאכל קאמר וטעמא דבדרבנן טומאה עושה כיוצא בה כדפי' שם דבסדר טומאות דהאי קרא איכא אוכל מטמא אוכל ומשקה מטמא משקה. ולא מצי למינקט אל כל מאכל דוקא דא"כ הוי ליה חמישי אפי' לרב. אבל לר"ת יש שיטה אחרת בהלכה זו דכתבו התוס' שם וז"ל רביעי בקודש בעא מינייהו פי' הקונטרוס דנגע בכנפו היינו שרץ אל הלחם והלחם אל הנזיד וכו' וקשה לר"ת דמאי שנא דואל כל מאכל יהיה פירושו או אל כל מאכל יותר מכולם ועוד למה דחק שמואל לתרץ במה שנגע בכנפו לימא אל כל מאכל דוקא ועוד למה קורא הכתוב לשרץ כנף ועוד דמפרש רבינא התם רביעי בקודש הכא שלישי שהלחם נעשה אב הטומאה כשנוגע במת והא קי"ל בהמפלת דכל דבר שאין לו טהרה במקוה אינו נעשה אב הטומאה מיהו י"ל דאינו נעשה אב הטומאה היינו דוקא לטמא אדם וכלים אבל

לאוכלין ומשקין נעשה אב הטומאה ומפרש ר"ת דהשרץ נגע בכנף ונעשה ראשון והכנף אל הלחם או אל הנזיד וחד מהנך אל היין או אל השמן הרי שלשה ואל כל מאכל הרי ארבע ונקט סדר כנף מאכל משקה מאכל דלא בעי למינקט שיעשה כיוצא בו ולשמואל דייק מדכתיב בכנפו הרי חמש והשתא אתי שפיר לרבינא דאמר הכא שלישי שהכנף הנוגע במת נעשה אב הטומאה כדין כל הכלים עכ"ל. ולשיטתם נקטינן דסברי עדיין לא גזרו טומאת משקין בימי חגי ובטומאה דאורייתא בדיק להו והילכך דייקי שלא יהא טומאה כיוצא בו כדאמרינן התם דף י"ד דמדאורייתא אין אוכל מטמא אוכל:

וטרם שנדקדק בדבריהם בזה לדינא אמרתי לדייק מקודם בפירוש דבריהם מפני שראיתי למהרש"א ז"ל שכתב על הא דהקשו למה דחק שמואל כו' לימא אל כל מאכל דוקא וז"ל לכאורה יש לדקדק ומאי קושיא דהא איצטריך לשמואל למימר במה שנגע בכנפו דהשתא ניחא דלא אישתבש דאם יגע טמא נפש בכל אלה לא משמע דקאי אלא אמפורש בקרא דהיינו לחם ונזיד ויין ושמן ולא קאי אמאי שנגע בכנפו כפירש"י ושפיר קאמרי יטמא דהוי רק רביעי אבל אי הוי אמרי' לשמואל דאל כל מאכל דוקא הוי קאי בכל אלה גם אאל כל מאכל והוי נמי בטמא נפש חמישי ואמאי קאמרי יטמא והנראה שהתוס' לא ניחא להו לפרש דכל אלה לא קאי אמה שנגע בכנף דמשמע דאכל נגיעות שזכר בשרץ קאמר בכל אלה נגיעות אם יהיו בטמא נפש ועוד נראה להם דוחק לפי הסוגיא דשמעתין לפירש"י דפריך אלא לרב מ"ש הכא דאישתבש כו' דהוי ס"ד דטמא נפש היינו טמא מת ולרבינא דקאמר התם רביעי והכא שלישי הוה טמא נפש מת גופיה דעיקר הקושיא והתירוצא חסר מן הספר וע"כ הנראה להם לפרש דודאי אם יגע טמא נפש בכל אלה אכל הנגיעות שזכר בשרץ קאי ולדברי המקשה נמי טמא נפש היינו מת גופיה ולהכי לשמואל ניחא דלא אישתבש דמשרץ הוי כל נגיעות חמישי וממת דהוא אבי אבות הוי אותן נגיעות עד רביעי אבל לרב דלא דרש מה שנגע בכנפו הוו כל נגיעות בשרץ רביעי ובמת שלישי וכיון דשניהם טמאים מדינא פריך אמאי אישתבש גבי שרץ ברביעי ולא ידעי למימר שהוא טמא ובשלישי גבי מת הוו ידעי למימר שהוא טמא ומשני דבמת שהוא חמור הוו בקיאין ולא בטומאת שרץ ורבינא מתרץ דהוו בקיאין בשלישי ולא ברביעי ומזה הקשו התוספות שפיר למה דחק שמואל כו' לימא אל כל מאכל דוקא עכ"ל. ואיכא למידק טובא בדבריו חדא דאם נאמר דהתוס' לא רצו לפרש גם בזה כפרש"י דאם יגע בכל אלה דטמא נפש לא קאי אלא על הלחם כו' אלא אכל הנגיעות שזכר בשרץ קאי א"כ גם בדבריהם חסר עיקר הקושיא והתירוץ ועוד דלפי דבריו דהתוספות מפרשי טמא נפש היינו מת גופיה אפילו לדברי המקשה ולדברי הכל ואפילו לרב מאי האי דקא פריך

אלא לרב מ"ש הכא דאישתבש כו' הא שנא ושנא הוא דהתם רביעי והכא שלישי ומאי איכפת לן דשניהם טמאין מדינא הואיל ולא ידעו כלום מרביעי דמי הוי סני ליה לרב לתרץ כרבינא דלא היו בקיאין ברביעי ועוד דמה זה דבר והפוכו מבשלמא לשמואל. ועוד דמשני לרב דבמת שהוא חמור היו בקיאין וכי מפני חומרת המת היו יודעין לשלישי ומפני קלות השרץ לא חסרה ידיעתן כ"א מרביעי אתמהא דודאי זה מהדוחק לפרש דלא היו בקיאין במנין טומאת השרץ כלל אפילו בשלישי לא היו בקיאין כמבואר. ומה גם דלפי המונח מדבריו צריכין אנו לפרש כן אף לפי' רבינו תם דכתב ומזה הקשו התוספות שפיר למה דחק שמואל לתרץ במה שנגע בכנפו לימא אל כל מאכל דוקא ויהיה בשרץ חמישי ובמת רביעי ואמנם יהיה לדבריו פירוש ר"ת בזה לרב דהשרץ נגע בכנף והכנף ראשון ולחם ונזיד שני ויין ושמן שלישי ואל כל מאכל רביעי ובשאלה שניה מת גופיה בכנף כאשר דיקדק הוא ז"ל לפרש כל הסוגיא במת גופיה מכח קושיתו דעיקר חסר כו' וזה נמי לפירוש ר"ת דמ"ש ויהי הכנף אב לחם ונזיד ראשון ויין ושמן שני ואל כל מאכל שלישי ואכתי נשאר לנו זה הדוחק בעצמו לפרש הקושיא אליבא דרב מ"ש הכא דאישתבש כו' כפירושו וכפי שהקשיתי לעיל. לכך נראה דודאי התוס' מפרשים בזה כפי' רש"י דרב ושמואל פליגי עם רבינא בפי' טמא נפש דלדידהו טמא מת ולרבינא מת גופיה כנראה מדבריהם שכתבו והשתא אתי שפיר לרבינא כו' ובין לרב ובין לשמואל יהיה אל כל מאכל רביעי לפי פירוש ר"ת בטמא מת ולשמואל נמי יהיה עכשיו שוין נגיעות דמת לנגיעות דשרץ דהרי ודאי זה אין הכרח לפרש אליביה בנגיעה דמת שנגע בכנף והכנף בדבר אחר כו' כמו בנגיעה דשרץ דאין אנו מוכרחין בזה אלא לומר דאם יגע בכל אלה קאי אכל הנגיעות שזכר מתחילה והיינו כנף ולחם כו' ולתרווייהו אל כל מאכל רביעי הוי והיינו דמקשי בשלמא לשמואל כו' ובעיקר דיקדוקו של המהרש"א בקושייתם על פירש"י דהא איצטריך לשמואל למימר במה שנגע בכנפו כו' דלא מצי למימר אל כל מאכל דוקא משום השאלה השנייה דטמא נפש כו' יש לומר דה"פ דמקשי מאי דוחקיה דשמואל לחלק בסדר הכתוב ע"כ טעמיה כדי שלא לשבש הכהנים ואי משום הא טפי היה לו לפרש טמא נפש במת גופא כרבינא ואל כל מאכל דוקא כדחשיב לכולם ואז יהיה ג"כ בשרץ חמישי ובמת רביעי וזה הכל מהקושיא ומ"ש דראה לחלק בפירוש אל כל מאכל יותר מכולם ולכך מפרשי כפי' ר"ת דאל כל מאכל דוקא ויהיה נגיעת שניהם דשרץ ודטמא מת בכנף ומן הכנף ללחם כו' לרב ולשמואל בשרץ במה שנגע בכנף אל הלחם כו' ויהיה חמישי ובטמא מת בכנף ללחם כו' ויהיה רביעי והכל כמו שביארנו:

אמנם מה שיש לדייק בדבריהם הוא זה דלפי מה דדייקי לפרש שלא יהא טומאה כיוצא בה משמע דסבירא להו דבטומאה דאורייתא בדיק להו כדפרישית לעיל וקשיא לי טובא בגוה דהרי מדאורייתא אין טומאה למשקין לטמא אחרים וע"כ אליבא דהאי מ"ד אתייא כדלקמן ואיך יהיה השמן מטמא למאכל ואם בטומאה דרבנן א"כ נמי עושה כיוצא בו ומכ"ש דהשתא אליבא דרב קיימינן ולדידיה משמע דס"ל כמ"ד דאפי' טומאת עצמן אין להן אלא מדרבנן כדמוכח התם בדף הקודם גבי פלוגתא דתנאי בטומאת משקין לטמא אחרים דקאמר שם לר' אליעזר אין טומאה למשקין כל עיקר תדע שהרי העיד יוסף בן יועזר איש צרידה על משקין בית מטבחיא והן הדם והמים שבעזרה דכן ולרב דאמר דכן ממש ע"כ אפי' טומאת עצמן אין להן דאל"כ היכי מטהרי להו רבנן ואם כן הא דמסקינן לקמן אליבא דרב דדוקא משקי בי מטבחייא דכן אבל משקי בי מדבחייא והן היין והשמן טמאין מדרבנן הוא דגזור עליהן כדפרש"י שם דאין לומר דהתוספות מפרשי אליבא דרב משקי בי מדבחייא מדאורייתא טמאין דס"ל דיש עיקר לטומאת המשקין מן התורה והא דמשקי בי מטבחייא טהורין טעמא דס"ל כרב פפא לקמן דאמר אפילו למ"ד טומאת המשקין דאורייתא משקי בי מטבחייא דטהורין הלכתא גמירי לה חדא דנדחו שם דברי רב פפא ועוד דלפ"ז מאי מקשי לעיל אליבא דר"א וכי ס"ל יש טומאה למשקין והא אמר אין טומאה למשקין תדע כו' ולרב דאמר דכן ממש אסיקנא בקשיא ואי רב כרב פפא ס"ל לא קשיא מידי דהא דאמר רב בי מטבחייא דכן ממש הילכתא הוא דגמירי לה ולעולם משקי מדבחייא דטמאין מן התורה הוא דיש עיקר לטומאת משקין אע"כ דלא מצינו לפרש הכי אליבא דרב ועוד דאף אם נניח כן דס"ל לרב יש עיקר לטומאת משקין ע"כ לטומאת עצמן הוא אבל לטמא אחרים ודאי דלית ליה כדמוכח בהדיא מסוגי' דהתם אלא מדרבנן הוא וכדקי"ל הכי אליבא דרב וא"כ קשיא אמאי דייקי התו' הכא לפרש דלא יהא כיוצא בה וזה ודאי מן הדוחק לומר דאפי' בטומאה דרבנן נשמר בשאלתו מלשאלן בטומאה כיוצא בו כעין שהיו רגילין מקודם בטומאה מן התורה ועוד דעכשיו אין לנו הכרח וטעם למאי דמחלק בשאלתו וחשב לחם ונזיד לחדא כו' ואל כל מאכל דוקא כללא דמילתא דגם לפי' ר"ת נשאר לנו בסוגיא זו כמה מהקושיות ורבים מהדוחקים:

ודע דלפירוש ר"ת בשיטה זו ע"כ צריך לפרש מה דאמר שמואל מה שנגע בכנפו היינו משקה דאי כלי לא הי' נטמא מן הראשון דאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה ומאכל נמי ליכא למימר דא"כ עושה כיוצא בו שהרי נגע בלחם וכ"כ שם המהרש"א ז"ל. וזהו אפילו אם נאמר דכבר גזרו טומאת משקין אכתי לא גזרו להא דאמרינן כל

הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה כדכתבו התוספות בשבת בהדיא דאף דגזירת המשקין היתה גזירה קדמוניות מ"מ כל הפוסל את התרומה מטמא משקה להיות תחילה בי"ח דבר הוא דנגזרה אבל אין דעת הרמב"ם ז"ל כן אלא כשגזרו על המשקין הן וכל אביזרייהו נגזרו עמהן כאשר יתבאר לקמן מפירושו בסוגיא זו דיש לו עוד שיטה אחרת בזה בפתיחתו מסדר טהרות ואמנם בזה דעתו כדעת רש"י ז"ל שכבר נגזרה טומאת משקין בימי חגי הנביא שהיה מאנשי כנסת הגדולה:

ואני טרם אחלה לדבר ולבאר דבריו הנתמדים וערבים עלי כי טובים מדודים ראיתי לכתוב פה ולהביא בקצרה אפס קצהו מהכללים מדיני אבות הטומאות לדעתו ז"ל ומדיני טומאת אוכלין ומשקין כשנים ושלשה גרגרים בראש אמיר השייכים לפירוש שיטה זו מה שלקטתי שושנים מפתיחה הנזכרת ומחיבורו הגדול למען ירוץ הקורא והמעיין יראה להבין בינה במראה:

מספר אבות הטומאה שהן מן התורה שלשים ושנים והן כדחשיב שם השרץ והנבילה והמת כו' ולא אעתיק כאן אלא השייכים לטומאת מת והן תשעה. המת. ואדם שנטמא במת. וכלים שנטמאו במת. וכלים שנגעו באדם שנטמא במת וכלים שנגעו בכלים שנטמאו במת. ואדם שנגע בכלים שנטמאו במת. וכלים שנגעו באדם שנגע בכלים שנטמאו במת. והאהל. והקבר. רצונו לומר בזה דכולן אבות הטומאוה של תורה הן ואם שבמדרגתן אינם שוין דהרי המת אבי אבות וכן כלים הנוגעים במת הרי הן כמת עצמו בין כלי מתכות בין כל שטף ובגדים כדכתב בחבורו הגדול בחמישי מהל' טומאת המת דהא דדרשינן מבחלל חרב חרב הכי הוא כחלל לאו דוקא חרב וההה"ד לשאר כל הכלים חוץ מכלי חרס שאינו נעשה אב הטומאה לעולם (ואין כן דעת הראב"ד ור"ת והר"ש אלא דוקא כלי מתכות או בחיבורין בשאר כלים כאשר יתבאר בשביעי מנזיר בס"ד) ולפיכך האדם והכלים שנגעו בכלים שנטמאו במת הרי הן אבות הטומאה לטמא טומאה שבעה וכן כלים שנגעו באדם שנטמא במת הרי הן אב כמו האדם וכן כלים שנגעו באדם שנגע בכלים שנטמאו במת הרי הן טמאין טומאת שבעה כאשר הביא ז"ל בחיבורו שם מדרשת הספרי הרי הוא אומר כל הורג נפש וכל נוגע בחלל וכי תעלה על דעתך שזה ירה חץ והרג או זרק אבן והרג נטמא שבעת ימים אלא הורג נפש בחרב וכיוצא בה מפני שנטמא בנגיעתו בכלי שהרג בו שהרי נגע הכלי במת ומנין שאף הכלים הנוגעין באדם שנגע בכלים שנטמאו במת שטמאים טומאת שבעה שהרי הוא אומר וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם הא למדת שכל האדם הטמא טומאת שבעה

מטמא בגדים טומאת שבעה ע"כ. אבל הכלים שנגעו בכלים שנגעו באדם שנטמא במת אין נעשין אב הטומאה אלא ראשון כמו שייתבאר:

ומן העיקרים שצריכים אנחנו עוד לידע הוא זה דאף שאמרנו דכל אלו אבות הטומאה מן התורה הן הרצון בזה לטומאת שבעה ולענין נגיעת תרומה וקדשים למנות בהן ראשון ושני כו' בלבד כאשר למדנו זה ממה שהוסיף לבאר הוא ז"ל בחיבורו שם וז"ל במה דברים אמורים לענין תרומה וקדשים אבל לחייב כרת על ביאת המקדש או על אכילת קדשים אינו חייב אלא על השנים בלבד שנאמר וכל אשר יגע בו הטמא יטמא אבל הנוגע בכלים שנגעו באדם או הנוגע באדם שנגע בכלים שנגעו במת פטור שהדברים האלו אע"פ שהן דברי קבלה אינו דין תורה שהרי לא נתפרשו בתורה אלא זה שנטמא במת שהוא אב והשני הנוגע בו שהוא ראשון בין אדם בין כלים ע"כ. ויצטרך לנו עוד זה הביאור בנזיר שם בס"ד:

ומדיני טומאות אוכלין ומשקין מה שצריך לענייננו הוא זה. דע כי האוכל הנה לא יהיה אב הטומאה לעולם לא מד"ת ולא מד"ס אפי' לטמא אוכלין ומשקין לא יהיה במדרגת אב כי אם יקרא ראשון כאשר נגע במת או באב ולפיכך לא מצינו שיהו האוכלין מטמאין כלים בשום פנים. וכן לא ימצא באוכל שלישי מן התורה דאין אוכל מטמא אוכל. ויהי' אוכל שני מן התורה כשקיבל מן הכלי ראשון או מן האדם. אמנם יהי' אוכל שלישי מדרבנן כשקיבל מאוכל השני דמדרבנן טומאה עושה כיוצא בה ובתנאי שתהיה תרומה דאין בחולין כ"א שני בלבד ואם הי' קדש פוסל עוד לרביעי. אמנם במשקין מצינו אב הטומאה מד"ת כגון משק זב וזבה והדומה ומצינו בהן ראשון לטומאה מן התורה אם נגעו באב מאבות הטומאות ואז מטמאין כלים מדרבנן ואין לך ראשון לטומאה שמטמא כלים אלא משקין טמאין ובתנאי שיהיו טמאין מחמת אב ואפי' מאבות של ד"ס אבל לא משקין הבאין מחמת ידים אע"פ שהן ג"כ תחיל' מד"ס כדלקמן. וכן שני מן התורה אם נגעו באדם וכלים שהם ראשון. אבל מדברי סופרים לא ימצא במשקין שניות לעולם לפי שהמשקין שנגעו בראשון או בשני ואפי' בטומאה מד"ס חזרו להיות תחילה כדתנן כל הפוסל אח התרומה מטמא משקין להיות תחילה ואפילו הן משקה חולין ונמשך מזה דלא מצינו בהם ג"כ שלישי חוץ מע"י פנים אחד והוא טבול יום שיצא מן הכלל דאין עושה משקה תחילה אלא אם הן משקה תרומה פוסלן להיותן שלישי ואם הן משקה קודש פוסלן לרביעי וכן זה הדין וזה הכלל במשקה קודש שאם נגעו בשלישי בקודש חזרו להיותן תחילה לקודש כמו הפוסל אח התרומה מטמא למשקין לחתילה כן הפוסל לקודש מטמא להן להיות תחילה ובתנאי שיהיה המשקה קודש כאשר נתבארו הכללים

האלו באר היטב בפתיחתו שם ובחיבורו בשביעי ובעשירי מהלכות אבות הטומאות. ומה שיש לעיין בקצת מכללים הנזכרים אכתוב לקמן בסוף הדיבור בס"ד. ודע דכשם שראשון עושה שני כך ספק ראשון עושה ספק שני כו' והוא מהתוספתא שנתבאר לעיל בפנים. עוד אחת היא מה שצריך לבאר דאנחנו קורין לפעמים בשם הכולל (רצוני בזה בכינוי) טמא ואם דנכלל בו ג"כ מה שהוא פסול לבד שאינו פוסל עוד לאחרים כמו דבר הטמא שהוא מטמא או פוסל לאחר כאשר מצינו זה בלשון המקרא ויתבאר עוד:

ובכן אבוא אל שער המלך והנני מעתיק דברי הרמב"ם ז"ל בפתיחה הנזכרת מה שהוא מן ההכרח והשייך לפירוש שיטה זו עם מה שהצגתי לפניך ביאור בהבנת כיוון דבריו ז"ל בהפסקה בין דיבור לדיבור:

וז"ל שם בסוף הפתיחה ואני אראה להישירה הנה אל מה שיפול השגיאה בו. וזה שהנה ראוי לך שתהיה זריז ומהיר אל ידיעת הטומאות והטהרות והבנת מה שיכללהו זה הסדר שתשמור תחלה כל מה שהקדמנו בזאת הפתיחה מההקדמות עם לשון זה הפרק הראשון מכלים ולשנן ביאורו הבנה טובה עד מאד עד שיהו משוננים על לשונך בלתי עד שתבקש נפשך בזכרונו ולא יספיק לך הקריאה וההעברה עליו ואפי' קראת אותו אלף פעמים ולא תשמרהו שזה בלחי מספיק לך עד שיהיה רגיל על לשונך כמו ק"ש ואז יגיע לך טוב השמירה וההבנה והזכות במה שתכללהו זה הסדר. לפי שהם ענינים קשים בעצמם גדולי הספקוח רחוקי ההבנה. הלא תראה גדולים חכמי המשנה ע"ה יתקשו בו כ"ש אנחנו תראה ר"א בו עזריה אמר לר"ע ע"ה מה לך אצל ההגדה כלך מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות וכן מצאנו אצל חכמי הש"ס יתקשו בקצת פרקים מהן כהתקשות ר' יוחנן בפרק תינוקת דנידה והתקשות פרק האשה מב' דטהרות והוא הפרק אשר ידבר בו בראשון ושני ושלישי ורביעי איך סדרם באוכלים ומשקים בחולין ובתרומה ובקדש וכן יסתפקו ויתקשו במס' עוקצין. ובגמרא שבת אמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל שנא' הנה ימים באים נאם ה' ושלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע אח דבר ה' וכו' עתידה אשה שתטול ככר של תרומה ותחזור על בתי כנסיות ובתי מדרשות לידע אם ראשונה היא אם שניה כו' (כאשר נתבאר שם בדף קל"ח). ואתה יודע שבעונותינו שרבו אם תחזור על ראשי ישיבות כ"ש בבחי כנסיות תמצא יסתפק עליהן מאלו הפנים מה שבאו בו לשונות הפסוקים הרבים בתורה ובמשנה ומה שהוא יותר מפורש מזה ויותר מבואר ולא יתקשה בכמו זה הענין בזמן הגלות ויהיה נספק אלו הפנים במיעוט הבקשה אליו לפי שאנחנו נמצא בזמן המקדש ובהיות הנביאים נמצאים הסתפק להן ענייני הטומאה והטהרה ודין השלישי והרביעי ואפילו אל הכהנים

המשמשים במקדש אשר הם יותר צריכים מכל האנשים לשמור הלכות טומאה וטהרה כי רוב הצורך עליהן מאלו הפנים אמנם הוא לענין מקדש וקדשיו:

אמר כה אמר ה' צבאות שאל נא את הכהנים תורה לאמר הן ישא איש בשר קודש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיד ואל היין ואל השמן ואל כל מאכל היקדש ויענו הכהנים ויאמרו לא ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא:

וכבר נחלקו חכמי הש"ס בהבנת אלו השאלות ואמרו קצתם אישתבוש כהני רביעי בקדש בעי מנייהו ואמרו ליה טהור והן טעו לפי שהוא פסול כמו שהקדמנו. ותשובתם בטמא מת אמת לפי שטמא מת רביעי בקודש ממנו טמא רצוני לומר שהוא פסול ולא יטמא זולתו ואמרו בקיאין הן בטומאת מת ואין בקיאין בטומאת שרץ לפי שחשבו שרביעי של שרץ טהור בקדש. וקצתן אמרו לא אישתבוש כהני שהשאלה הראשונה ששאלם היה מחמישי בקדש ואמרו לו טהור ושאלה השניה היה מרביעי בקדש ואמרו טמא והתשובה אמתית בשתי השאלות:

ואני אבאר זה המאמר וזכרתיו בכאן שהוא ג"כ בתכלית הקושי והוא מאמר עמוק מאד וביאורו מועיל בשקליא וטריא שעשינו במה שקדמנו. ואומר שאומרו בכאן בשר קדש לשון נקייה והכונה בשר שרץ וכן אמרו היקדש ר"ל היטמא כמו שיקראו העברים המרחק מהדבר והנזר ממנו קדושה אמר אל תגע בי כי קדשתיך ואומר פן תקדש המלאה. וכאשר לקח השרץ בכנף בגדו היה הבגד ראשון וכאשר נגע כנף זה הבגד בבשר היה הבשר שני. עוד נגע הבשר בנזיד היה הנזיד שלישי ושאל להן מזה הנזיד אשר הוא שלישי כאשר נגע ביין ונגע בשמן ונגע במאכל מה דין זה המאכל וזה היין וזה השמן אם כל זה יטמא או לא. ואין ספק שהיין והשמן והמאכל כל אחד מהן רביעי אבל יין ושמן עשו תחלה כמו שהתבאר והמאכל פסול ואינו מטמא והכל טמא. והיתה תשובתן בזה ואמרו נא הנה הן טעו. וזהו דעת רב כאשר אמר אישתבוש כהני בזאת השאלה. ביאור דבריו דדעתו ז"ל בזה כדעת רש"י ז"ל דכבר גזרו טומאת משקין בימי חגי ובטומאה דרבנן בדיק להו והילכך נמי פירש סדר הכתוב בטומאה כיוצא בה. וס"ל נמי דכבר גזרו בזה הזמן על משקי' להיותן תחילה אם נגעו בדבר הפוסל בקדש דאע"ג דבגמרא דשבת חשיב לה מי"ח דבר דגזרו תלמידי שמאי והלל לא קשיא דיש לומר לדעתו כעין דמפרק התם דף י"ד על דמקשי מטומאת ידים שגזרו בי"ח דבר והא שלמה גזר על עירובין ונטילת ידים ומשני אתא שלמה גזר לקדשים ואתו אינהו גזור אף לתרומה. וכן נמי לכל גזירות השייכים לטומאת משקין דגזירה קדמוניות היתה לקדש ואינהו גזור אף

לתרומה ובהכי ניחא נמי לקושית התוספות שם ד"ה ושקיל משקין ע"ש. ומ"ש וכאשר לקח השרץ בכנף בגדו היה הבגד ראשון. דעתו ז"ל בזה לפרש כפי' ר"ח דהשרץ נגע בכנף קאמר דהכנף ראשון והלחם שני כי כן דרך להמוציא דבר טמא שישאו ויוציאו ע"י דבר אחר לא שיגע הוא בעצמו וליטמי איהו גופיה וכעין דאמרינן בשלהי עירובין שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמיינו והתם לענין היתר טילטול שבת קאמר ועכ"פ נלמד משם דאין ליגע בו בעצמו ואפילו בחול וכן פי' רש"י ז"ל שם דבידו לא דלא ליטמי כהן גופיה. ואף דהוא ז"ל פסק בזה בפ"ג מה' ביאת המקדש כר' יודא דהתם דמוציאין אותו בצבת של עץ שלא לרבות הטומאה הכא דרך שאלה שאל להן אם נשא בכנף בגדו שהוא מקבל טומאה ולבדקן בדיני טומאה ועם זה מתיישב נמי מה דלא שאל להן אם האיש בעצמו שנגע בשרץ ונגע ללחם דג"כ עושה ללחם שני. ומ"ש וכאשר נגע כנף זה הבגד. לומר דודאי הבגד כוליה ראשון הוא אלא דדרך נגיעה קאמר או שאפילו אם השרץ הוא בכנף ובאותו כנף נגע לא חיישיני שמא נגע בשרץ עצמו ואין עושה אלא שני. א"נ איפכא דבידוע הוא שבכנף הבגד נגע אבל אם נסתפק לנו שמא בשרץ נגע הואיל ובכנף הוא מחמרינן בספיקא דאכתי מדרגה זו ספיקה דאורייתא הוי וספק ראשון הוא. ומ"ש וכאשר נגע בבשר היה הבשר שני. אף דלחם כתיב לאו דווקא הוא ולענין כוונת הביאור והדין חדא היא ולפיכך פירש על דבר המצוי דדרך הבשר להיות בתבשיל ולהיות נוגעין זה בזה ולחם דקאמר הוא כגונא דאמרינן בעלמא כל הסעודה קרויה ע"ש לחם. ועוד נראה לומר דמילתא פסיקתא קאמר דבשר קודש לעולם דין קדש לו לענין טומאה אבל לחם הקדש לפעמים אין לו אלא דין התרומה כמ"ש הוא ז"ל בי"א מאבות הטומאה הלכה י"ג כל חדש האמור בענין טומאת אוכלין ומשקין הוא קדש מקדש המקודשין כגון בשר קדשי קדשים ובשר קדשים קלים וחלות תודה ורקיקי נזיר שנשחט עליהן הזבח והמנחות שקדשו בכלי ושתי הלחם ולחם הפנים משקרמו בתנור אבל חלות תודה ורקיקי נזיר שלא נשחט עליהן הזבח והמנחות שלא קדשו בכלי אינן לא כקדש ולא כחולין אלא כתרומה ע"כ. והכא בקדש איירי דאף דמדרגת טומאה זו בתרומה נמי איתא משום דלקמיה נקטה דאיירי בטומאת משקין ולהיותן תחילה וכדפרישית לעיל דע"כ בתרומה עדיין לא גזרו לזה ולפיכך נקט לכל הסדר בגוונא חדא ובדבר השכיח. ומ"ש עוד נגע הבשר בנזיד היה הנזיד שלישי כו' דעתו בזה דעד כאן דאיירי באוכל דמונין בו ראשון ושני ולפיכך פירש דדוקא קאמר שנגע אל הנזיד והנזיד אל היין אמנם כאשר בא בשאלתו אל נגיעת המשקין דאין מונין במשקין כאשר נתבאר דלעולם נעשו תחילה ואם נגע משקה טמא אחד באחר ואפילו עד אלף פעמים כולן שוין לטומאה והילכך לא

חילקן כסדר האוכל אלא או או קאמר כאשר נגע ביין או נגע בשמן ומה גם שכבר בא אל מדרגת השלישי ועד רביעי הוא דפוסל והילכך נמי או דנגע במאכל קאמר. ומ"ש ואין ספק כו' כלומר דודאי בזה שוין הן בין היין או השמן בין המאכל להיותן רביעי במגע אכל עם כל זה בדינין חלוקין הן דיין או השמן עשוין תחילה דנגעו בשלישי בקדש דפוסל למשקין קדש להיותן תחילה כמה שהקדמנו. והמאכל פסול לבד הוא דנקרא דאינו אלא רביעי ושוב אינו פוסל. והכל טמא. דעם כל זה בעצמן הן טמאין הכל להיותן נכללין תחת שם הכולל לטומאה והנה זה טעו שאמרו לא יטמא וזהו כו' בזאת השאלה. כוונתו בזה דאם שהן נשתבשו בטעות שתים האלה דאפילו אם אמרו יטמא היה טעותם בידם להיותם מדמין דין המשקין שהן תחילה ומטמאין עוד לדין המאכל הזה שפסול הוא ואינו מטמא והנה עוד טעו בזאת השאלה עד כי הגדילו לומר שהכל טהור ועיקר השבוש והטעו' בזאת השאלה לדעת רב שאמרו לא יטמא כלל שלא ידעו שהשלישי פוסל לרביעי בשרץ ולא ממה שנלמד מכוונתן דמדמין אוכלין למשקין או אם היו חושבין על שלישי שהוא רביעי ואמרו יטמא כדעת רבינא וכדלקמן:

עוד שאל להן ואמר אם היה טמא נפש הוא אשר נגע בכנפו אל הלחם ונגע הלחם בנזיד והנזיד נגע ביין ובשמן ובמאכל מה דין זה היין והשמן והמאכל ואמרו יטמא וזה מאמר אמתי כוונתו ז"ל בזה לפרש לכולהו אמוראי דטמא נפש דקאמר היינו טמא. מת ואם יגע בכל אלה קאי אכל הני נגיעות שזכר בשרץ לרב כדעתי' ולשמואל כדעתי' בין לס"ד דהמקשה ובין להמסקנא לטמא מת הוא דשאל להן דאאיש שזכר מתחילה קאמר הן ישא איש וגו' ואם הוא טמא מת מה דין זה בכל אלו הנגיעות אלא דהש"ס מקשה מ"ש לרב דהכא לא אישתבוש וקאמר דלא היו בקיאין אלא בטומאת מת. וכן לרבינא על טמא. מת היתה שאלתו ולא פליגי רב ורבינא אלא בזה דלרב לא נחשב זה לטעות אם הם דימו במחשבתן לכנות המשקין או המאכל בשם רביעי ואף דבאמת המאכל הזה שנגע בנזיד שבא מכח סדר טומאה זו שלישי הוי שהרי הכנף שנגע בטמא מת לעשה אב הטומאה כמוהו כפי אשר הקדמנו דכלים הנוגעים באדם שנגע במת אב הטומאה הן לענין מנין ראשון ושני וכאשר יתבאר עוד בדבריו ז"ל לקמן והלחם ראשון והנזיד שני והמאכל האחרון שלישי והמשקין לעולם תחילה הן מכל מקום לדעת רב לא נאמר בזה דאישתבוש בזאת השאלה מאחר שהמאמר בעצמו שאמרו יטמא אמתי הוא ולפיכך בקיאין הן בטומאות מת קאמר עלייהו דאנחנו אין מכנין אותם בשם טועין אם לא מה ששמענו מפיהם כמו בשאלה הראשונה דלא היו יודעין שהשלישי פוסל לרביעי בשרץ.

אמנם לרבינא גם זה הוא נחשב לטעות ממה שאנו למדי מתשובתן דלא היו יודעין בחלוקי דינים אפילו בטומאת מת כמו שיתבאר:

אולם שמואל אמר לא אישתבוש כהני. וזהו שהוא יאמר שמאמר חגי בשאלה הראשונה ונגע בכנפי לא ירצה בו שכנפו נגע בלחם אמנם ירצה בו שנגע אוכל בכנפו. עוד נגע מאכל זה בלחם ולחם בנזיד והוא אמרם בגמרא מי כתיב ונגע כנפו ונגע בכנפו כתיב במה שנגע בכנפו ירצה לומר שאומרו ונגע בכנפו אינו מן האיש אשר נשא שרץ בכנפו ואמנם הוא מן הדבר אשר. נגע בזה הכנף ויהיה חגי שואל להן מחמישי בקדש והוא טהור וזה שהכנף ראשון והאוכל אשר נגע בו שני והלחם אשר נגע בזה האוכל שלישי והנזיד רביעי והוא פסול ואינו מטמא כמו שקדם וכאשר נגע הנזיד ביין ושמו ומאכל יהיה הכל טהור לא המשקה אשר הוא. יין ושמן ולא המאכל יטמא לפי שכל אחד מהן חמישי וחמישי בקדש טהור. וכן השיבוהו ואמרו לו שזה החמישי לא יטמא. עד ששאל להן אם היה טמא נפש הוא אשר נגע בכנפו על זה הסדר מה יהיה דין היין והשמן והמאכל ואמרו לו יטמא וזה אמת גם כן לפי שהוא יחזור אז רביעי ויהיה. היין והשמן תחילה שהוא משקה קדש שנגע בשלישי ויהיה המאכל פסול להיותו רביעי כמו שקדם וביאור זה שטמא מת אין כנפו הוא ראשון אבל כנפו הוא אב הטומאה כמו שכבר בארנו שהנטמא במת כאשר נגע בבגדים או בכלי שטף ישיב אותן אב הטומאה ויהיה הכנף בגד מטמא נפשי אב והדבר אשר נגע בו ראשון כמו שאמר שמואל והלחם שני והנזיד שלישי ויהיה השלישי הוא אשר נגע במשקה קדש ואוכלין של קדש ויהיה הכל טמא וזהו לשון הש"ס שאמר שמואל לא הכא אישתבוש כהני ולא הכא אישתבוש כהני לא הכא אישתבוש כהני רביעי בקדש בעא מינייהו ואמרו ליה טמא ולא הכא אישתבוש כהני חמישי בקדש בעא מינייהו ואמרו ליה טהור. ומה שכתב הוא ז"ל לשמואל דאמר ונגע בכנפו כתיב. אמנם ירצה שנגע אוכל בכנפו כו'. אינו מן האיש אשר נשא שרץ בכנפו כו'. רצה לומר דאינו מוסב על האיש אשר נגע שרץ בכנפו ובכנף זה נגע אל הלחם כי אם על הדבר שנגע בכנפו. ודיקדק בדבריו ז"ל בתחילה לפרש דדבר אחר שנגע בכנף הוא אוכל ואוכל זה נגע בלחם. לומר דאין אתה מוצא אלא באוכל דכלי אינו מקבל טומאה מן הכנף שהוא ראשון ומשקה נמי לא הוי דא"כ חזר להיות תחילה כדין המשקין והיה הלחם שני והנזיד שלישי והיין או השמן או המאכל רביעי אמנם אם היה הדבר זה שנגע בכנף אוכל הוא דאנו מוצאין בזה הסדר חמישי. ומ"ש עד ששאל להן אם היה טמא נפש הוא אשר נגע בכנפו על זה הסדר. ירצה הוא ז"ל בזה דדוקא על זה הסדר דאם יגע בכל אלה קאי אכל הנגיעות שזכר בשרץ והכנף נגע בדבר אחר וזה

הדבר אשר נגע בכנף ונגע בלחם יהיה מה שיהיה בין אוכל בין משקה בין כלי לעולם ראשון הוא דהוי כמו שביאר בדבריו ז"ל דהכנף שנגע בטמא מת הוא אב כמוהו כפי אשר הקדמנו אבל הנוגע בכנף אפי' הוא כלי איני אלא ראשון דאין אתה מוצא כלים השנים הבאין מנגיעת טומאת מת שיעשו אב הטומאה אא"כ אדם הוא באמצע כאשר ביארנו בהכללים הקודמים כגון כלים שנגעו באדם שנגע בכלים שנגעו במת אבל כלים שנגעו בכלים שנגעו באדם שנגע במת אף דבקירוב הנגיעות מהמת שוין הם לכלים השניים שבנושא הראשון אינם נחשבים לאב כמוהם דלעולם אין כלים השניים בנגיעה כמו הראשונים שנגעו בהן עצמן וזה מבואר בראשון דאהלות. ולפיכך סתם דבריו ז"ל בפירוש שאלה השניה וכתב הדבר אשר נגע בו ראשון כו'. ומ"ש וזה אמת ג"כ לפי שהוא יחזור אז רביעי כו' רצונו לומר בזה שאנחנו מוכרחין בפי' זה לשמואל לומד שיהיה המאכל האחרון או המשקה אשר נגעו בנזיד שיחזור לרביעי כלומר שהוא חוזר לרביעי כמו רביעי במגע וזהו דפירש לקמן והדבר כו' כמו שאמר שמואל. כלומר כמו שאמר בשרץ שהוא ע"י נגיעת ד"א בכנף וכן בטמא מת ואז נגיעה אחרונה חוזרת לרביעי דבנגיעת הלחם בכנף עצמו היה המאכל האחרון או המשקה חוזר לשלישי ואף דמכל שכן דטמא הוא. אמנם צריכין אנחנו לידע מכח תשובתן אם בקיאין ברביעי בקדש הן ולפיכך מן ההכרח הוא לפרש סדר השאלה שיחזור לרביעי והיתה תשובתם אמת בזה שאמרו יטמא ואם דעדיין נגיעת האחרונים דקחשיב חלוקין בדינם הם דהמשקין חוזרין לתחילה ומטמאין לאחרים והמאכל לרביעי ופסול לבדו הוא מ"מ החשובה היא אמת שכולן נכללין במאמרם יטמא ויהיה הכל טמא בשם הכולל כפי שהקדמנו וכן אין אנו מוכרחין לחשבם כטועין ולא לידע החילוק בין האוכלין למשקין אם תשובת השאלה כהוגן הוא. ובזה סברת שמואל נוטה במקצת לסברת רב כפי דעתו כאשר ביארנו אמנם מה שהוסיף בזה שמואל בשאלה השניה לדעתו הוא דמן ההכרח לומר בסדר השאלה דרביעי בקודש בעא מינייהו כמבואר. וזה נמי כוונת דבריו ז"ל במה שמסיים וזהו לשון הש"ס שאמר שמואל כו' רצונו דאם דאינו מפרש בהדיא הכי לשמואל בשאלה השניה אנחנו למידין. מדברי הש"ס מדאמר לשמואל מדהכא לא אישתבוש התם נמי לא אישתבוש ומדמצינו בשאלה הראשונה דקאמר לא אישתבוש דעל חמישי היתה כוונת השאלה כמו כן בשאלה השניה בדק אותם אם יודעין הן מדין רביעי ובין בשרץ ובין בטמא מת בקיאין היו בזה לדעת שמואל:

ובא בסברא שלישית ואמר שהן טעו בשתי התשובות. אולם בתשובה הראשונה כמו שאמר רב וזה שיהיה הכנף הוא אשר נגע בלחם. אולם תשובתם השנית אמר בטומאת

מת נמי לא בקיאי הכא רביעי והכא שלישי. וביאור זה שרבינא אמר שאמרתם יטמא ושיהיה היין והשמן והמאכל טמא כמו שזכרו להיותם טועין במדרגות הטומאה לפי שהן חשבו שזה אשר נגע בנזיד רביעי בין לטמא מת בין לשרץ אבל רביעי של שרץ טהור לקדש ורביעי של טמא מת טמא הנה הן טעו בשתי התשובות לפי שרביעי של שרץ פסול בקדש כמו רביעי של טמא מת וכן הרביעי מאיזה אב שיזדמן וזה אשר חשבו רביעי לטמא מת הוא שלישי לפי שהכנף הוא אב הטומאה כמו שהתבאר והלחם ראשון והנזיד שני והיין והשמן והמאכל כל אחד מהן נגע בשני ויהיה הכל טמא כמו שזכרו אבל המאכל טמא והוא שלישי לא רביעי כמו שחשבו שהכנף מן טמא מת וולד טומאה כמו כנף שרץ. וזה מה שנפל המחלוקת בין חכמי הש"ס בזאת התשובה. רב יאמר שטעו בתשובה הראשונה ואמרו אמת בשניה ושמואל יאמר שצדקו בשתי החשובות דרבינא יאמר שלא צדקו בשתי התשובות. אלו הדברים שהמה צריכים ביאור ביותר ולהעמיק בכוונת דעתו ז"ל והוא דרבינא ג"כ מפרש סדר השאלה כמו שאמר רב דהכנף בעצמו הוא אשר נגע בלחם ובין בשרץ ובין בטמא מת לרביעי הוא דחשבו לדעתם אלא דבשרץ לא היו יודעין מרביעי וחשבוהו לטהור ובטומאת מת היו יודעין ואם דבשאלה שניה מאמרם אמתי ונכון הוא עם כל זה חשבם רבינא לטועין גם בזאת השאלה וקאמר בטומאת מת נמי לא בקיאי מחמת שלא היו יודעים בחלוקי דינים בטומאת מח כפי שאנו למדין זה מתוך תשובתם ואמרתם יטמא כאשר יתבאר וזהו סברא שלישית אליבא דרבינא לא כרב בסברתו ולא כשמואל כמבואר. וביאור זה שרבינא אמר שאמרתם יטמא כו'. רצונו ז"ל בזה דמדאמרו יטמא על נגיעה האחרונה בטומאת מת כמו שמצינו בחשובתם דאמרו יטמא כדרך השאלה ולא יטמא לומר דאפילו לאחרים מטמא נשמע מזה להיותם טועין במדרגות הטומאה גם בטמא מת לפי דהן חשבו לנגיעה האחרונה שנגע בנזיד לרביעי בטמא מת כמו בשרץ ולפיכך אמרו בטמא מת יטמא רצונם דכה"ג בטמא מת הוא דטמא ולא בשרץ שלא היו בקיאין ברביעי בשרץ ועוד דאם נאמר שחשבוהו בטמא מת לשלישי כפי האמת אם כן מה זה אשר השיבוהו בטמא מת יטמא והיה להם להשיבו דמדרגה זו אפי' בשרץ טמא דהרי משלישי בשרץ היו יודעין. דודאי אין לומר דלא היו בקיאין בשרץ אפילו משלישי דהרי אנו רואין שהשיבו בשאלה הראשונה על נגיעה האחרונה שהוא יין ושמן ומאכל לא יטמא ואם גם משלישי בשרץ לא היו יודעין היה להן לומר דאפי' הנזיד איננו טמא אלא ודאי מדהשיבו על נגיעה האחרונה בשרץ לא יטמא ועל נגיעה האחרונה בטמא מת יטמא למדין אנו דחשבוהו גם בטומאת מת לרביעי והנה הן טעו בב' התשובות. לפי שרביעי של שרץ כו' וזהו כמו דעת רב בשאלה הראשונה.

וזה אשר חשבו רביעי כו'. ועוד טעו בשאלה שניה במדרגת הטומאה שחשבוהו לרביעי ושלישי הוא באמת. ויהיה הכל טמא כמו שזכרו אבל המאכל טמא והוא שלישי. רצונו בזה דבאמת המאמר הוא נכון דהכל טמא הוא ונהי דבמשקין אין נ"מ מזה אם לרביעי בנגיעה חשבו להן או לשלישי סוף סוף חוזרין להיות תחילה לעולם דהרי אף לדעתם בשלישי בקדש נגעו כאשר התבאר אבל במאכל זהו דטעו לפי תשובתן שהרי טמא הוא דשלישי הוי מחמת הכנף שהוא אב הטומאה ופוסל עוד לעשות רביעי והמה לרביעי בלבד חשבו לדעתם שהכנף הוא ראשון לטומאה בטמא מת כמו כנף שנגע בשרץ ואינו כן. וזה מה שנפל המחלוקת כו' ואמרו אמת בשניה. כלומר דרב לא חשיב זה לטעות במה דחשבו שלישי לרביעי הואיל והמאמר אמתי דאמרו יטמא כאשר נתבאר לדעתו. ושמואל יאמר שצדקו כו' כפי אשר קדם ולרבינא לא צדקו בשתי התשובות דבזה הוא פליג על רב דאכתי טעות הוא בשאלה שניה ואם דהוא מפרש כדעת רב וכמבואר. זהו פירוש דבריו ז"ל בביאורו לשיטה עמוקה זו על נכון ועל קו האמת ודרך הישר ולפי פירושו ז"ל יתיישבו כל הספקות והדיוקים אשר נפלו בסוגיא זו לפי פירוש רש"י והתוס' ז"ל אשר זכרנו ומעתה יתבארו דברי מה שפירשתי בפנים לפי שיטת האי תלמודא וכאשר ציינתי שם כל חד וחד לפי שיטתו ונימוקו. והנך רואה מהכללים והענינים בדינים אלו כי ארוכים ורחבים המה ועמוקים מני ים וכאשר סיים הרמב"ם ז"ל בדבריו שם וז"ל הנה כבר התבאר לך שהענין קשה בעצמו ואפילו בזמנים הקודמים והבן אמרם עתידה תורה שתשתכח מישראל משכתח דיני טומאה וטהרה וכן למה שצוה השם יתברך להנביא בשאלה מזה אמר לו שאל נא את הכהנים תורה והנה היא התורה בסתם הוא הלימוד בטומאה וטהרה וידיעת דינם וכן ג"כ אמרו בטומאת וטהרות הן הן גופי תורה ואיך הוא המביא לרוח הקדש כמו שאמרו וטהרה מביא לידי קדושה ע"כ. ומה שצריכין אנו עוד לבאר לפי מה שכתבתי לעיל בקיצור כללי דיני טומאת אוכלין ומשקין דהמשקין יהיו שניות מד"ת אם קיבלו טומאה מאדם וכלים וכן הוא לשון הרמב"ם ז"ל בחיבורו בעשירי מאה"ט הלכה י' וע"ש. דמשמע מדבריו שם דדוקא מאדם וכלים. והרי משכחת לה נמי אם קיבלו מאוכל ראשון דכן משמע מסוגיא שיטת ר"ח סגן הכהנים דמדאורייתא אין אוכל עושה כיוצא בו הא למשקה מטמא וכן פירש"י ז"ל שם דף י"ט ד"ה א"ל וע"ש וצ"ל לדעת הרמב"ם ז"ל דלא ס"ל כפי' רש"י שם ואינו מוכרח לפרש כן דהואיל ואנן לא דרשינן יטמא אפילו אוכלין אין מטמאין לאחרים ומה שכתב הוא ז"ל בריש פרק שביעי מהל' הנזכר ואין האוכל שנטמא מטמא אוכל אחר מן התורה ולא המשקין שנטמאו מטמאין דבר אחר מן התורה. ומשמע מזה דאוכל מטמא משקה

מדשינה בדבריו בין אוכלין ומשקין וזה לכאורה סותר למשמעות דבריו בפרק העשירי שם ואפשר דהא דקאמר הכא אין אוכל מטמא אוכל לאו דוקא הוא והא דשינה לומר במשקין אין מטמאין. דבר אחר הוא מדסיים שם אבל מד"ס גזרו על האוכל הטמא שאם נגע באוכל אחר טמאוהו וכן אם נגע אוכל הטמא במשקין טמאין ואין אוכל מטמא כלים שנגעו בו לעולם ואפילו מדבריהם וכן גזרו על המשקין הטמאים שיטמאו אוכלין או משקין או כלים שנגעו בהן ע"כ ולפיכך קאמר ברישא דמשקין אינן מטמאין כלל מן התורה לומר אבל מד"ס גזרו על הכל שהן מטמאין לאפוקי אוכלין שאפילו מד"ס אינן מטמאין כלים וממקומו מוכרח הוא דסובר כן דהרי קאמר מד"ס גזרו על האוכלין הטמאין שאם נגעו במשקין טמאין ש"מ מדאורייתא טהור:

הרי למדנו לשלישי מן הכתוב. כדפרישית בפנים כי היכי דלא תאמר דיו כן פרש"י ז"ל שם ומסיים הוא ז"ל בפסחים דף י"ח דקי"ל בבבא קמא פרק שני דף כ"ה דהיכא דמיפרך ק"ו לא אמרינן דיו עכ"ל וקשה דהרי ר' טרפון הוא דקאמר הכי אבל לרבנן מסיק התם דאפי' היכא דמיפרך ק"ו אמרינן דיו. והתו' שם כתבו דאפי' למ"ד דאמרי' בעלמא דיו ואפי' דמיפרך ק"ו מודה הבא דבמה מצינו ילפינן שלישי ממחוסר כיפורים דמחוסר כיפורים כשלישי הוא שאינו עושה כלום בתרומה ופוסל בקודש והה"ד בכל שלישי והילכך אלים ק"ו דהכא ולא שייך למימר דיו עכ"ל ונראה דנאדו מפי' רש"י ז"ל מכח הך קושיא דלעיל ולפיכך פירשו שם נמי הא דאמר לקמן למדנו שלישי בקדש מן התורה דהוי מני למידרש גם שלישי לקדש ק"ו מטבול יום אלא דניחא ליה להביא מקרא. אלא דאכתי לא הונח לנו האי פירושא לשיטתא דהכא לר' ישמעאל לקמן דקאמר בהדיא דילפינן שלישי בקדש בק"ו מטבול יום ולא במה מצינו ממחוסר כיפורים. וראיתי בכפר הליכות עולם בשער הרביעי פ"ב שכתב בשם התוס' וז"ל ויש לדקדק בכמה דוכתי שדורש ק"ו ואינו אומר דיו בפ"ק דקידושין דבעי למילף ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה מק"ו משפחה כנענית שאין ביאתה וכו' זו שביאתה מאכילתה ע"י חופה אינו דין שכספה מאכילתה וקשה ולימא דיו אסוף דינא דמהיכא ילפת מביאה מה ביאה שע"י חופה אף כסף נמי שע"י חופה הניחא לר"ט דאמר דהיכא דאיפרוך ק"ו לא אמרינן דיו אלא לרבנן קשיא לכך נראה לתוס' דלא שייך לומר דיו אנא היכא שהק"ו אתא לרבות דבר חדש שאין כתיב כלל כגון ההיא דכיצד הרגל דבעי למילף נזק שלם בקרן אחצר הניזק והיינו דבר חדש דהא ברה"ר קרן חצי נזק הוא דמשלם אבל היכא דעיקר ק"ו לא אתי כ"א לפרושי ולגלויי מילתא בעלמא לא שייך לומר דיו ובהא ניחא הא דקידושין דהא התם אין הק"ו עיקר אלא פירושא וגלויא בעלמא הוא דבן בתירא קאמר התם דאשה

אוכלת בתרומה מכל טהור בביתך יאכל אותו ואתא ק"ו לגלות דארוסה בכלל ביתך הילכך לא אמרינן דיו אפי' לרבנן (כן תירץ רבינו שמשון מקוצי בתוס' שם דף י) וכן יש לומר בפסחים פ"ק דבעי למילף רביעי בקדש מק"ו דשלישי בתרומה והרי הוא מוסיף מעלה אחת על המלמד ולא קאמר דיו והיינו משום דקדש טמא מיהא כתיבה ביה ולא אתא ק"ו ללמד דבר חדש שאין כתוב בו כלל הילכך לא אמרינן דיו וכמה מקומות בגמרא נוחין בכך עכ"ל. ואע"ג דקרן נמי כתיבה מ"מ נזק שלם בקרן משינה לא כתיבה בהדיא אלא דבא ללמוד בק"ו מנ"ש דשן ורגל ולא דמי לטמא בקדש:

אתייא דר' יוסי בשיטת ר"ע רבו. ובבבלי פסחים שם קאמר מכח האי קושיא דפרישית בפנים דבשיטת ר"ע רבו אמר וליה לא ס"ל והכא מפרש דס"ל נמי לר' יוסי דרשת ר"ע יטמא יטמא והיינו דמקשי ר' חייא ור' אבהו קאמר עלה מהאי טעמא דלית ליה לר' יוסי האי ק"ו. ובעל קרבן העדה פירש בחגיגה שם להאי אתייא דרבי יוסי כו' למילתא באפי נפשה ולפירושו מה שיטתיה דר' חייא בשם ר' יוחנן הכא וכן מה שפי' שם ז"ל כן ר' יוסי אמר וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא יטמא אחרים דאל"כ כיון דס"ל לר' יוסי טומאה אינה עושה כיוצא בה איך אפשר לבא לידי רביעי אבל אם דריש יטמא דגבי משקין ניחא השרץ טמא הכלי ה"ל ראשון כלי אוכל ואוכל משקה ומשקה אוכל עכ"ל. ותלי תניא בדלא תניא דשם בגמרא אמרו עלה דר' יוסי דשמעינן לדידיה ואמר דטומאת משקין לטמא אוכלין דאורייתא כדתנן במסכת טהרות פ"ד והכא היכי דריש וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא יטמא לטמא טומאת אוכלין אחה אומר לטמא טומאת אוכלין או אינו אלא לטמא טומאת משקין אמרת לא כך היה מאי לא כך היה אמר רב פפא לא מצינו טומאה שעושה כיוצא בה. הרי דאמרו הא דדריש יטמא יטמא לטומאת אוכלין ולא למשקין הוא משום טעמא דטומאה אינה עושה כיוצא בה ולא על עיקר הדרשה יטמא יטמא לטומאת אחרים ועוד דנתן טעם משום דאל"כ איך אפשר לבא לידי רביעי ואיך נעלם ממנו כל האי סוגיא דהכא ואם דציין שם לכאן וכולה סוגיא מוכרחת דרביעי בקדש מעלה דרבנן בעלמא היא ואפי' לר"ע דדריש יטמא יטמא קאמר לעיל דרביעי משום מעלה וזה כשיטת רש"י בחגיגה וכן בפסחים ודלא כשיטת תוס' שם ד"ה לא לישתמיט וכן הוא לר' יוסי ואף דדריש מק"ו וכן הוא שיטת הרמב"ם ז"ל ואף דהביא ק"ו דר' יוסי בפי"א מהל' אה"ט. וכן מה שפי' שם בענינא דדיו כמה מהדוחקים ודיו אמינא למילתא ולא רציתי להעתיקם:

עד כדון כר"ע כו'. ובעל קרבן העדה כתב שם בשיריים שלו וז"ל לא ידעתי רבי ישמעאל היכן הוא ונראה דר"י דסובר דברה חתורה כלשון בני אדם כמפורש בפר"א דמילה סובר

נמי דלא דרשינן יטמא יטמא אחרים והיינו דפריך כר"י מנלון ובכן דרך הש"ס ירושלמי בכמה מקומות שמקשה כן אר' ישמעאל עכ"ל וראש דבריו אמת הוא אבל סופו ניכר דנתחלק לו הל' במקרא דמה שייכות לשון בני אדם לקריאת יטמא יטמא ועל הלשונות כפולים שנאמרו בכתוב הוא דפליגי הכי ר"י ור"ע בפרק הערל והכא בריש פרקין ובהרבה מקומות ומה יענה בהא דאמרי' הכא ריש יבמות עד כדון כר"ע כר' ישמעאל כו' האם גם שם על קריאת ולשונות יתירין יפרש וכן בכמה וכמה מקומות לאין מספר וכולהו ע"כ כמו זו דברי כו' מיתפרשה כדפרישית בפנים:

דנין לו דין מן הדין. בעל קרבן העדה פירש שם בקרבנו וז"ל ופריך וכי דנין דין ק"ו מדין ק"ו דהא שלישי בתרומה גופא ילפינן בק"ו ואיך ילפינן רביעי בקודש מיניה בק"ו ומשני שיהא הכל משועבד להלכה כלומר ודאי הלכה למשה מסיני היא דשלישי בתרומה ורביעי בקדש פסולין וק"ו אינו אלא אסמכתא בעלמא עכ"ל וזה קרבן שגגה הוא דהרי מסקינן בפשיטות בפ' איזהו מקומן דף נ' דדבר הלמד בק"ו חוזר ומלמד בק"ו. ומי הגיד לו זה שהיה ר' ישמעאל מקובל ברביעי בקדש דהלכה למשה מסיני הוא יותר מכל הני תנאי ואמוראי דהכא והרי אמרו בסוגיא זו עד שלא גזרו רביעי בקדש כו' או לאחר שגזרו וחלילה שיעלה על הדעת לפרש הלכה זו הל' למשה מסיני וכבר ביארנו כמה פעמים בזו ההלכה דדעת רוב המפרשים דרביעי בקדש מעלה דרבנן בעלמא היא וכן דעת הרמב"ם ז"ל בי"א ובי"ב מהלכות אה"ט וכן פסקי. שם מה"ט דחולין שנעשו על טהרת קדש לאו כקדש הן כמבואר בפ"ג דחגיגה:

הלכה ג

אין מקדרין כו'. וכן אמר בבבלי עירובין דף נ"ח אלא דשם קאמר בתחום שבת אין מקדרין אלא בחבל של ד' אמות ובכל ד' אמות מדרון מתמעט חצי קימת אדם. והא דקאמר הכא נימא כמ"ד כו' ואע"ג דלהאי מ"ד תחומין נמי דאורייתא נינהו ואפ"ה מקדרין בהן ולא בערי הלוים כו' ומשום דהן של תורה אפשר לומר דאפי' להאי מ"ד אסמכתא בעלמא הוא ודאמרי' בעלמא לר"ע תחומין דאורייתא וכן הכא בבלי פרקין לומר דיש להן רמז וסמך מן התורה ואם דלא משמע הכי משיטת הבבלי לשיטת' דהאי תלמודא מיהת נוכל לפרש כן ויש לנו קצת ראיה לזה מדברי התוס' שהקשו בבבלי הכא על דקאמר במאי קא מיפלגי מר סבר תחומין דאורייתא כו' דהא בספ"ק דעירובין משמע דמאן דסבר תחומין דאורייתא נפקא לן מאל יצא איש ממקומו ע"כ. ומזה יש לנו קצת סעד לפרש קרא דמתני' דרמז ואסמכתא בעלמא הוא. ובעל קרבן העדה בעירובין שם

למד מהמסקנא דהכא דאפילו בערי הלוים מקדרין מדקאמר לעיקר אין מקדרין ולטפילה מקדרין ואם לטפילה מקדרין לעיקר לכ"ש. ודבר חדש הוא ואינו למד מענינו:

הלכה ו

העמיד תייש אחד לנגדו. צריך לפרש דעל שמת בעלייתן קאי ולא על יסורין שלו דהרי היה חי אח"כ ק"מ שנה כדכתיב ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה וגו':

וישראל היה. משמע דלכולהו תנאי ואמוראי דלעיל ס"ל דגוי היה אבל בבבלי שם קאמר דלכולהו ס"ל דישראל היה בר מיש אומרים דבימי יעקב היה דבתר דשכיב משה לא שריא שכינה על אומות העולם:

וחזר וכתב פרשת בלק ובלעם. כלומר אחר שגמר חמשה ס"ת מלבד פ' בלעם חזר אח"כ וכתב לזה:

הדרן עלך כשם שהמים

פרק ו

הלכה א

מי שקינא לה ונסתרה. כן היא גי' רש"י ז"ל לפי פרושו והתוס' הקשו ע"ז דאם לאחר שנסתרה מיירי ועל זה קאמר רבי יהושע עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה דאז יוציא ויתן כתובה וכן היה ר' יהושע מחייב כתובה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה והלא אין המים בודקין אותה כדאמרי' בפ"ק ומאחר שהיא גרמה שתיאסר עליו ואין יכולה לשתות הויא כארוסה ושומרת יבם שלא שותות ולא נוטלות כתובה והילכך גרסי' במתני' הכי משקינא לה אפי' שמע מעוף הפורח יוציא ויתן כתובה וה"פ מאחר שקינא לה אפי' קודם סתירה שמע פריצותא שהרי עכשיו קצת רגלים לדבר מכוער הדבר ומוציאה בכתובתה מאחר שלא נסתרה ולא נאסרה עליו והשתא אתי שפיר דר' יהושע עכ"ל ודעת הרמב"ם ז"ל כפי גי' רש"י ופרושו שכתב בפ"א מהלכות סוטה הל"ח וז"ל וכן אם שמע הם מרננין אחריה אחר הקינוי והסתירה עד ששמע מהנשים הטוות לאור הלבנה נושאות ונותנות בה שזינת' עם האיש שקנא לה עליו הרי זה אסור לקיימה ויוציא ויתן כתובה ע"כ והיינו דאחר הסתירה דקאמר בסתירה דגוונא דמתני' מיירי בעדות עבד ושפחה דהוי כעוף הפורח א"נ ע"פ עד אחד דבכה"ג חייב בכתובתה וכ"כ שם הכ"מ ליישב דלא תקשה במה דפסק שם הרמב"ם לעיל דאחר קינוי וסתירה אם אין יכול להשקותה תצא בלא כתובה דהת' בעידי סתירה מיירי וע"ש ואע"ג דמשום סתירה כה"ג אינה נאסרת עליו לר' יהושע דהלכתא כויתיה מ"מ משום מכוער הדבר פסק הוא

ז"ל דאסור לקיימה כדפי' רש"י ו"ל במתני' וכן משמע מדבריו שם דלא שותה דשוב אין המים בודקין אותה כדעת רש"י ז"ל ולא כדעת התוס' שכתבו הא דאמרינן אין המים בודקין בנושאות ונותנות בה מוזרות בלבנה דוקא לאחר עידי סתירה לרבי יהושע ועיין בדבור דלקמן:

לא דרשב"ל פליג. כדפרישית בפנים דס"ד אמינא דר"ל לא גריס במתני' ונסתרה משום האי קושיא דלעיל וכי היה רבי יהושע מחייב כתובה בזה קמ"ל ובעיקר קושיות התוספות על פירש"י שכתבתי לא דיקדק הכ"מ שם לדעת הרמב"ם ז"ל דפסק כר' יהושע וכפי' רש"י כדלעיל והרי אינה יכולה לשתות בסתירה זו לר' יהושע וגרמה ליאסר עליו ואמאי נוטלת כתובה וצריך לחלק דלא אמרי' דאין לה כתובה אלא היכא דגרמה לאסור עליו מדינא כגון בעידי סתירה והעיכוב ממנה דאינה שותה כהאי דתנינן לעיל אמרה טמאה אני כו' או בארוסה וש"י וכו' דגזירת הכתוב הוא וכדאמר הכא ריש פ"ד יודעת היית כו' אבל הכא דמדינא לא נאסרה עליו אלא משום מכוער הדבר לצאת לפיכך נוטלת כתובתה:

מילה דלית בה תימליוסים. ואפ"ה תצא וכן משמע מדברי התוס' בגיטין דף פ"ט ד"ה עד שמגיעין דכל היכא דאיכא רגלים לדבר לא בעינן שיגיע לדבר ברור ולענין קידושין איתמר התם וה"נ כן וטפי רגלים לדבר איכא הכא:

הלכה ב

ואיכן מצינו עד א' באשת איש כלום. והא דנאמן עד א' להעיד שמת בעלה ולהתירה התם כדמפ' טעמא משום עיגונא א"נ דאשה גופה דייקא ומנסבא כדאמרי' פ"י דיבמות:

שמע מן העוף הפורח. לר' אליעזר דאמר במתני' יוציא ויתן כתובה בעי והיינו דמפרש לר"א דאינה שותה ככה"ג אפי' אם רצה להשקותה דלא דמיא לגוונא דבמתני' דהתם שמע מעוף הפורח שנסתרה ובכה"ג ע"כ לר"א אם אינו רוצה להשרותה יוציא ויתן כתובה מיתפרשה כדפירש רש"י ז"ל במתני' דהא לר"א סתירה לא בעי עדות והכא ששמע שנטמאת וע"כ נמי דמיירי אחר סתירה שהיא מעדות עוף הפורח דאם אחר עידי הסתירה בהא לכ"ע אפי' כתובתה מפסדה אפילו בעדות עבד ושפחה דהוי נמי כעוף הפורח והילכך לא מיתפרשא הך בעיא אלא אליבא דר' אליעזר ואפשר נמי לומר דבהא אפי' ר' יהושע מודה דאחר עדות סתירה מעוף הפורח אם שמע אח"כ שנטמאת ע"פ עדות עיף הפורח דלא שותה ונוטלת כתובתה דלא אמר ר' יהושע במתני' עד שישאו כו' אלא הואיל דר"א קאמר אפילו שמע הסתירה לחודיה מעוף הפורח יוציא כו' וע"ז קאמר ר' יהושע דבכה"ג לא נאסרה עליו כלל אלא עד שישאו כו' והה"ד אם שמע זה

אח"כ מעוף הפורח אלא דמדברי הרמב"ם ז"ל שהבאתי לעיל משמע דאפי' לאחר סתירה שהיא כה"ג צריך שישאו ויתנו כו' שיהיו העם מרננין כו' דאז אסור לקיימה כפי אשר נתבאר שם:

ובא בעלה עליה כהן התרו בו שנים לוקה. וקשה דהא אפי' בעלה ישראל איתיה בלאו עליה כדאמרינן בבבלי פ"ק דיבמות דף י"א לא יוכל בעלה וגו' אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנטמאה למיקם עלה בלאו וכרבנן דפליגי על ר' יוסי בן כיפר התם ומשמע דלא פליג האי תלמודא בזה אבבלי כדמוכח מדאמר ריש פ' האשה רבה כאשר ציינתי שם וכן בפ"ק דמכילתין הל"ג זו שאין חייבין עליה כרת משמע אבל בלאו איתיה וצריך לומר דאע"ג דהוא בלאו עליה מ"מ אינו לוקה כמ"ש הה"מ בפ"א מא"ב הלכ"ב דהוי לאו שבכללות לדעת הרמב"ם ז"ל שהוא כולל שני דברים מניעת חזרת הגרושה ומניעת לבא על האשה אחרי אשר הוטמאה ואין לוקין עליו. אשל מחזיר גרושתו ודאי לוקה הוא כיון שפשוטו של מקנא הוא בכך. והילכך קאמר הכא בעלה כהן דלוקה עליה משום זונה. ומכאן ראיה גדולה וחזקה לדברי הרמב"ם ז"ל שם שכתב ממש בהאי לישנא דהכא וע"ש והמפרשים ז"ל טרחו וייגעו שם למצוא ראיה לדבריו דמסוגיא הבבלי פ' הבא על יבמתו אין הכרע כ"כ וע"ש והנך רואה דמפורש הכא בהדיא כדבריו וכלשונו ז"ל:

הלכה ג

ק"ו **לעדות הראשונה מעתה**. והתוס' בפ"ק דף ג' כתבו ע"ז תימא ה"מ למיפרך מה לעדות אחרונה שכן רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה ע"כ וכתב התיו"ט על זה וז"ל ולפי מה שכתבתי בריש פרק קמא לר"א דאתקוש סתירה לטומאה י"ל דאהא סמיך אע"ג שאמרה בדרך ק"ו עכ"ל ולא ידעתי כוונתו דודאי ר"א סמיך אהיקש סתירה לטומאה ולדידיה לא צריך האי ק"ו אבל מתני' דהכא ע"כ כר' יהושע אתיא ולפיכך הקשו התוס' למה לי ג"ש הא אית לן פירכא אק"ו וכמי שהקשו התם לקמן אמסקנא דג"ש אטומאה בעלמא אתיא למה לי דמעדות אחרונה ליכא למילף דאיכא פירכא ואין לפרש דלר' יהושע אי לאו ג"ש ה"א דאיתקוש סתירה לטומאה דהא לדידיה לית ליה האי היקישא כדדריש פרק קמא בה ולא בסתירה:

ת"ל כי מצא בה ערות דבר. ואע"ג דהאי קרא לאו בסוטה כתיבא מ"מ דריש לה הכא הואיל ובאשה מקלקלת כתיבא כן פירש"י ז"ל ריש פ"ק ועיין מה שפירשתי לעיל ריש פ"ק לשיטתא דהאי תלמודא:

הלכה ד

תניי דבית רבי כן. ולפי מסקנת הבבלי דפרישית במתני' דבעד ועד כשירין יש חילוק בין באו בבת אחת או בזא"ז הכא נמי לדבית רבי באשה אתת ועד כשר ואם באח אשה מעיקרא ואמרה נטעאת ואח"כ בא עד כשר ואמר לא נטמאת לא היתה שותה דמאחר שהכשירו בה עדות האשה כאיש לכולה מילתא כעד בעד כשירין דמיא אבל אין דעת הרמב"ם ז"ל כן ועיין בפרק ט"ו דיבמות דף ל"ז מה שכתבתי שם במראה ד"ה תני דבית ר' לדעתו ז"ל בפי"ב מהל' גירושין והכא בפ"א מה"ס לא כתב מזה החלוקה כלום דסמך עצמו על מ"ש בה"ג דלא קיימא לן כהך תני דבית רבי וטעמיה משום הך קושיא דהכא דאמאי לא נקטה במתני' לרבותא וע"ש מ"ש לדעת הרמב"ן ז"ל ועיין לקמן פ' עגלה ערופה הל"ז מ"ש שם בס"ד:

בסתירה אחרת היא מתני' כו'. והרמב"ם ז"ל בפ"א מה"ס לא ביאר דעתו בזה אם העד אחד צריך להעיד בפירוש שנטמאת באותה סתירה כמ"ש בשם רש"י ז"ל. וזה פשוט דאם אמר בפירוש נטמאת לאחר סתירה דודאי לא מהימן דהא עיקר טעמא דעד א' מהימן משום דיש רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה ע"פ ב' עדים אלא דיש להסתפק באומר סתם נטמאה עם זה שקינא לה' אם אנו אומדין דעתו דבאותה סתירה שהעידו שנים בפנינו היתה כונתו וכגון דאחר קבלת עדותו ליתיה קמן למשאליה ויש לי ללמוד זה ממ"ש הרמב"ם ז"ל שם הלי"ד וז"ל האשה שקינא לה בעלה ונסתרה אחר הקנוי עמו בעדים והרי היא עומדת לשתות ובא עד אחד והעיד עליה שנבעלה בפניו עם זה שקינא לה עמו הרי זו אסורה על בעלה לעולם ואינה שותה ויוצאת בלא כתובה ואפילו היה עד טומאה זה אחד מעידי הסתירה שנאמר ועד אין בה והרי כאן עד עכ"ל וכתב הכ"מ על זה ואיני יודע מה מלמדינו רבינו בזה דמהיכא תיסק אדעתין שיגרע מפני שהוא אחד מעדי הסתירה עכ"ל והב"ת באה"ע סימן קע"ח תירץ דסד"א דכיון דראה הסתירה קאמר בדדמי דודאי נטמאה אע"ג דלא חזי אלא פריצות כגוונא דמצינו דחששו חכמים בעדים שראו ראובן נטבע במים ואח"כ העלו א' מן המים מת דאין נאמנין לומר שהוא ראובן דמאחר שראו הטביעה חיישינן דקאמרי בדדמי וקמ"ל הכא דאפ"ה נאמן ולא חיישינן דקאמר בדדמי. ולפענ"ד נראה דבא רבינו ללמדינו בזה דאפי' לא העיד זה העד על הטומאה באותו פעם שהעיד על הסתירה אלא דאח"כ בא והעיד שנבעלה וכן נראה מלשונו ז"ל שכ' והרי היא עומדת לשתות והיינו אחר שנתקבל עדות הסתירה. ובא עד א' כו' ואפי' היה עד טומאה כו' ולומר שהעיד סתם שנבעלה בפניו כדכתב ברישא דסד"א אם איתא דכונתו על אותה סתירה למה לא העיד על הטומאה במעמד הראשון

כשהעיד עם האחר על הסתירה אלא דכונתו על סתירה אחרת היא ולא מהימן דהרי אין ב' עדים על סתירה זו קמ"ל דאפ"ה מהימן ולא חיישינן לזה בדקאמר סתמא אפי' הוא אחד מעידי הסתירה:

מודה הוא הכא שתתקיים העדות בשאר. התוס' בסוף פרקין הביאו למסקנא דהבא והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל עדות לא כ' מזה כלום:

הדרן עלך מי שקינא

פרק ז

הלכה א

אלו נאמרין בלשונם. וכן היא גירסת התוס' וכתבו דכל אדם בלשונו שהוא שומע לאפוקי למדי שאינו אומר בל' פרסי אם אינו שומעו אבל בכל לשון משמע בין שומע ובין אינו שומע ובגמרא לא משמע הכי עכ"ל כוונתם מדאמר התם גבי ק"ש שמע בכל ל' שאתה שומע אבל גבי סוטה קאמר התם ואמר הכהן לאשה בכל לשון שהוא או' (ולא כדאמר הכא בכל לשון שהיא שומעת) ומשמע דלפרושי מתני' קאתי דבכל לשון שהוא אומר אע"פ שאינה שומעת והא דקאמר בברייתא התם משמיעין אותה בכל ל' שהיא שומעת האי ברייתא לאו פירושא דמתני' היא והני תנאי דפליגי הכא כ"ע מודים בזה דבסוטה ע"כ שתשמע היא כדא' ר יונתן בגמרא ול"פ אלא בדרשא דקרא:

שלא יאמר לה על ידי תורגמן. ובבבלי לא דריש לה להא דס"ל כרבי יאשיה דהכא וכברייתא דספרי דמביא רש"י ז"ל במתני' דאי לא כתב קרא ה"א ניגמור מיבמה בק"ו ומה יבמה קלה לא עשה בה כל הלשונות כלשון הקודש סוטה חמורה לכ"ש ע"כ והיינו דאיצטריך להיכא דמכרת בלשון הקודש ובלשון לעז וה"א דדוקא בלה"ק יאמר לה מק"ו ושפיר עונה אמן על מה שהיא שומעת קמ"ל דלה"ק אין מעכב בה כלל וזהו דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ג מה"ס משביעה הכהן בלשון שהיא מכרת. ואין צריך למה שנדחק התוי"ט בזה וכתב דיליף לה מ"ד בספרי דבלשון הקודש דס"ל דשייך לומר ואמרה אמן אע"פ שאינה מכרת וע"ש:

הלכה ב

הרי פרשת וידוי מעשר הרי הוא לאחר מ"ת. ואע"ג דלא כתיב בה ענייה ס"ד דר' יודה או ענייה או אמירה קאמר והיינו דפריך לעיל והכתיב ויאמרו. ובבבלי דף ל"ג בברייתא דר' יודה משמע דענייה ואמירה קאמר:

הלכה ג

ברכות וקללות לאחר י"ד שנה נאמרו. בבבלי סנהדריו דף מ"ג אמרי' מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן ופי' רש"י ז"ל שם ששמעו וקבלו עליהם ברכות וקללות בהר גריזים ובהר עיבל ונעשו ערבים זה בזה כו' כדאמר הכא ובימי עכן כבר עברו את הירדן ע"כ. וצ"ל לפ"ז דרבי ישמעאל דהכא לא ס"ל כרבי יודא דהתם דאמר משום הכי איענוש ישראל במעשה דעכן משום דכבר קיבלו עליהן את הנסתרות אלא דס"ל כר' נחמיה דהתם דאמר לא ענש על הנסתרות לעולם ובעכן מ"ע איענוש משום דהוו ידעי ביה אשתו ובניו. א"נ י"ל דס"ל כדאמר ר"ל הכא לקמן סוף הל"ה דעודם בירדן קיבלו עליהן את הנסתרות ור' יודא התם נמי ס"ל דקודם שבאו להר גריזים והר עיבל נענשו על הנסתרות וכדא' הכא זה הר גריזים והר עיבל שיושבין הכותים ורחוק מן הירדן הוא ואיכא למימר כרבי ישמעאל ס"ל דלאחר י"ד שנה נאמרו:

הלכה ד

שתים עשרה בברוך. וכתבו התוס' שם ולא ידענא אמאי י"ב ושמא ברית כנגד כל שבט ושבט:

אם כדברי ר' שמעון בן יהודה כו'. כן פי' רש"י ז"ל והוא ע"פ גירסת התוספתא שהביא שם וצריך לגרום נמי הכא לעיל בדברי ר"ש בן יהודה מ"ח בריתות של שש מאות אלף כו' ורבי מוסיף לדידיה על כל פעם ופעם בכל אלו עוד פעם א' כו' כדפרישית דהא ע"כ גם דברי ר"ש בן יהודה אערבות מיתפרשא:

והבא בשני דברים אנן קיימין. כדפרישית והיפ"מ פירש זה הא' על הברית ואחד על הערבות וע"ש וללא צורך הוא לדחוק כן:

אילן היה כל שבטו של לוי שם לא היו שוין כו'. התוס' דף ל"ו ד"ה מאי והחציו דיקדקו בזה ומ"מ אין חשבונם מבורר כ"כ וכבר השיגו כמה וכמה מפרשים עליהם ולא רציתי להאריך מפני שלכל הפירושים לא תמצא החשבון מכוון הכא וצ"ל דשוין ולא שוין לאו דוקא אלא שלא היו אלו מרובים כ"כ. ובבבלי קאמר דחציו של מול הר גריזים מרובה שאע"פ שלוי למטה בני יוסף עמהם שמרובין היו:

והלא אינן אלא כ"ג מכאן וכ"ז מכאן. כן העתיקו התוס' שם ופירשו דעל אותה אבן שהיו עליה של הר גריזים היו כ"ג ועל השניה כ"ז וזבולון מלא וכן העתיק היפ"מ דבריהם (וזה ודאי ט"ס הוא וצ"ל על של הר גריזים כ"ז ועל השניה כ"ג) ומשני א"ר יוחנן בנימין היה חצי בן כו' וצ"ל דעל השניה שכתובים עליה אותן של הר עיבל היה כתוב ב"נ ועל הראשונה ימ"ן עכ"ל וכבר נפלאו ותמהו מדבריהם כמה מהמפרשים וזבולון מאי

שיטתיה הכא ולא מצינו בכל התורה זבולון מלא ולע"ד נראה דה"ג אינן אלא כ"ב מכאן לפי חשבון של אותן שעל הר עיבל ועשרים ושבעה מכאן של השניה ומשני בנימן היה חציו ב"נ על הראשונה וימ"ן על השניה כזה וזה לפי הך תנא דסבר כשם שהן חלוקין בהר גריזים ובהר עיבל כך חלוקים באבני אפוד וס"ל כמ"ד יהוסף מלא וכתולדותם דריש ליה כר"ח ב"ג בבבלי בהא כשמות שקרא להן אביהן ולא כשמות שקרא להן משה ראובן ולא ראובני וכשמות שקרא להן אביהן קריא ליה הואיל ואין מוסיף על שם יוסף כשם שהוסיף משה בשמות שקרא להן ראובני שמעוני כו' דניתוסף אחר קריאת שמם הוא ולא כן הוא בשם יהוסף:

הלכה ה

בירדן קיבלו עליהן את הנסתרות. ועדיין לא שמעו ברכות וקללות ורש"י ז"ל פי' בסנהדרין דף מ"ג כששמעו וקבלו עליהם ברכות וקללות בהר גריזים ובהר עיבל ונעשו ערבים זה בזה כו' ועיין לעיל סוף הל"ג מה שכתבתי בזה:

הלכה ו

אינון עבדין לו כמנהג אבהתהון. ובמרדכי סוף פ"ק דר"ה גריס אינון עבדין ולא כמנהג אבהתהון ולמד שם מכאן דאם היה אדם חשוב מוליכין הס"ת אצלו ומביאו הרמ"א בהג"ה א"ח סוף סימן קל"ה:

והא תנינן כו' תדע לך כו'. לפי מה שפירשתי בפנים אזלא סוגיא דשמעתתא דהכא כמסקנת הבבלי דשתי הטעמים אמת הן לדינא דבענין א' מדלג בתורה בכדי שלא יפסיק המתורגמן ואם יש שהות בכדי שיפסיק אין מדלגין לעולם והארכתי בזה קצת אף שהוא דבר פשוט מפני שראיתי לבעל קרבן העדה ביומא שם שחילק אותם לב' טעמים והשווה ר' יוסי לחולק על הטעם מפני כבוד הציבור ומזה יצא לו לתרץ דיבורו שם במה שהקשה הרב מ"א ז"ל בסימן קמ"ז וע"ש דכתב עליו שדחק עצמו בדבריו ולפיכך כ' שם לפרש על הא דפריך והא תנינן וקורא כו' וז"ל והא תנינן שהכה"ג קורא אחרי מות ואך בעשור שבחומש הפקודים אע"ג שהן רחוקין זה מזה וקשיא להני תרי טעמי דבסמוך ומשני שנייא היא כו' והכא קורא ע"פ אלא ודאי כיון דשייכי אהדדי התירו לו לקרות ע"פ ה"ה נמי לענין דילוג התירו מפני שהוא סידורו של יום עכ"ל והרואה יראה היאך דילג ממקום למקום ואפי' בדבר פשוט וקרוב כזה נעשו לו קרובים רחוקים ורחוקים קרובים ואם בחומש הפקודים טעה אחרי מות ואך בעשור קרובין הן ולא רחוקין ואם הטעות באך בעשור הוא אחרי מות וחומש הפקודים בדילוג מאי עבידתייהו הרי בעשור שבחומש הפקודים ע"פ קרא ומענין לענין יצא לפי דעתו לפרש לקמן דקאמר כד היא חדא אורייא

וכד אינון כ' לומר על ענין א' וב' ענינים וענין אחר הוא שלא עלה על דעת מפרש אמתי מעולם וכן בהא דר"י מוכח הכא בהדיא דסבר נמי לטעמא דמפני כבוד הציבור שלא כהבנת דעתו שם דהרי צוה לגלול אחורי הפרכת מקודם אלא דמה שצוה לשנות כשיש ב' ס"ת הוא מטעם שכתבתי בפנים וצדקו דברי המ"א ז"ל וכן מבואר בפי"א ממס' סופרים דר"י סבר נמי להאי טעמא ע"ש:

על התורה. כדפרישית בפנים דעל ברכה שלאחריה קאי שהן שמונה ברכות כדחשיב הכא מלבד ברכה שלפניה שעל התורה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בעוף פ"ג מהל' עבודת יום הכפורים:

הלכה ח

עשר תעשר. מה שפירשתי בפנים הוא כפי פי' רש"י ז"ל לפי נוסחת הבבלי דגריס במתני' פרשת המלך אחר כי תכלה לעשר והרמב"ם ז"ל פירש שקורא עשר תעשר וקורא על הסדר עד סוף ברכות וקללות עד מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב וכך הם דבריו ז"ל בחיבורו פרק ג' מהלכ' חגיגה וזה לפי נוסחא דהכא דמשמע הכי דמעשר תעשר קורא על הסדר:

הדרן עלך אלו נאמרין

פרק ח

הלכה א

אין מקרא אמור על סדר. ובבבלי לא נחית לזה וכן משמע מדברי הרמב"ם פ"ז מהלכו' מלכים שכסדר הכתוב היו עושין דכתב שם הלכה ד' ואחר שחוזרין כל החוזרין מערכי המלחמה מתקנין את המערכות ופוקדין שרי צבאות בראשי העם ועיין לקמן הל' ע' מ"ש בזה:

הלכה ג

הדא הוא דכתיב וארון ברית ה' ומשה וגו'. היפ"מ פירש דמייתי ראיה שאותו שהתורה נתונה בו לא היה יוצא עמהן למלחמה שאלו היה דרכם להוציא עמהן היו המעפילים מוציאין אותו בע"כ דמשה כמו שהלכו למלחמה בע"כ וכבר הקשה עליו הרב בעל יופי מכלול ז"ל דאיך יעלה על הדעת שיכנסו המעפילים לפני ולפנים אחרי שאמרו הננו ועלינו אל המקום אשר אמר ה' כי חטאנו ולהוציא בחזקה משם ארון הקודש ולפיכך פירש כמו שפירשתי בפנים אלא דלפ"ז היה נכון לגרוס הדא הוא דכתיב כו' אחר וזה שהיו שברי הלוחות כו' א"נ דגרסינן זה שהיה כו' והדא הוא דכתיב אדבתרא קאי והכי

איתא בספרי פ' בהעלותך וארון ברית ה' נוסע לפניהם זה שיצא עמהן במחנה והיו בו שברי לוחות שנאמר וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה. ומינה שמעינן נמי דשני ארונות היו שהרי הארון שבו לוחות שניות לא היה נוסע לפניהם כדכתיב ונסע אהל מועד מחנה הלוים בתוך המחנות. וקרבן העדה עשה עצמו כאלו הקריב את קרבנו וכתב שם מעצמו על הא דמביא היפ"מ הברייתא דמלאכת המשכן דמייתי ראיה דשני ארונות היו מדכתיב וארון ברית ה' וגו' ונראה לי שכוונת ראייתו דהא כתיב כאשר יחנו כן יסעו ובחנייתה היה ארון באמצע המחנה ועוד כו' אלא ודאי דשני ארונות היו וזה ברור ע"כ וכאלו באו עלינו בעקיפין ובהוכחה לברר דבריו והשמיט רישא דקרא דמפורש בהדיא ונסע וגו' בתוך המחנות ומבואר בספרי הוא וכן בברייתא דמלאכת המשכן. ושם קאמר לריב"ל דהארון שהיה עמהם במחנה בו היה נתון הס"ת וכן הוא בתוספתא מביאים התוס' ד"ה מפני ובזה פליג אדהכא:

סכך שהיה בקירוי. מה שפירשתי בפנים הוא מדברי התוס' פ' הדר דף ס"ה ומסיימי שם ואי הוה גריס בירושלמי שהיה שלא בקירוי כלומר אלא בתוך היריעה ניחא טפי:

שהן אלף וחמש מאות מנים. מנינא אתא לאשמועינן דקרא דוקא הוא קנמן בשם וקנה בשם כל אחד ואחד חמשים ומאתים והא דקאמר בקנמן בשם מחציתו על מר דרור קאי מחציתו של מר דרור וכן בקנה בשם וכן פירש הרב המפ' הראשון לסדר זרעים ומסכת שקלים ואפשר לומר דתיבת מחציתו דמיותרת ללמדינו על הסדר המשקל היא באה דכך היתה הציווי מהשם יתעלה ב"ה למשה מתחילה ליקח מר דרור במשקלו' המפורש אח"כ ליקח קנמן בשם וקנה בשם כנגד מחצית המשקל של מר דרור ואח"כ קדה ולערבן לעשות מהן שמן ולפיכך הפסיק הכתוב עמהן בין מר דרור לקידה ואם שהמה שוין במשקלן חמש מאות וזה מפני הכונה הנעלמת וכעין שפירש הרלב"ג בפי' החומש אלא דשם פירש לפי שיטת הבבלי בכריתות דף ה' דקחשיב שם אלף ות"ש מאות וחמשים מנים היו ודריש מחציתו של קנמן בשם יהיה חמשים ומאתים ובין הכל חמש מאות ואתא לאשמועינן שלא יהא שוקלים אותו הכל ביחד אלא לחצאין כדי שיהיו שם שתי הכרעות וקרבן העדה כתב בשקלים שם שהן אלף ות"ק מנים ודקשיא מחציתו דקנמן בשם למאי אתא י"ל דגזירת הכתוב הוא שיביא ת"ק מנים וחוצהו ולוקח ממנו ר"ן מנים לשמן המשחה וכה"ג אמרי' במנחות מביא עשרון שלם וחוצהו ומקריב מחצה ומחצה אבד ודלא כרא"פ. וראיה זו אבודה בשעת הפרשה היא דשם אמרי' גבי כ"ג שמת ומינו כהן אחר תחתיו שלא יבא חצי עשרון מביתו כו' וחוצהו ומקריב מחצה כו' וכי אנו למדין דין הנהוג במצוה מסבה המקרית לפעמים. וכן כתב שם ברישא דברייתא פיטום

שמן המשחה כו' מדפריך עלה לקמן מהא דיאשיהו גנזו מייתי ליה הכא ודלא כר"פ. וסירכא דלאו לאו נקטיה וכי בשביל זה אנו צוללין במים אדירים אלו להעלות חרס בידינו ולפרש איידי כו' והאי לאו איידי הוא ועוד דההיא דלקמן על ברייתא אחריתא תני ר' יהודה כו' הוא דמקשי וכמו דמצינו בבבלי כריתות מייתי להני תרתי ברייתות זא"ז ובהוריות לא מייתי אלא בתרייתא. ואם סירכיה נקט ואתי טפי היה לו לומר דאיידי דקאמר לעיל ומי גנזן יאשיהו נקט לה:

רבי אומר שולקן כו'. ובבבלי כריתות והוריות פלוגתא דר' יודא ורי יוסי היא וגריס שם לדר' יודא כדברי ר"מ דהכא והרב המפרש הראשון גריס הכא נמי כן ולא מצאתי לגי' זו אבל הנכון כדבריו דהרי סתם רבי יודא ר' יודא ברבי אילעאי הוא וקאמר לקמיה דמעשה נסים היו בו:

אלא יהואחז. כן הגי' בשקלים וכפי פי' היפ"מ שם. ואכתי קשה למה נמשח יהוא והפ"מ תירץ שם דע"פ הדיבור היה ולפי גי' הספר אפשר לפרש כשיטת הבבלי דקאמר התם אף יהוא לא נמשח אלא מפני מחלוקתו של יורם ותיפוק ליה דמלך ראשון הוה חסורי מחסרא וה"ק מלכי בית דוד מושחין מלכי ישראל אין מושחין כו' ואמר מר אף יהוא לא נמשח אלא מפני מחלוקתו כו' ומפני מחלוקתו של יורם נמעול בשמן המשחה כדאמר רב פפא לקמן אהא דיהואחז באפרסמא דכיא ה"נ באפרסמא דכיא. וגרסינן נמי ליהואחז מפני יהויקים קודם לא כן כו' וכן היא הגי' בזה במס' שקלים הנדפס עם תלמוד הבבלי וקאי הדא אמרה כו' לתרץ לב' הקושיות ואף אם נגרוס הכא אלא אפשר לפרש כן וכמו אלא מעתה הוא וקרבן העדה כתב שם גירסא משובשת נזדמנה לו לרא"פ ומפני כך כו'. וגי' זו עיקרית היא אבל לא היה לו להרב המפרש לדחוק שם כן:

אין מושחין כהנים מלכים. והרמב"ן ז"ל בפי' החומש פ' ויחי כתב ותוזכרו הכהנים שאע"פ שהן בעצמן ראוין למשיחה אין מושחין אותן לשם מלכות וכ"ש שאר השבטים. ולפ"ז לא פליגי ר' יודן ורבי חייא בר אדא וע"ש וקרבן העדה כתב שם דברים מעורבבין:

והלוחות היו כל אחד ואחד ארכן ששה טפחים ורחבן שלשה. כן הגירסא הנכונה וכן גרסי התוספות במנחות דף צ"ט בשם הירושלמי וכן גרסי שם לפי פירושם כמו גי' הספר דהכא תן רחבן של לוחות לארכו של ארון ותן ארכן של לוחות לרחבו של ארון בדברי ר"מ וכן בדברי ר"י לקמן. והיפ"מ כ' בשקלים ואני לא מצאתי בשום מקום שאמר רחבן ג' ואולי גי' אחרת היה לו כאן אבל באמת זו הגי' אמתית ונכונה היא לפי שיטתא דהאי תלמודא ואין לזוז הימנה והגי' בשקלים משובשת היא. וקרבן העדה נשתבש שם בגי' לארכו ולרחבו שכתב שם בדברי ר"מ ה"ג תן רחבן של לוחות לרחבו של ארון ובדברי ר'

יהודה לקמן כתב ה"ג ורחבן שלשה תן ארכן של לוחות לארכו של ארון. וראה הגי' דהכא ועם כל זה לא שת לבו לנטות אל דרך האמת ובודאי דהגי' בתוספות מנחות שם הטעתו דראה שם שהביאו בשם הירושלמי דשקלים ומונחות ארכן לארכו של ארון ומפני כך ראה לקיים הגי' בראש דבריו של ר"מ ושיבש בסוף דבריו ובדברי ר"י שם להיפך ודחה הימין וקירב השמאל דהרי ראה שם דכתבו התוס' ויכול ליישב ארבעתן זו אצל זו ברחבן ולפי גירסתו א"א ביישוב ארבעתן ברחבן זא"ז אלא שתים למעלן זא"ז ושתים למטן וזה לא עלה על דעת שום מפ' מעולם דהרי אפי' לשיטת התוספות דשם לא פליגי שיטת הבבלי והירושלמי אלא לפי הבבלי היו שברי הלוחות תחת השלימות ולפי הירושלמי ארבעתן זא"ז ומי נתן לו דעת שלישית להכריע וזה ע"פ שיבוש הגרסאות בחנם וזה נראה לעין כל דבתוס' שם טעות דמוכח הוא ומצידה תברא דכתבו ויכול ליישב כו' ומפני מה לא ראה הגי' אמיתית של התוס' כפי אשר העתיק היפ"מ בשמם שכתב שם ועוד כתבו וז"ל ובירושלמי דשקלים משמע דארכן ו' ורחבן ג' ומונחות ארכן לרחבו של ארון ויכול לישב ארבעתן זו אצל זו כו' היינו בין לוחות ושברי לוחות כשהיו מונחות זא"ז ארכן לרחבו של ארון עכ"ל הרי לך גי' התוס' שם כגי' דהכא הנכונה ומתפרשה בדרך הפשוט ועל קו האמת וכן היא הגי' בתוס' בגמרא שם בכל דפוסים הישנים מלבד חדשים מקרוב באו ורצו להגיה בדפוסים החדשים ארכן לארכו וכבר הכה על קדקדם בספר צאן קדשים וכתב עליהם שהם דברים קשה להולמן ובלתי אפשר לידע פירושים וכן מ"ש שם בדברי ר' יהודה לשיגיע ליטול הלוחות מן הארון לעת הצורך ולא מנצינו בשום מקום דקאמר שיצטרך ליטול הלוחות אלא בפ"ת כדפי' ר"ת בהשותפין שם ד"ה שלא יהא ולא שייך ה"ט בלוחות:

על דעתיה דר"מ דאמר אין מוקדם כו'. ואע"ג דלכאורה ע"כ לומר לר"י נמי אין מוקדם ומאוחר דהרי לכ"ע תתן את העדות קאי אלוחות אלא דלר"מ אס"ת נמי קאי איכא למימר דבהא פליגי דהרי תרי קראי כתיבי ונתת אל הארון את העדת אשר אתן אליך ונתת את הכפרת וגו' ואל הארון תתן וגו' חד ללוחות יחד לס"ת ובין לר"מ ובין לר"י קרא קמא ונתת וגו' על הלוחות קאי וקרא בתרא תתן את העדת על הס"ת קאי אלא דר"מ מפרש דאל הארון דקאמר בתרווייהו בתוך הארון קאמר והיינו דס"ל כמ"ד בגיטין דף ס' תורה מגילה מגילה ניתנה וכתב משה כל פרשה ופרשה מיד אחר ששמע מפי הקב"ה כדפי' רש"י ז"ל ונקרא ספר כדכתיב ויקח ספר הברית וגו' וכדפי' הוא ז"ל בחומש ספר הברית מבראשית ועד מ"ת ומצות שנצטוו במרה ושייך שפיר דהס"ת הונח מיד בתוך הארון וא"כ לר"מ ע"כ לומר בקרא בתרא דאין מוקדם ומאוחר הוא אבל ר"י מפרש קרא קמא

ונתת אל הארון את העדת דבלחות מישתעי ואל הארון בתוך הארון קאמר ואל הארון תתן מקרא בתרא דבס"ת מישתעי מפרש ר"י אל כמו אצל הוא כמו הנגשים אל ה' ותרגומו קדם וכמוהו רבים נמצאים במקרא דבלשון אצל מתפרשים והיינו דשינה הכתוב הכא להקדים מתחילה נתינת הכפרת ולא ס"ל לר"י אין מוקדם ומאוחר בחד ענינא כדאמרי' בפ"ק דפסחים. והיינו דס"ל לר"י כמ"ד בגיטין התם תורה חתומה ניתנה ולא נכתבה עד לאחר ארבעים שנה (ולא כדפי' התוספות התם) וכדדריש לה האי מ"ד התם דכתיב לקוח את ספר התורה הזה דלא נקרא ספר עד שנשלם והילכך שפיר אתייא האי קרא נמי לר"י ונתת את הכפרת וגו' ואל הארון מצד הארון תתן את העדת והוא הס"ת לאחר ארבעים אבל קרא דר"י לקוח וגו' לר"מ קשיא כדלעיל והיינו דקאמר ר' תנחומא אתייא כר"י כו'. ובזה יונחו כל הספיקות והדיקדוקים אשר העיר היפ"מ ולא רצה לפרש שם דפליגי ר"מ ור"י בהכי וע"ש וקרבן העדה שת אל המדבר פניו כפעם בפעם והמציא לו גי' אחרת מה שלא נמצא בשום ספר דגריס ע"ד דר"י אין מוקדם ומאוחר ויהי להפך זו הגי' אף לפירושו שם ועוד הוא מגביה פתחו בחתימה מעין הפתיחה דסיים בדבריו שם וכתב ומה מאד נתלבטו המפרשים בפי' סוגיא זו והנ"ל כתבתי ויפן ויבט לאחוריו מה שכ' שם בפירוש סוגיא זו ונהפך בלשונו מהגירסא והפירושים שונים ומשונים וגם אני מודה בזה וכן כל המעיינים המבינים ומודים על האמת ואין נושאין פנים אשר הנראה לו כתב שם ובכל מקום אשר השיגה ידו:

הלכה ד

את שמצוה לחנכו. דינים אלו מבוארים בדברי הרמב"ם ז"ל פ"ז מהל' מלכים מהל' י"ב עד ט"ו והכ"מ לא ציין שם מקומם:

הלכה ה

לית לך אלא שהוא אסור ע"ג המזבח. לכתחילה והכי מסיק בבבלי פ' המוכר פירות דף צ"ז דכל שהוא בדיעבד כשר ע"ג המזבח כשר לקידוש היום ויין קוסס פלוגתא דר"י וריב"ל התם והכא סתים לה כמ"ד דמברכין עליו בורא פרי הגפן ואומרים עליו קידיש היום וכן הוא מסקנת הפוסקים דייו רע הנמכר בחנות והוא שריחו חומץ וטעמו יין עדיין וזהו הנקרא יין קוסס דאיירינן ביה בדפי' הרשב"ם ז"ל שם מברכין עליו בורא פרי הגפן ומקדשין עליו דקי"ל כר"י התם דריחיה תלא וטעמיה חמרא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ט מהל' שבת:

וההן בן סורר ומורה צריכה. ובבבלי סנהדרין דף ע' קאמר שם רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אכל בשר מלות ושתה יין מגיתו אינו נעשה בן סורר ומורה ומסיק שם דלענין בן סורר ומורה קרי יין מגיתו עד ארבעים יום:

אילן מאכל ע"ג אילן סרק כולי. כדפרישית בפנים דא"א לפרש אילן סרק ממש דהא קי"ל בפ"א דכלאים דאסור להרכיב אפי' אילן מאכל ע"ג אילן סרק דהוי כמין בשאינו מינו וכן קאמר בהדיא בהאי ש"ס שם הל"ז מנין שאין מרכיבין כו'. ובבבלי מסיק לרב חסדא דמוקי למתני' בהרכבת היתר שהרכיב ילדה בילדה וכגון דנטעה להך קמייתא לסייג ולהורות דפטור מן הערלה היתה מתחילה ולא בעי לאוקמי כי הך דהכא דשניהם זקנות דמשמע דהרכבה כי האי פטורה מן הערלה וכדפי' רש"י ז"ל בד"ה בטלה דאינו חייב בערלה אלא א"כ הרכיב זקינה בילדה ולשיטתא דהאי תלמודא ע"כ לפרש כדברי התוס' בפ"ק דר"ה דף ט' ד"ה מרכיב דהא דמשמע בפ"ק דערלה דהרכבה פטור מן הערלה התם כשלא נפסקה מאביה ובאילן זקן והכא כשנפסקה מאביה וכן מבואר בהדיא בהרמב"ם ז"ל פ"י מע"ש ונטע רבעי הל' י"ד שאם חתך בד אחד מן האילן והרכיבו באילן אחר חייב בערלה ובאילן זקן מיירי התם וע"ש:

הלכה ו

קידש אשה מעכשיו כו'. וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ז מהל' מלכים הל"ז והכ"מ לא הראה מקימו:

הלכה ט

הירא ורך הלבב כשמועו. והרמב"ם שם הל' ט"ו פסק כר"ע אע"ג דקי"ל הלכה כר"ע מחבירו ולא מחביריו והני תנאי דלקמן כ"ע ס"ל דהירא רך הלבב בעבירה דאורייתא עכ"פ הוא חוזר ושמא הואיל ורבי יוסי תלמידו הוא ה"ל מחבירו לגבי ר' יוסי הגלילי והכ"מ שם נתן טעם דאמרי' בגמרא דמודי ליה ר"י הגלילי בההיא משום דכתיב ולא ימס את לבב אחיו כלבבו אלא דס"ל דאיש הירא היינו ירא מעבירות שבידו עכ"ל ולפ"ד אכתי לא הונח מ"מ לא פסק נמי כר יוסי הגלילי דאיהו ס"ל לתרווייהו ובתוספתא פ"ז גריס הכי הירא ורך הלבב. שמתיירא מן העבירה שבידו שנאמר למה אירא בימי רע דברי ר"י הגלילי ר"ע אומר מי הירא ודאי מה ת"ל שוב ורך הלבב שאפי' גבור שבגבורים והיה רחמן היה חוזר שנא' ולא ימס את לבב אחיו כלבבו ול"ל דהרמב"ם ז"ל לא סמיך אהאי תוספתא אלא כסתמא דלישנא דמתני' דמשמע דלא דריש ר"ע אלא להא:

וסופא פליגא על רבי מנא. וכר' יוסי נמי לא אתייה מטעמא דרישא אבל לפי המסקנא כר"ע אתייא אליבא דר' מנא ואליבא דר' יוסי כהאי תנא בתרא וכדפרישית בפנים וכו

הוא מסקנת הבבלי דף מ"ג מונגש עד ודברו כהן מדבר וכהן משמיע מידברו עד ויספו כהן מדבר ושוטר משמיע ומויספו ואילך שוטר מדבר ושוטר משמיע וזהו נמי כדאמר לעיל בריש פירקין דבערכי המלחמה מה שהכהן מדבר אל ירך לבבכם לא היה השוטר משמיע ואזלא התם לפי המסקנא דהכא אלא דשם משמע דאין מקרא אמור על הסדר בכל הפרשה ולפי דברי הרמב"ם שציינתי לעיל קרא דופקדו שרי צבאות על הסדר הוא והני קראי ע"כ לומר אפי' לשיטת הבבלי אינן על הסדר דהרי ונגש הכהן מדברי ערכי המלחמה הן ולא היה השוטר משמיע וכתיב בתריה והיה ככלות השוערים לדבר אל העם והתם הא קאמר במלחמה מה הוא אומר אל ירך לבבכם והן דברי כהן והיה צריך לכתוב אחר והיה ככלות השוטרים וכקושית רבי חייה בר אדא ריש פירקין וע"כ צריך לו' דאחר שדיבר כהן דבריו עוד היה אומר מי האיש אשר בנה והשוטרים משמיעים ומזה למד הרמב"ם שם לומר דפעמיים הוא אומר מי האיש אשר בנה אחת בספר וא' בערכי המלחמה והשתא הכל על הסדר הוא והכ"מ כתב שם ומפרש רבינו דמאי דקאמר בספר כו' ולא פירש מאין למד לומר כן ובתוספתא פ"ז מפורש בהדיא כן דקאמר התם במערכי מלחמה מה הוא אומר מי האיש אשר בנה וגו':

הלכה י

ר' יהודה היה קורא מלחמת מצוה כו'. כדפרישית וגירסת הספר א"א להעמידה דהרי ר"י לא הזכיר במתני' כלל למלחמת הרשות ומשמע נמי דפליג אפי בדין דהכל יוצאין כדפרישית ובבבלי סוף פירקין קאמר רבא עלה דר' יוחנן דהכא מלחמת יהושע לכבש ד"ה חובה מלחמת בית דוד לרווחא ד"ה רשות כי פליגי למעוטי עכו"ם דלא ליתי עלייהו מר קרי להו מצוה ומר קרי רשות ונ"מ לעוסק במצוה שפטור מן המצוה. ומשמע דרבא לפרושי מילתיה דרבי יוחנן קאי כדפרש"י ז"ל שם ובדינא דמתני' לא פליגי כלל אלא לענין קריאת הלשון ואם נגיה גם כאן כן ר' יהודה היה קורא מלחמת הרשות כגון אנן דאזלין עליהון מלחמת מצוה כגון כו' וכלומר דלא קרי למלחמת דוד רשות כרבנן אלא כגון אנן כו' אבל כגון דאתיין כו' מלחמת מצוה ואין כאן מחלוקת בעיקר הדין אלא כגוונא דשיטת הבבלי מיתפרשא אבל ממשמעות דברי רב חסדא דהכא לא מיסתבר כן דקאמר מחלוקת ביניהון ומשמע דפליג אדר' יוחנן ולר' יוחנן נ"מ לענין עוסק במצוה הוא ולדידיה ע"כ בעיקר הדין הוא דפליגי. והרמב"ם ז"ל בריש פ"ה מהל' מלכים כ' וז"ל אין המלך נלחם תחילה אלא מלחמת מצוה ואיזו היא מלחמת מצוה מלחמת ז' עממים ומלחמת עמלק ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם ואחר כך נלחם במלחמת הרשות והיא המלחמה שנלחם עם שאר העם כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו

ע"כ וכתב הכ"מ עליו ויש לתמוה על רבינו שקרא למלחמת ז' עממין ומלחמת עמלק מצוה ולא קראה חובה עכ"ל ואני מוסיף תמה על תמיהתו שהוא ז"ל תמה למה לא קראה חובה בדבר שאין נ"מ בזה דמה לי אם היא מצוה או חובה אם עוסק בה פטור מן המצוה ורבא דקאמר הכא מלחמת יהושע ד"ה חובה לפרושי מילתיה דר"י הוא דאמר דלא איפליגו אלא בקריאת השם וקאמר במלחמת יהושע לא איפליגו כלל דלא איכפת להו לרבנן לקרותה חובה דדייה לקרותה מצוה כדפרש"י ז"ל ע"ש ומה"ט נמי לא איכפת ליה לרבינו לקרותה חובה הואיל ואין נ"מ בזה אלא דמה שיש לדקדק לכאורה בדברי רבינו הוא זה דהוא קורא למלחמת עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם מלחמת מצוה והרי קאמר התם למעוטי עכו"ם דלא ליתי עלייהו לרבנן רשות קרו להי ומ"מ לא דיקדק הוא ז"ל בזה דיש נ"מ לענין עוסק במצוה וצ"ל לדעת רבינו ז"ל דסמיך אדהכא והיינו דגריס נמי בדברי ר"י היה קורא מלחמת מצוה כגון אנן כו' ומלחמת חובה כגון דאתיין כו' ומה שהוא חובה לר"י מצוה הוא לרבנן ולא קאמר בבבלי למעוטי כו' דקרי לה רבנן רשות אלא אם הן מעצמן הולכין כדי שלא יבאו אח"כ נכרים עליהן אבל אם הנכרים באו מתחילה ודאי מלחמת מצוה היא אפי' לרבנן:

הדרן עלך משוח מלחמה

פרק ט

הלכה א

כך הם חלוקים בעדות החדש. בבבלי פ' ראוהו ב"ד מוקי למתניי' שראוהו ב"ד בלילה דאלת"ה לא תהא שמיעה גדולה מראיה והאי תלמודא לא נחית התם להא דס"ל להאי תנא בתרא בעדות החדש אפי' עד הרואה אין נעשה דיין וכן הכא בד"נ ועיין בתוס' שם: **ומציינין על קברו כדי שיצאו ב"ד מלישכת הגזית וימודו**. והרמב"ם בפ"ט מהל' רוצח הל"ב כתב אחר שמודדין ונודעה העיר הקרובה קוברין את הנהרג במקומו וצ"ע על שפסק נגד התוספתא והאי תלמודא מה שלא הוזכר בבבלי מזה כלום ומן התימא על הכ"מ שלא העיר בזה:

היה חורש בנתים. וכן היא גירסת רש"י ז"ל במועד קטן שם וכפי פי' השני שפירשתי בפנים והתוס' שם גרסי היה חרס ביניהן שהוא עד סימן שאין זה ציון אלא בנין דלטומאה מציינין בסיד וכ"כ הרמב"ם ז"ל סוף פ"ח מהל' טומאת מת וע"ש:

דלא דריש ויצאו. כדמסיק דעל כרחך לא דרש וכדפרישית בפנים ואין להקשות דלר"י ויצאו מה עביד ליה דלגופיה לא איצטריך כדפרישית דה"מ למיכתב ומדדי זקניך וגו'

די"ל דאיצטריך למאי דתנינן לקמן נפטרו זקני ירושלים והלכו זקני אותה העיר כו' וכדפרש"י שם שאין עליהם אלא למדוד כדכתיב ויצאו זקניך ושופטיך ומדדו לומר דעיקר מה שהם יוצאין למדידה לבדה הוא אי נמי לכדדריש בבבלי ויצאו הן ולא שלוחיהן דמצות מדידה בב"ד דוקא. ומהאי מסקנא דמסיק דכי הכא אתי שפיר פסקו של הרמב"ם ז"ל דפסק פ"ג מהלכות מעשה הקרבנות כר"ש דסמיכת זקנים בפר העלם דבר של ציבור בשלשה ובפ"ט מהל' רוצח וכן בחמישי מהל' סנהדרין פסק כר"י דעריפת עגלה בחמשה כמבואר הכא בהדיא:

הלכה ב

נמצא סמוך לספר כו' לא היו מודדין. ובנוסחת הבבלי לא היו עורפין ודריש לה מדכתיב כי ימצא פרט למצוי אבל הכא משמע בגמרא דלא דריש לה מימצא דקאמר אני אומר סרקיים הרגי וטעמא דלא היו מודדין מפרש דנודע מי הכהו קרינן ביה ומש"ה לא היו עורפין וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בהל' רוצח שם הל"ה שכתב וז"ל נמצא סמוך לספר או לעיר שיש בה עכו"ם אין מודדין כל עיקר שהרי זה בחזקת שהרגוהו עכו"ם ע"כ ונראה דטעמו דנאדי מדרשת הבבלי מכי ימצא משום דמסקינן כסנהדרין דף פ"י דלא דרשינן הכי אלא היכא דאיכא יתורא דקרא כמו גבי גונב נפש דהתם דכתיב כי ימצא וגו' ונמצא בידו פרט לגונב בנו וכדפרש"י ז"ל שם וכן מסקי התוספות דמריבוייא דקרא דרשינן וע"ש והתוי"ט לא הביא כאן אלא התירוץ הא' של התוספות והתם דחו לה מכח ההיא דערכין. ומטעם זה כתב נמי דנראין דברי הרמב"ם בחבורו דגריס פרט למצוי ונמשך בזה אחר כונת דברי הכ"מ ולע"ד נראין הדברים דהרמב"ם לא פירש אלא כהאי דהכא ומטעם שכתבתי:

אנא הוא בן עזאי דהכא. ובבבלי ריש פירקין קאמר אביי הכי הריני כבן עזאי בשוקי טבריא וא"ל ההוא מדרבנן שני חללים זה על גבי זה מהיכן היא מודד מי:

במינו היי טמון ומין במינו לא הוי צף ומעליון הוא מודד אי דילמא מין במינו הוי צף ומין במינו לא הוי טמון ומתחתון הוא מודד וכו' ומשמע מהתם לפי פי' רש"י ז"ל דצף לא פשוט ליה מההיא ברייתא דעומר שהחזיקו וע"ש וזהו דעת הראב"ד ז"ל שהשיג על מה שכתב הרמב"ם ז"ל בהל' רוצח שם הל"י נמצאו זה על גבי זה מודדין מן העליון כמות שהן מונחין. אמר אברהם זה הפסק אינו מיתברר מן הגמרא. וכוונתו דאף דמשמע התם מפשיטות הש"ס דמין במיני לכ"ע הוי טמון עכ"פ לא נשמע מינה דמין במינו לא הוי צף דלא פשיט ליה אביי והכ"מ נדחק לפרש שם ובסוף דבריו הניח בצ"ע והוסיף בתמיה על הרמב"ם דמירושלמי משמע דפשט דאין מודדין לו מן התחתון משום שהוא טמון ולא

מן העליון מבני שהוא צף ע"ש ולענ"ד נראה פשוט דנפשט התם שפיר כדברי הרמב"ם ופסקו מתברר מהגמרא הוא ומתחילה נאמר דמהכא לא נפשט היפך דבריו ז"ל כדעת הכ"מ ז"ל דהרי רבי דחה בבא לדברי האי סב ואכתי לא ידעינן אם מין במינו הוי צף או לא ומה דקאמר רבי יאות הוא דכתיב כי ימצא ולא כי ימצאו דמשמע דס"ל נמי דאין עורפין כלל אפשר לומר נמי דה"ק דרב סבר למימר מתחילה שהן עורפין לתרווייהו אלא התחתון הוי טמון ולא העליון הוי צף וקאמר ליה האי סב דאין עורפין כלל וכשחזר רב לא"י ושאלו לרבי ואמר לו יאות כו' היינו משום דרב היה כמתמיה על ששמע התם דאין עורפין כלל וכלפי זה א"ל יאות אמר לך דאין דין בנמצאו שנים שוה לנמצא אחד דכי ימצא כתיב כו' ומחמת ספיקא דלא ידעינן מהיכן מודדין הוא דאין עורפין אבל לא כטעמיה דההוא סב ועכ"פ אזלא פשיטותא דהבעיא אם הוי כצף או לא מהכא והדרינן לסוגית הבבלי דלא ס"ל האי דרשא דרבי דכי ימצא דרשינן למילתא אחריתא כדאמר התם או לכדדריש הכא בריש פירקין. ולשיטתא דהתם מפרש הרמב"ם ז"ל הכי דלבתר דמסיק דת"ק ור"ש בפלוגתא דר"י ורבנן קא מיפלגי היינו דת"ק דס"ל התתחון שכחה ס"ל נמי דמין במינו הוי טמון אלא דבשכחה מרבינן יטמון לרבנן כדקאמר הכא לרבנן דלקמן וכן התם ודקאמר העליון אינו שכחה טעמיה מפני שהחזיקו להוליכו לעיר יזכה בו כדמסיק התם לעיל ומוכרח הוא מדנקט פלוגתייהו בברייתא העומר שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו על גבי חבירו ושכחו כו' ולא קתני העומר שהניחו על גבי חבירו ושפיר נמי שמעינן להודיעך כחו דר"י כו' כדקאמר התם אלא ע"כ דבא להשמיענו דאין הטעם אלא משום שהחזיקו ולא משום דהוי צף ואפי' לר"ש קאמר התם לעיל דלא ס"ל דהוי צף ממש וכן הוא בהדיא בתוספתא פ"ב דפיאה דגריס התם ר"ש אומר שניהם אינן שכחה התחתון מפני שמכוסה והעליון מפני שזכה בו ועיקר פלוגתייהו בתתתון אי מרבינן טמון כרבנן או ממעטינן כר"י ולכ"ע בעלמא טמון מיקרי והעליון לא הוי צף ממש עכ"פ לת"ק לא הוי צף ואפי' לפי פירוש רש"י ז"ל נוכל לפרש. כן דמה שפירש התם תניתוה לחדא מינייהו כו' לא פשט לה כו' היינו למאי דס"ד דסברוהו התם אבל להמסקנא שפיר נפשט תרווייהו וצדקו דברי הרמב"ם ז"ל:

מה טעמא דר"א דכתיב ומדדו אל הערים. בבבלי קאמר דטעמא דר"א דקסשר אפשר לצמצם וקרובה ואפי' קרובות. ואפשר מדכתיב הערים הילכך דריש ואפי' קרובות ומשמע דרבנן סברי קרובה ולא קרובות אבל בבכורות דף י"ח מסיק דרבנן נמי סברי קרובה ואפילו קרובות אלא דקסברי אי אפשר לצמצם ואפילו בידי אדם הילכך מביאות

עגלה אחת בשותפות ומתנין זו עם זו שתתן שאינה קרובה חלקה להקרובה במתנה וכן פסק הרמב"ם ז"ל שם:

ערי מקלט מה הן ובבבלי לא הוזכר מזה וכן לא כתב מזה הרמב"ם ז"ל כלום ויש ללמוד דין זה ממאי דקאמר התם לר' יודה דס"ל למתלוקת ניתנו ולפיכך היו מעלין להן שכר כמו שהבאתי בפנים. והשתא למאי דמסיק בבבלי שם סוף אלו הגולין דבשש ערי מקלט לד"ה לא היו מעלין להן שכר כי פליגי בארבעים ושתים עיר שהוסיפו עליהן והן קולטות כדדרשינן מדכתיב ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר שיהי קולטות כמותן ולר' יהודא דקי"ל כוותיה מצינו עכשיו לחלק בזה דאותן מ"ב עיר דאליבא דר' יודא היו מעלין להן שכר דס"ל למחלוקת ניתנו מביאות עגלה ערופה אבל השש הערים דלכ"ע אין מעלין להן שכר וש"מ דהן לבית דירה לבד ניתני להן אינם מביאות:

הלכה ד

היה שוה כו'. ובזה נמי פליגי ר"א ור"ע כדפרישית בפנים דלא קאמר לעיל מה פליגין כו' אלא לאפוקי מדסיפא אם היה הראש מלמטן כו' דבזה כ"ע מודים שמוליכין הראש אצל הגוף. ובבבלי לא נחית להא דרבי שמואל ולא מצאתיו עוד בשום מקום לא באבל רבתי וכן הרמב"ם ז"ל סתם דבריו בהל' רוצח דפסק כר"ע דלעולם מוליכיו הגוף אצל הראש וכן בהני טומאת מת לא זכר מחילוק זה כלום:

הלכה ה

אשר לא עבד בה לדעת. בבבלי פ' כל שעה דף כ"ו קאמר דדרשינן מה עבד דניחא ליה אף עובד דניחא ליה וכן נתבאר שם בכמה מקומות ומשמע דלענין לדעת אין חילוק בין שאר עבודות לעול דבכולם צריך שיהא לרצונו אלא דבזה יש תינוק דהעול פוסל בין בשעת מלאכה בין של"ת בשעת מלאכה ושאר העבודות אינן פוסלין אלא בשעת מלאכה כדמסיק בבבלי פירקין וכן נתבאר מדברי הרמב"ם ז"ל בפ' עשירי שם ובראשון מהל' פרה ובין עגלה ובין פרה שוין בזה דעיקר פסול שאר עבודות בפרה ילפינן מעגלה כמבואר שם בדבריו בהלכה ז'. אבל יש לי מקום עיון בזה דהוא ז"ל פסק כמימרא דרב יהודה בבבלי פרקין הניח עליה עודה של שקין פסולה ובעגלה עד שתמשוך וכדכ' שם נתן עליה כסות של שקין פסולה וכעגלה בהל' רוצח שם כתב כיון שמשכה בעול טפח נפסלה והרי הכא לבבלי פריך על הא דרב יהודא מהאי ברייתא דתני לה דילפינן שאר עבודות בפרה מעגלה וממקום שבאת מה להלן עד שתמשוך אף כאן עד שתמשוך ומפרק תנאי היא דאיכא דמייתי לה מעגלה ואיכא דמייתי לה מפרה גופה דתני' כו ולדבריו ז"ל שם דהם ממש כברייתא קמייתא דילפינן פרה מעגלה לא היה לו לפסוק כהאי דרב

יהודה נחלק בזה בין פרה לעגלה דלא קאי מילתיה אלא כברייתא בתרייתא דמגופה דפרה מייתי לה ועיין לקמן ד"ה מה:

אין כחן כלל ופרט. דס"ל להאי ש"ס דכה"ג אין דנין אותו בכלל ופרט ודכוותה אמר בפ"ח דכלאים כל שהכלל בעשה והפרט בל"ת אין אחד מלמד על חבירו ובבבלי אין מבואר זה אלא במדה כלל ופרט וכלל אמר באלו טרפות לחד תנא התם דכל היכא דכללא בתרא לא דמי לכללא קמא לא דיינינן ליה והא דאמר ור' אבין אמר דרבי אלעאי ברישׁ מועד קטן כל שהכלל בעשה והפרט בלא תעשה אין דנין אותו בכלל ופרט כבר פי' רש"י ז"ל שם דעל מדת כלל ופרט וכלל קאי כדמוכח התם והתו' שם רצו לפרש להההיא דכלאים דהכא נמי כן וע"ש דאינו מוכרח וכדמוכח מהכא. ובבבלי פירקין משני לקושיא דר' בון דאשר ריבויא הוא:

מה עול האמור בעגלה עבודה פוסלת בה בין לדעת כו'. וכגונא דאמר בבבלי לברייתא קמייתא דילפינן פרה מעגלה לשאר עבודות דפריך וממקום שבאח כו' לענין עד שתמשוך ולא מקשי התם דנילף נמי דעול פוסל בה אפי' שלא לדעת דלשיטתיה אזיל דסבירא ליה דהאי דדרשינן מה עבד דניחא ליה כו' אכל דמפורש בקרא קאי ואפי' אעול דלא משמע ליה לחלק ביניהם אלא לענין בשעת מלאכה כו' ולענין עד שתמשוך לרב יהודה כמבואר ואין להקשות לשיטתא דהאי תלמודא דסבירא ליה דילפינן בפרה שאר עבודות מעגלה אם כן נילף נמי דבעינן בשאר משאות עד שתמשוך וכדמקשי בבבלי לברייתא קמייתא דאפשר לומר דסבירא ליה להאי תנא כמ"ד בעלמא דון מינה ואוקי באתרה דלא ילפינן שאר עבודות מעגלה אלא לענין פסול ואוקי באתרה דהדר ילפינן שאר עבודות בפרה מעול דכתיבה בגופה ולא בעינן עד שימשוך דאשר לא עלה כתיב בה ובזה אפשר נמי לתרץ מה שהקשיתי בדברי הרמב"ם ז"ל לעיל ד"ה אשר דלשיטתיה אזיל דפסק כרבנן דפליגי על ר"מ וכדמסיק ריש פרק ד' דשבועות ובהרבה מקומות דסבירא ליה דון מינה ואוקי באתרה וכדפסק הוא ז"ל בשביעי ובתשיעי מהלכות שבועות ועיין בכ"מ שם:

הכא אשר לא עבד בה בה עבודה פוסלת אין עבודה פוסלת במוקדשין. וכן אמר בבבלי דס"ד אמינא ניתי בקל וחומר מעגלה מה עגלה שאין המום פוסל בה עבודה פוסלת בה קדשים שהמום פוסל בהן אינו דין שעבודה פוסלת בהן והילכך איצטרך בה למעוטי קדשים וכן קאמר התם בה דפרה איצטריך למעוטי דאין המום פוסל בעגלה דס"ד תיתי בקל וחומר מפרה שאין השנים פוסלין בה והמום פוסל בה ק"ו לעגלה שהשנים פוסלין בה א"נ דלא נילף ג"ש עול עול כדקאמר הכא וכן הוא לפי המסקנא דהתם ואין להקשות

לפי זה דנילף השתא דשנים פוסלין בפרה מק"ו מעגלה דאין המים פוסל בה ופוסלין בה שנים דאיכא למימר הנך קדשים דלא פוסלי בהו שנים יוכיחו ואפילו הכי המום פוסל בהן אף אתה אל תתמה על פרה דמום פוסל בה ואין שנים פוסלין בה. ודע דהא דאמרינן הכא קדשים איכא דפסלי בהן שנים ואיכא דלא פסלי וכדקאמר בסוגית הבבלי פירקין היינו בבני שנה דוקא דאיכא דכשרין יותר משנתן כגון באילים שהן כשירין עד ב' שנים דוקא וכן בפרים שהן כשירין בני שתים ועד בני שלש כמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל בפרק א' מהלכות מעשה הקרבנות וע"ש ולאפוקי עגלה דדוקא בת שנתה היא לר' אליעזר. ובהכי ניחא לי מה שתמה הרב בעל משנה למלך בהלכות פרה על רש"י ז"ל שפירש בבבלי הכא על דקאמר עגלה שהשנים פוסלין בה דעגלה בת שנתה היא ואם עברה שנתה פסולה וזהו כר"א בפ"ק דפרה ולא כרבנן ולק"מ דע"כ סוגיא דהבבלי מתפרשת אליבא דר"א כדקאמר התם לקמן איכא למיפרך מה לעגלה שכן שנים פוסלין בה אטו קדשים כו' והיינו דעגלה דוקא בת שנתה היא ובקדשים איכא דכשרין יותר משנתן כדפרישית ואין לומר דאף לרבנן דאמרי עגלה בת שתים נמי אפשר לפרש הא דקאמר התם על ק"ו דקדשים מעגלה איכא למיפרך מה לעגלה שכן שנים פוסלות בה והיינו לאפוקי פרים דכשירין יותר מבני שתים דאם כן לא שייכא לישנא דקאמר התם אעו קדשים מי ליכא דפסלי בהו שנים כי איצטריך קרא להנך קדשים דפסלי בהו שנים דטפי היה לו לומר הא כולהו קדשים נמי פסלי בהו שנים אם הם יותר מהשנים הקצוצין בדין אלא ע"כ דעל בתוך שנתן איחמר האי סוגיא ולפיכך נקט רש"י ז"ל בריש דבריו לפרש נמי אליבא דר"א אבל באמת לרבנן דהלכתא כוותייהו ניחא נמי דאיצטריך בה למעוטי עגלה דאין המום פוסל בה דאכתי איכא למילף ק"ו מפרה דאין השנים פוסלין בה כלל דאפי' הזקינה כשירה ועגלה בת שתים דוקא ולא יותר אי נמי כי היכי דלא ניתי מג"ש דעול עול:

אפילו בקרבנות בני נח אינם. והיינו להקריב לגבוה בבמה שלהן כדפרישית בפנים דאלו בבית המקדש אפי' בדוקין שבעין נמי אסור כדכתיב ומיד בן נכר לא תקריבו וכן כתבו התוס' בע"ז דף ה' גבי הא דר"א דהכא. ומסקינן הכא דמחוסר אבר וכן ערפה פסולין לעגלה ערופה והרמב"ם ז"ל בעשירי מהל' רוצח לא העתיק אלא עריפה והשמיט מחוסר אבר וכבר תמה שם הכ"מ על זה ואפשר לומר דסבירא ליה הואיל וגלי רחמנא בעגלה להכשיר בה מומין הה"ד למחוסר אבר כדמצינו בבני נח דדינן שוה ותרוייהו כשרין לבמה שלהן לשיטתו ז"ל דלא פסק כוותיה דר"א שלא הביא כלוה מזה בפ"ג מהל' איסורי מזבח ומש"ה לא ראה לפסוק כפשיעות דהכא מטעמא דכפרה כתיב בה

כקדשים אלא בטריפה לחוד דגרע ממחוסר אבר שאין בו טריפה כגון חסר יד וכה"ג וכן משמע מהתוס' בשלהי זבחים לבי הא דר"א וע"ש:

עריפתה מהו שתטהר. ובבבלי זבחים דף ע' קאמר בפשיטות דעריפת עגלה מה מידי נבילה ועיין לקמן הל"ו במראה ד"ה אמר ר' ינאי:

ודכוותה אע"פ שאין הנחל כשר. משמע מהכא דמפרש נחל איתן דקרא היינו נהר ששוטף בחזקה כדפרישית בפנים וכן כתב הרמב"ם ז"ל בחיבורו שם פ"ע הל"ב ומורידים אותה אל נחל שהוא שוטף בחזקה וזהו איתן האמור בתורה. ודלא כפי' רש"י ז"ל שפירש בבבלי דף מ"ו איתן מושבך ושים בסלע קנך אלמא איתן הוא סלע. והכ"מ ז"ל כתב שם ודע ששם במשנה שנינו אע"פ. שאין איתן כשר ופירש"י דלא כתיב ביה עיכובא ולא נאמר אלא למצוה ולא ידעתי למה השמיטו רבינו ע"כ והתוי"ט אחר שהעתיק לדברי הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה דכתב שם וז"ל ענין איתן גדול כמו שאמר גוי איתן הוא. ואומר אם היה חזק ההמשכה ואפי' שלא היה גדול השעור כשר וכבר פירשו איתן הוא קדמון עכ"ל וכתב על זה וז"ל ומעתה ל"ק מה שהקשה הכ"מ שמבואר נגלה שלא השמיטו שהרי לפי פירושו ה"ק אע"פ שאינו גדול וא"כ מכיון שכתב נחל ששוטף בחזקה וזהו איתן האמור בתורה כבר נכלל בזה שאין עוד תנאי בענין איתן אלא מה שביאר בלבד ששוטף בחזקה עכ"ל התוי"ט. ואני אומר מבואר נגלה הוא דעדיין לא העלה ארוכה לדברי הרמב"ם ז"ל שהרי ענין איתן האמור בתורה מחויב ההבנה הוא בא' משני תנאים אם על תנאי מצוה לבד נאמר כדברי רש"י ז"ל דאע"פ כו' דמתני' לענין דיעבד מחפרשה ואף דאין איתן כלל בשום אופן כשר או דנפרש דגם לעכב נאמר אלא דאין צריך שיהו בו כל האופנים והענינים הנכללים בשם המושאל מאיתן כמו ענין הגדלות וקושי המקום וענין הקביעות בו מקדם ומימי עולם על דבר מה כמו שאנחנו למדין מעניני המקראות דלקמן כי אם תנאי ואופן אחד בלבד והוא שיהא בו חזק ההמשכה כדבריו ז"ל בפי' המשנה. ואם הוא כדברי התוי"ט שדעתו ז"ל בחיבורו להורות על הכונה כפי פירושו בפי' המשנה קשה חדא דהיה לו לבאר דבריו ולומר אע"פ שאינו גדול ולא להניח הבנת דעתו בכלל דבריו באומרו וזהו איתן כו' ואיתן האמור בתורה סתם הוא מורה על ענינים רבים ומתחלפים לפי משמעות הענין ועוד דאכתי נשאר לנו עיקר הספק והקושיא בדבריו ז"ל גם בפירוש המשנה דמנא ליה דחיזוק ההמשכה היא הכרחית ולא גודל השיעור והרי במתני' סתמא קאמר איתן כו' אע"פ שאינו איתן וכן דברי הברייתא דלקמן בסתמא מיתניא ועל קושי המקום או על ענין הגודל נמי מתפרשין. אשר על כן הנראה לע"ד לבאר דעת הרמב"ם ז"ל ולפרשו בטוב טעם. ואנן חזינן דבחיבורו חזר

בו מפירושו בפי' המשנה והעיקר הוא בפירש"י דלענין לכתחילה ודיעבד מיתפרשה אבל הוא ז"ל לא ראה לפסוק כהאי מתני' דאליבא דחד תנא הוא ולשיטתיה אזיל כאשר יתבאר. והוא למאי דגרסינן בברייתא שם מנין לאיתן שהוא קשה שנאמר איתן מושבך ושים בסלע קנך ואומר שמעו הרים אח ריב ה' והאיתנים מוסדי ארץ אחרים אומרים מנין לאיתן שהוא ישן שנא' גוי איתן הוא גוי מעולם הוא ע"כ ומה שראוי לדקדק בדברי התנא דהברייתא הוא מה דמייתי קרא לקרא כדרך סוגית הש"ס בכ"מ מאי ואומר. ומזה נראין הדברים לומר דמתני והברייתא פליגי אהדדי בפירוש ענין איתן האמור בתורה והתנא דברייתא מפרש נחל דקרא לשון נהר הוא ואיתן הוא על חוזק השיטוף ומהירות הנמרץ והילכך מייתי הני תרי קראי שלא נטעה בהבנת הדבר וכוונת דעתו דאי מקרא קמא היינו מפרשין על קושי המקום כדכתיב ושים בסלע קנך וה"א איתן האמור בתורה כאן נמי על קרקע הקשה נאמר ואי מקרא בתרא היינו מפרשיין על ענין הגדלות וכפי משמעות הכתוב שהמה הגדולים ונכבדי ארץ ואם דשפיר היינו נוכל לפרש לפ"ז נחל דקרא נהר הוא דיותר הוא שייך לומר ענין הגודל על הנהר מאשר נאמר על ארץ המישור (כי שתים אלו הענינים המתחלפים כמובן ולא במבטא בתיבת נחל כידוע לבעלי מדע בענין הלשון כמ"ש בס' מאיר נחיב וכן בפי' הרלב"ג זולת הרד"ק בספר השרשים שלו שפירש נחל גם על העמק ואנחנו מוצאים במקרא עד נחל הערבה) אבל כוונת התנא לפרשו על הנהר לבד ועל ענין הקושי והחיזוק ולא על ענין אחר ולפיכך מייתי נמי קרא קמא דודאי מורה על החוזק והקושי כדכתיב ושים בסלע וישאו שני הכתובים כאחד להודות לנו על ענין החיזוק ונחל על הנהר דמתיישבים שתיהם על הלשון. אבל תנא דהמתני' מפרש איתן על מקום קשה לבד וזהו אומרו איתן כמשמעו קשה רצונו לומר על שם הכולל בלשון קושי ועל הקרקע הקשה מיתפרשה (ומזה למד נמי הרמב"ם לפרש נחל דקרא נהר הוא וכדמשמע נמי מהאי תלמודא והא דקאמר בבבלי נדה דף ח' בתולת קרקע נ"מ לנחל איתן אליבא דהאי תנא דמתני' קאמר ויתורץ נמי בזה קושית מהרי"ק בשורש קנ"ח שהקשה לדעת הרמב"ם למה לא הביא הש"ס קרא דהובשת נהרות איתן דשם נוכל לפרש על ענין הגודל בלבד ובהכי ניחא נמי הא דלא הביא מקרא דעמים וצדקה כנחל איתן דהוא קודם לקרא דמיכה לפי סדרן של נביאים ומבואר הוא שם דעל נהר הוא מדבר כדכתיב רישיה דקרא ויגל כמים משפט אלא דגם מקרא זה נוכל לפרש על ענין הגודל וירצה בזה דהצדקה תגלה כנחל השוטף בגילוי וכפי פרש"י שם ומשורש גלה הוא ולא מפעלי הכפל וע"ש) ומצינו מזה נמי לומר דבין שתי הפירושים האלה נ"מ גדולה לדינא איכא ונאמר דתנא דהמתני' ודברייתא פליגי נמי בפלוגתא דר' יאשיה ור'

יונתן דלקמן שם דלר' יאשיה קאמר התם הא דכתיב אשר לא יעבד וגו' הוא דהקפידה התורה אפי' לשעבר דצריך שיהא המקום שלא נעבד ולא נזרע בו מעולם וכן להבא אסור מלעבוד ולזרוע בו אבל לר יונתן לא הקפידה התורה אלא בלהבא לבד כדמפריש רבא וכמבואר שם דדייקי תרווייהו מקראי דר' יאשיה סבר מי כתיב ולא יעובד ור' יונתן מי כתיב אשר לא נעבד ור' יאשיה אשר לשעבר משמע ור' יונתן אשר ריבוייא היא. דלכאורה איכא למידק לר' יאשיה ליכתוב לא נעבד וגו' ולא היה צריך אשר ומכח האי דיוקא מן ההכרח לנו לומר דר' יאשייה ור' יונתן פליגי נמי בפירושא דנחל איתן דקרא. וזהו דר' יאשיה מפרש על קרקע צונמא וקשה כסלע וא"כ בודאי לא נעבד ולא נזרע בו מעולם דלא מקום זרע ולאו בר עיבוד הוא. והיינו דמפרש נמי איתן למצוה בלבד נאמר ולא לעיכוב ואי הוה כתוב לא נעבד ה"א דהקפידה התורה דצריך דוקא שלא יהא נעבד בו מעולם ולעכב נאמר ולפיכך בא הכחוב ולהורות במלח אשר ולרמז לנו דמצוה בלבד הוא בלשעבר ולבחור מקום איתן שהוא קרקע הקשה שלא נעבד בו אבל בדיעבד כשר ואפי' אינו איתן וראוי לזריעה ולעבודה ואז הצווי לא יעבד בו ולא יזרע להבא (וגם לא נוכל לומר דציותה התורה לכתחילה לבחור מקום קרקע בתולה שלא נזרע ולא נעבד ואע"פ שאינו קשה חדא דאיתן כתיב ולר' יאשיה איננו סובל פירוש אחר כ"א קרקע קשה ועוד דאנחנו לא נדע אם לא נעבד ולא נזרע בו מעולם ומימי קדם אא"כ קרקע קשה כצונמא היא ובהכי ניחא נמי דלא תיקשי לר' יאשיה תיפוק ליה מאיתן לפי פירושו דודאי לא נעבד בו מעולם דליתא דאשר בא לנו לגלות דהציווי גם אלשעבר הוא ולמצוה כי היכי דלא תפרש איתן על ענין לשון אחר ולא על קרקע קשה וכמה המה מדוקדקים עכשיו דברי ר' יאשיה ונפלו בזה כל הקושיות והסתירות מדברינו מיש מתפלעלים כמו מתעשרים) והן הן דברי ר' יאשיה והן הן דברי התנא דמתני' דקאמר ומקומה אסורה כו' ולא קתני ומקומה צריך שיהא לא נזרע כו' מפני שבא לנו להורות איסור על להבא אחר שביאר בדבריו דבדיעבד אע"פ שאינו איתן כשר דהציווי דקרא לא נאמר על העיכוב אלא שלא יעבד ולא יזרע בו להבא (וזהו נמי דלא כדברי התוי"ט שכ' שם לעיל בד"ה ואיתן דמתני' דלא כר' יאשיה ועיקר דיוקו מדקתני ומקומה אסורה כו' והמעיין שם יראה עין בעין דאין דבריו מוכרחין והדיוק מתורץ בדברינו ונהרס היסוד ונפל הבנין בדבריו שם) אבל ר' יונתן לא מדייק מאשר דס"ל אשר ריבייא היא והיינו דמפרש נחל איתן דקרא לנהר השוטף בחזקה וכתנא דברייתא דלעיל וטעמו דס"ל דלעכב נאמר נחל איתן וא"כ הוא ע"כ אי אפשר לפרש על מקום קרקע הקשה דלא שייך בו לא יעבד וגו' אלא על מקום העושה פירות והוא על שפת הנחל נאמר ואם כבר נעבד ונזרע בו כשר

דלא הקפידה התורה אלא להבא. ומעתה כמה צדקו דברי רבינו משה דפסק בפ' עשירי שם הל"ט כר' יונתן דכ' שם וז"ל הנחל שנערפה בו העגלה אסור בזריעה ועבודה לעולם שנאמר אשר לא יעבד בו ולא יזרע ע"כ ולא כתב שיהא המקום שלא נזרע ונעבד בו מעולם הרי דלא הקפיד ואפי' למצוה ומש"ה פסק נמי שם לעיל דנחל השוטף בחזקה זהו איתן האמור בתורה ולעכב נאמר דאנן כר' יונתן סבירא לן וכתנא דברייתא בפירושם ובטעמם ולא כתנא דמתני' דדבריו דברי ר' יאשיה בזה והלכה כר' יונתן וכמה הם דברים נכוחים וברורים להמבין:

עד מקום שהצואר כשר. הך דשמואל איתמר נמי בבבלי חולין דף כ' על הכשר בשחיטה כנגדו כשר במליקה והתם מפרש לה דעל מקום הכשר שחיטה קאי ולמעוטי שיפוי ראשו ולפירושא דהכא על כמות הכשר שחיטה נמי מיתפרשא:

רבי הושעיה בעי ניתני החורש. ובבבלי מכות דף כ"ב גריס לה נמי להאי אתקפתא דר' הושעיה אלא דהתם גריס וליחשוב נמי הזורע בנחל איתן והיינו הך דאפילו חרש וזרע אינו עובר אלא בלאו א' דהן במקרא אחד והוי לאו שככללוח לשיטתא דהאי תלמודא כדאמר בפ"ו דנזיר ה"א וע"ש במראה הפנים ד"ה לית:

הלכה ו

ויכר יהודה וגו' עד כאן אמר יהודה. ובבבלי סוף הלוקין קאמר דממני דברי רוח הקודש הם וכתב היפ"מ דפליג אדהכא ול"נ דאפשר לומר אחר שאמר זה יהודה הופיע בת קול לקיים דבריו ממני יצאו וכו' כדמסיק התם דשפיר ידע נמי יהודה אלא דגמרא גמירי לה דיצאה בת קול אבל ולא יסף עוד לדעתה מאן מפיס ואינם אלא דברי רוח הקודש:

אמר ר' ינאי דברי רבי מאיר אפי' ערפה חייב. כדפרישית בפנים וא"ת מנא ליה לר' ינאי הא דילמא ר"מ השוחט דוקא קאמר וי"ל דר' ינאי לטעמיה דאמר לקמן גבול יש לה ואינה נאסרת מיד משעת לקיחה וא"כ קשה לר"ש אמאי פוטר דהא שחיטה ראויה לאכילה היא ולא ניחא ליה לשנות דלאחר ירידה מיירי ר' שמעון כדבעי למימר בחולין דף פ"ב אליביה משום דר"ש סתמא קאמר הילכך מפרש השוחט דמתני' היינו העורף וכסברת ה"ר משה מבונדי"ש בתוס' שם דלר"ש פטור דלא חזיא לאכילה ור"מ מחייב דעריפתה זו היא שחיטתה כדאמר ביומא גבי שעיר המשתלח דחייתו לצוק זו היא שחיטתו וחייב משום אותו ואת בנו ור"נ ס"ל כר' שמואל לקמן דעד שהיא בחיים מיד בשעת לקיחה היא קדושה כדאמר בהדיא התם גמר קיחה כו הילכך מפרש למתניתין כפשטה ואפי' לר"מ ערפה פטור ודע דאף דקי"ל בהא כרבי ינאי דירידה לנחל איתן אוסרה וכן לענין לטהרה מידי נבילה קי"ל דעריפתה מטהרתה כמסקנת הש"ס בזבחים

וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ג מהלכות אה"ט אפ"ה בפירושא דמתני' השוחט ונמצא טריפה לא קי"ל כוותיה אלא כר"ל בהא דמפרש למתני' כפשטה ואע"ג דמסתמא דהאי תלמודא לעיל הל"ה משמע דמדמי לה חיוב דאותו ואת בנו לענין לטהרה מידי נבילה אפ"ה הואיל ומסתימת הש"ס בבלי שם משמע דלא מדמינן לה אלא השוחט דוקא קתני ובהא ר"מ מחייב אבל לא בעורף ומש"ה פסק הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהל' שחיטה דדוקא כשוחט עגלה ערופה חייב משום אותו ואת בנו דלא קאמר התם אפילו טרפה וכהאי דאמרי' בעלמא איסורא מטומאה לא ילפינן ועיין בתוספות בכורות דף ז' ד"ה דג טהור ובתוס' חולין דף ס"ד ד"ה שאם ריקמה ואכלה וצריך לחלק וע"ש:

מתניתא אמרה כן תצא ותרעה בעדר. בבבלי כריתות דף כ"ה מדייק איפכא ממתני דלא אתיא כמ"ד דאסורה מחיים דאי הכי אמאי תצא ותרעה בעדר הא איתסרה לה מחיים. והאי תלמודא סבירא ליה דטעמא דהקדש טעות הוא דאדעתא שימצא ההורג לא אקדשיה וכדקתני החתם במתני' אשם ודאי אינו כן עד שלא נשחט נודע לו שלא חטא יצא וירעה בעדר עגלה ערופה אינה כן עד לא נערפה העגלה נמצא ההורג תצא כו' ודמיא לאשם ודאי דהקדש טעות הוא ובסברת התוס' שם ובחולין שם. ומתני' דהכא ככ"ע אתייא ולר' ינאי דא' ירידתה לנחל איתן אוסרתה אם נמצא ההורג אפי' לאחר ירידה נמי תצא משום האי טעמא דהקדש טעות הוא וכדדייק הכא דתנא תצא מקדושתה היא. ובהכי ניחא דברי הרמב"ם ז"ל שפסק בעשירי מהל' רוצח כר' ינאי דמחיים אסורה לאחר ירידה ואפ"ה פסק שם דאם נמצא ההורג עד שלא תערף העגלה תצא ותרעה בעדר דלכאורה משיטת הבבלי משמע דמתני' לא אתיא כמ"ד דמחיים אסורה כדלעיל וכבר כ' הרשב"א על זה מביאו הכ"מ שם דטרח להעמיד דבריו ומבלתי יכולת הוא דהרי זיכה שטרא לבי תרי והכ"מ מיישב נמי התם כסברת התוס' הנזכר מדעתו ז"ל ובהדיא מוכח הכא כן דמתניתין דייקא הכי:

הלכה ז

תני דבית רבי כן. גרסינן כמו דגריס בכל דוכתי בהאי מימרא דגידול וכבר כתבתי מזה ביבמות פט"ו ה"ו במראה ד"ה תני דבית ר' וכן לעיל פ"ו ה"ד דהרמב"ם ז"ל לא פסק בפי"ב מהל' גירושין כהא תנא דבית ר' דכלישנא קמא דר' נחמיה בבבלי אתי ומכח האי קושיא וניתני כו' אלא פסק כמסקנא דהכא וכלישנא בתרא דרבי נחמיה דשתי נשים כעד אחד דמיין וכיון שהורע כח שתי נשים לגבי עד כשר ה"נ הורע כח אשה אחת לגבי עד כשר ואפי' באת אשה מעיקרא ואמרה מת ואח"כ בא עד כשר ואמר לא מת ה"ז לא תינשא כדכ' שם הלכה כ"א והכא ובהל' סוטה לא כתב מזה כלום דסמיך אדהתם

ואזלא חמיהת התוי"ט דלעיל פ"ו במתני' ד'. ודע דהרמב"ם מחלק כאן בהא דאמרינן דעד אחד אומר ראיתי את ההורג ואחד אומר לא ראית דעורפין מספק והיינו דווקא בשבאו שניהם כאחת כדפרישית במתני' וזהו דווקא בעד ועד כשר אבל באשה ואשה בין שבאו שתיהן כאחת בין שבאו זו אחר זו היו עורפין כמו שביאר פ"ט שם הלכה י"ד. והקשה התוי"ט דאמאי לא מחלק כן בפי"ב מהל' גירושין ולא עוד אלא שהה"מ כתב שם עליו וז"ל וה"ה לאשה אומרת מת והתורה להנשא על פיה ואח"כ באה אשה אחרת ואמרה לא מת לא תצא מהתירה הראשון וזה מוסכם ע"כ (ומבואר הוא בהדיא כן בדברי הרמב"ם שם הלכה י"ט שכתב באו שניהם כאחד זה אומר מת וזה אומר לא מת אשה אומרת מת ואשה אומרת לא מת ה"ז לא תנשא. הרי דדווקא דבאו שניהם כאחת אפי' באשה ואשה) ואין לחלק דהתם בהתירוה דהכא נמי בעינן שהבית דין הורו על פיה שלא תיערף וכמ"ש בשם התוס' בענין עדות סוטה בפרק ו' וצ"ע עכ"ל ואפשר לומר לדעת הרמב"ם ז"ל דשאני ליה בין עדות אשה לעדות סוטה ועגלה ערופה וטעמא מדחזינן דעד אחד בעדות אשה מדרבנן הא דנאמן והקלו חכמים בה משום דמילתא דעבידא לגלויי היא א"נ משום דאשה גופה דייקא והילכך כל עדות שוין בה מטעם זה וכדכתב הוא ז"ל בסוף הלכות גירושין אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים הערוה החמורה בעדות אשה או עבד כו' כדי שלא ישאירו בנות ישראל עגונות וכן הוא נמי בהכחשם גבי פסולי עדות דבזא"ז הכחשה דבתרה לאו כלום הוא כשהתירוה בעדות הראשונה מהאי טעמא אבל בעדות סוטה ועגלה ערופה דעד אחד מדאורייתא הוא דמהימן כדדרשינן ועד אין בה כל עדות כו' וכאן מלא נודע וגו' והיינו בעד כשר אלא דחכמים ראו להתיר גם בפסולי עדות משום דבסוטה איכא רגלים לדבר ובעגלה ערופה כנודע הוי וכל זה דווקא בדליכא הכחשה אבל היכא דמכחישות זו את זו לא ראו חכמים בכה"ג להשוות פסולי עדות לעד כשר בזא"ז דנימא בהו הואיל והאמינה כו' הילכך כל היכא דאיכא הכחשה בפסולי עדות אכתי הדבר בספק הראשון עומד והיו עורפין וכן בסוטה היתה שותה וזהו דהרמב"ם ז"ל בהלכות סוטה גבי הכחשה לא כתב שם אלא בא עד אחד כשר ואמר נטמאת כו' דהשווה דין עדות סוטה לעדות עגלה ערופה בכה"ג דשוין בטעמן הן וחלוקין מדין עדות אשה זהו הנלע"ד בזה:

היך עבידא שתי נשים ואשה אחת גרסינן וכן הוא בכ"מ. ולפי גירסת הספר אפשר לפרש כפירוש המרדכי ביבמות לפי גירסתו שם דקושיא היא היך עבידא שתי נשים ואיש אחד עשו אותן כשני אנשים ועד אחד בתמיה ומשני הדא דאת אמר באשה ונשים כו' והיינו הך ועיין לעיל ביבמות שם:

הלכה ט

ונקה האיש מעון. ועל עון ניאוף מאשה האסורה לו קאי בין מזו שנסתרה בין מאחרת כן פירש רש"י ז"ל הכא בפרקין דף מ"ז דלא כפירושו בכל מקום דקאמר הא דמפרש מנוקה מעון אשה זו שלא בא עליה לאחר שנסתרה דהכא מוכחי קראי דמייתי דעל כל עון ניאוף קאמר וכדדריש בבבלי התם דכולהו קראי צריכו דאשמעינן עון דידיה ודבריה ודברתיה ואפי' עון דפנויה וכן פי' הרמב"ם ז"ל וכמ"ש בפ"ב מהל' סוטה הל"ה כל איש שבא ביאה אסורה מימיו אחר שהגדיל אין המים בודקין כו' ואפי' בא על ארוסתו בבית חמיו שאסור מד"ס כו' לפיכך אם היתה אשתו אסורה עליו מחייבי לאוין או חייבי עשה כו' אינה שותה עכ"ל והראב"ד ז"ל כ' שם ואפי' בא על ארוסתו כו' האי דלא כהלכתא משמעתא דריש ארוסה ושומרת יבם עכ"ל. ובודאי כוונתו הוא דלא כפי' הכ"מ שם מהאי דקאמר התם טעמא דכתיבי הני קראי כו' ואם איתא דבא על ארוסתו בבית חמיו אינה מנוקה מעון למה לי קרא למעט ארוסה תיפוק ליה משום דאין האיש מנוקה מעון כו וע"ש וזה לאו קושיא כלל היא דהרי ארוסה מדברי סופרים היא והיכי שייכי למידק ל"ל קרא וכבר העיר הרב בעל משנה למלך בזה. אבל עיקר כונת. הראב"ד ז"ל דקאמר התם בריש פירקין דאלמנה לכ"ג כו' וכל חייבי לאוין אינן שותות כדדריש בספרי מאשתו הראויה לאישות דוקא וכן הכא לעיל פ"ד הל"א מונקתה ונזרעה זרע זרע כשר כו' ולמה לי קרא תיפוק ליה דאין מנוקה מעון ועל סוף דברי הרמב"ם קאי השגתו ז"ל דכתב לפיכך כו'. והנראה ליישב דברי הרמב"ם ז"ל דשפיר איצטריכי הני קראי לחייבי לאוין דמשכחת לה דמנוקה מעון הוא וכגוונא דמפרש בריש ארוסה שם משכחת לה כו' ואיצטריך קרא ע"ש והוא למאי דמסיק בבבלי יבמות דף כ' דכל חייבי לאוין מותרות להתייבם מן התורה וכן אלמנה מן האירוסין לכ"ג עשה דיבמה יבא עליה דוחה לא תעשה לא דמדרבנן גזרו ביאה ראשונה אטו ביאה שניה וכדפסק הוא ז"ל בפרק ששי מהל' יבום וע"ש וא"כ שפיר משכחת לה דמנוקה מעון מן התורה הוא היכא דעבר על ד"ס ובא עליה ביאה ראשונה והילכך איצטריך הני קראי דאפ"ה אינן שותות דאין ראוין לקיימן הן דבעמוד והוצא קאי ולא קרינן ביה כי תשטה אשתו אי נמי מונקתה ונזרעה זרע ועיין לעיל פרק ד' שם במראה ד"ה זרע כשר:

הלכה יג

ויהי לדרוש אלהים בימי זכריהו המבין. ובבבלי דחי לה לדרוש בנביאים הוא אבל מסיק התם מברייתא דכל זמן בית המקדש הראשון היו אורים ותומים וכל הנביאים הן ראשונים לאפוקי חגי זכריה ומלאכי וכמ"ד הכא זה ירמיה וברוך דהם נמי נביאים

ראשונים. ובימי זכריהו פי' רש"י ז"ל זכריה בן יהוידע שהיה בימי יואש וכבר כתב עליו מהרש"א ז"ל בח"א דדבר תמוה פירש דהא זכריה בן יהוידע כבר נהרג בימי המלך יואש וזה הכתוב בימי עזיהו נאמר שהיה כמה דורות אח"כ וצ"ל דזכריהו אחר היה ובד"ה פירש רש"י זכריהו המבין הוא עזיהו וג' שמות היו לו כו' ע"ש:

ודברי ר' נחמיה באבני ביתו של שלמה. ובבבלי מסיים לה ור' נחמיה שמיר למאי אתא מיבעי ליה לכדתניא כו' לאבני אפוד וחשן שלא היו מסרטין עליהן באיזמל משום שנאמר במלואתם שיהו שלימות בלי חסרון אלא כותב עליהן בדיו ומראה להן שמיר מבחוץ ויהן נבקעות מאליהן. ושמא האי תלמודא לשיטתיה אזיל דדריש לעיל פרק ז' הל"ד במלואתם לדרשה אחריתא שיהא מלואו של זה כמלואו של זה כדי שיהא כ"ה מכאן וכ"ה מכאן ועיין לקמן בפ"ק דקידושין הל"ז במראה ד"ה ישפה של בנימן מ"ש שם בס"ד:

הלכה טו

מי מתיר את הראשונות כו'. מה שפירשתי כאן בפנים הוא כפי פירוש היפ"מ וכתב שם שנהגו בזה היתר בימיהם ואפשר דעל עטרות כלות קאי וכהאי דאמר בפ"ק דגיטין רבינא אשכחי' למר בר רב אשי דהוי גדול כלילא לברתי' א"ל לא סבר לה מר הרם המצנפת וגי' א"ל דומיא דכ"ג בגברי. וכל זה הוא דוחק גדול לפרש היתר בדברים אלו וכהדא כו' קאי על רישא דמתני'. לכך נראה דה"פ דהש"ס שואל מי מתיר את הראשונות היינו עטרות חתנים. דקס"ד דרבנן בעלמא היא ואין לה רמז מן המקרא ואם נאמר דאפשר להתיר אותן כמו שהתירו רבותינו לאפיריון ועלה קאמר ר' יוסי בר בון מי שהוא מתיר כו' בלשון בתמיה דשאני עטרות חתנים דיש להן רמז קצת מן המקרא כהדא דריש גלותא והיה ר' יוחנן משבחו לומר חסדאין מילוי ואין לנו להתירה עד יערה רוח עלינו ממרום להחזיר עטרה ליושנה ויקוים בנו מקרא שכתוב אני ה' בעתה אחישנה:

הדרן עלך עגלה ערופה וסליקא לה מסכת סוטה